

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta**

Bakalářská práce

2010

Zdeněk Smutný

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
katedra Historie**

Bakalářská práce

**Zdeněk Smutný
Historie, kombinované studium**

**Tzv. Zelená internacionála a politické procesy v Československu
po druhé světové válce**

**So called Green Internationale and the political trials in Czechoslovakia
after the Second World War**

Praha 2010

vedoucí práce: Prof. PhDr. Eduard Kubů, Csc.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením Prof. PhDr. Eduard Kubů, CSc. V práci jsem použil výhradně informační zdroje a literaturu uvedenou v poznámkách a přílohách.

Praha, 10. března 2010

podpis

Děkuji Prof. PhDr. Eduard Kubů, CSc., vedoucímu mé bakalářské práce, za to, že byl nápomocen radou a připomínkami při jejím zpracování a za trpělivost, kterou se mnou projevil. A dále Mgr. Janu Kahudovi z Národního archívu v Praze na Chodově za zpřístupnění dokumentů z dosud neveřejného a nezpracovaného fondu Martina Hrabíka. PhDr. Aleně Šimánkové z Národního archívu v Praze na Chodově za spolupráci při vyhledávání údajů vztahujících se k procesu se Zelenou internacionálou a v neposlední řadě pracovníkům národního archívu USA NARA a to Mrs. Michelle Cadoree Brandley z California Digital Library (OAC) a Mr. Nicholasu Siekierskiemu z Hoover Institution, Stanford University, California za poskytnutí řady dokumentů z fondů Stanislaw Mikolajczyk a International Peasant Union.

Praha, 10. prosince 2010

podpis

Anotace

Práce zkoumá činnost Mezinárodní Selské unie tzv. Zelené internacionály po druhé světové válce a její návaznost na Zelenou internacionálu v meziválečném období, a to pod zorným úhlem politických procesů v 1. polovině 50. let v Československu, kde jeden z těchto politických procesů se nazývá procesem s odnoží Zelené internacionály.

Annotation

The work examines the work of the International Peasant Union, the so-called Green Internationale after the Second World War and its links to Green Internationale in the interwar period, from the perspective of political trials in the 1 half of the 50 years in Czechoslovakia, where one of these political trials is called a trial with an offshoot of Green Internationale.

Klíčová slova

Zelená internacionála - Green Internationale
Mezinárodní selská unie - International peasant union

Obsah

Seznam zkratek	6
1 Úvod	7
2 Agrární politická hnutí a jeho organizační struktury a mezinárodní fenomén „Zelené internacionály“	13
2.1.1 Definice agrarismu	13
2.1.2 Vývoj agrárního hnutí do vzniku Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu	17
2.1.3 Konsolidace agrárního hnutí	21
2.1.4 Realizace cíľů agrárního hnutí a růst jejich voličské základny	28
2.2 Mezinárodní agrární bureau (MAB) a spolupráce agrárních stran v meziválečném období	32
2.2.1 Založení Mezinárodního agrárního bureau („Zelené internacionály“) a jeho ideové zázemí	32
2.2.2 Rozšiřování organizace a její činnost.....	37
2.2.3 Zánik Mezinárodního agrárního bureau.....	41
2.3 Úsilí o obnovení agrárního hnutí v období po druhé světové válce.....	43
2.3.1 Obnovení činnosti Republikánské strany v exilu.....	43
2.3.2 Mezinárodní spolupráce agrárních stran v exilu	45
2.3.3 Vznik Mezinárodní selské unie (IPU) a ideové zázemí této „Zelené internacionály“	48
2.3.4 Činnost a organizační struktura IPU	51
2.3.5 Financování IPU.....	62
2.3.6 Zánik IPU	65
2.4 Shrnutí	68
3 Politický proces s „odnoží Zelené internacionály“ v Československu.....	72
3.1.1 Zavržení původní agrární ideologie a jejího nositele Republikánské strany po roce 1945	72
3.1.2 Širší politické a ekonomické kontexty politického procesu	76
3.1.3 Konstrukce politického procesu se „Zelenou internacionálou“	83
3.1.4 Propagace politického procesu.....	97
3.1.5 Shrnutí	100
4 Závěr.....	102
5 Prameny	108
5.1.1 Archivní.....	108
5.1.2 Tištěné	111
5.1.3 Paměti.....	111
5.1.4 Periodický tisk.....	111
5.1.5 Elektronické databáze	112
5.1.6 Seznam použité literatury.....	113
5.1.7 Seznam příloh.....	116
5.1.8 Přílohy	Chyba! Záložka není definována.

Seznam zkratek

ASYN - archív syndikátu novinářů
Bulletin - Bulletin du Bureau international agraire
ČSL – Československá strana lidová
EH – Evropské hnutí
EM – European movement tzv. Evropské hnutí
FAO – organizace pro zemědělství a výživu při OSN
C. F. E. - Committee for a Free Europe
F. I. P. A. - Mezinárodní federace zemědělských výrobců
IFAP – Mezinárodní federace zemědělců
IPU – International peasant union
JZD - Jednotná zemědělská družstva
KSČ - Komunistická strana Československa
LD - deník Lidová demokracie
LN - týdeník Literární noviny
MAB – Mezinárodní agrární bureau
MV – Ministerstvo vnitra
MZV - Ministerstvo zahraničních věcí
MZV VA - výstižkový archív Ministerstva zahraničních věcí
NA - Národní archív
Např. – například
NARA – The National Archives and Records Administration
N. C. F. E. – National committee for a Free Europe
NF - Národní Fronta
NOF - Národní obec fašistická
NS RČS - Národní shromáždění republiky Československé
NT - Národní tábor
OAC - Online Archive of California
PS - poslanecká sněmovna
Pozn. Aut. – poznámka autora
RFE – Rádio Free Europe
RP - deník Rudé Právo
S. - strana
SNJ – Strana národní jednoty
SSAM – Svaz agrární mládeže
SÚA – Státní ústřední archív
tzv. - takzvané
ÚAV NF - Ústřední akční výbor Národní Fronty
viz – odkaz
ZN - deník Zemědělské noviny
ZPK - knihovna Zemědělské a potravinářské komise

1 Úvod

Práce se zabývá problematikou činnosti tzv. Zelené internacionály působící v poválečném období v zahraničí, a to zejména ve Spojených státech. Zkoumá její návaznost a propojení na jinou organizaci s tímto názvem, která působila v meziválečném období ve střední a východní Evropě. Práce si klade také za cíl zjistit možné propojení těchto dvou organizací a vliv agrární ideologie na jejich činnost, a to pod zorným úhlem politických procesů v 1. polovině 50. let v Československu, kde jeden z těchto politických procesů se nazýval procesem s „odnoží Zelené internacionály“.

Vlastní název těchto dvou organizací byl ve skutečnosti jiný a v jejich oficiálních dokumentech název „Zelená internacionála“ nenajdeme. Tento název byl používán aktéry obou organizací neoficiálně, a to proto, že se jednalo o mezinárodní sdružení agrárních stran. Toto označení je pak také využíváno v dokumentech týkajících se politického procesu v Československu a propagandistickými příručkami vydanými KSČ po jeho skončení.

Oficiální název meziválečné organizace se sídlem v Praze zněl Mezinárodní agrární bureau, a v případě organizace se sídlem ve Washingtonu, která působila v období po druhé světové válce, hovoříme o organizaci s názvem International peasant union (IPU) tzv. Mezinárodní selská Unie. Význam anglického slova peasant je značně široký a jeho překlad vystihuje spíše český výraz rolnický či zemědělský. Nepřesného významu selský je v práci používáno z důvodu toho, že sami aktéři této organizace tento překlad používali ve svých písemných dokumentech.

Význam bádání o této kapitole poválečných dějin je založen na skutečnosti, že se jedná o téma podstatné a dodnes aktuální. Toto téma přináší možnost významně doplnit informace o poválečné „Zelené internacionále“, jejíž činnost nebyla dosud v naší odborné literatuře prozkoumána, a také osvětlit pozadí politického procesu s odnoží této organizací v první polovině padesátých let Československu. Osvětlení činnosti této mezinárodní organizace však přináší celou řadu specifik, a to zejména z toho důvodu, že její těžiště působnosti leží ve Spojených státech, a na naše území vzhledem ke změně politických poměrů po roce 1945, doléhá pouze okrajově. Ke zkoumání tohoto tématu je v této práci použita metoda Strukturní analýzy a metoda Komparativní. Cílem Strukturní analýzy je zkoumání agrárního hnutí v jeho částech a jeho vliv na poválečnou „Zelenou internacionálu“. Touto metodou je zkoumáno také na propojení této organizace s poválečným agrárním hnutím

v Československu. Metoda komparativní je pak použita na srovnání „Zelené internacionály“ v období před, a po druhé světové válce.

Samotná práce je rozdělena na čtyři kapitoly. Kromě tohoto úvodu a závěru, je v druhé kapitole popsán vývoj Republikánské strany a v Praze založené „Zelené internacionály“ do ukončení její činnosti v období před druhou světovou válkou. Jedná se o shrnutí s cílem dokumentovat vývoj problematiky mezinárodní agrární spolupráce a vliv Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu, tedy agrární strany, na její činnost.

Písemná pramenná základna ohledně předválečné „Zelené internacionály“ je sice fragmentární, ale díky významu původní československé Republikánské strany je rozsáhle zpracovávána. A to počínaje různými sborníky na dané téma a bibliografiemi významných osobností Republikánské strany. Ze starší literatury je možné jmenovat práci Jana Gebharta „K činnosti středoevropské agrární instituce ve 20. a 30. letech“ (In: Sborník k dějinám 19. a 20. století, Praha, AV 1989). A z novějších děl je pak možné jmenovat práce uveřejněné v řadě sborníků vydávaných v rámci organizací, které se zabývají zemědělskou problematikou. Jako příklad lze uvést „Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách“ (Praha, Karolinum 2001), či práce zveřejněné při příležitosti odborných historických kongresů, jako např. „Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008“ (Uherské hradiště, Slováké muzeum 2008). Dalším zdrojem jsou práce se zaměřením na významné osobnosti agrárního hnutí, jako byli Antonín Švehla či Milan Hodža. Příkladem je práce Daniel E. Millera „Antonín Švehla - mistr politických kompromisů“ (Praha, Argo 2001). V neposlední řadě také práce autorů činných na ústavech odborných institucí, jako např. na ústavu hospodářských a sociálních dějin Univerzity Karlovy. Příkladem je práce Eduarda Kubů a Jiřího Šouši „Středoevropský a slovinský agrarismus v komparativní dimenzi (1918-1928), Češi a Slovinci v moderní době“ (Praha: v tisku 2010). Archivní základna dokumentů použitých v této práci se opírá o tisky nalézající se např. v knihovně Zemědělské a potravinářské komise (ZPK), kde se jedná zejména o materiály vydávané touto organizací, jako byl např. Bulletin Mezinárodního agrárního bureau.

Třetí kapitola je věnována činnosti International peasant union (IPU) tzv. Mezinárodní selské Unie. K této mezinárodní organizaci sekundární literatura vlastně vůbec neexistuje, a to s jedinou drobnou výjimkou, kterou představuje drobná zmínka v diplomové práci Jonathana

H. Levyho „Madison, Wilson, and East Central European Federalism“. Dissertation, Department of Political Science in College of Arts and Sciences, San Francisco State University. Jedná se o diplomovou práci obhájenou dne 8. května 2006 na Universitě v Cincinnati ve Spojených státech, která na straně 315 uvádí některá fakta z působení této organizace ve Spojených státech. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci vydanou ve Spojených státech, měl autor tedy pravděpodobně větší možnosti ve využití národního archívu USA, kde se většina archivních dokumentů k působení této organizace nalézají. Tato práce obsahuje tedy některé informace, které se nepodařilo ověřit z jiných zdrojů, jako např. zmínku o sledování vedoucích činitelů této organizace ze strany FBI. Například ale tato informace je velmi pravděpodobná z důvodu, který uvádím v příslušné kapitole 2.3.3.

Archivní základna je také v tomto případě fragmentární, ale navíc dosud nezpracovaná v odborné literatuře. Ze zahraničních archívů se jedná o knihovnu britského národního archívu, kde se nalézají propagandistická brožura samotné „Zelené internacionály“ s názvem Jerzy Rutaj „Peasant International in Action“ (London: Melville Press 1948). Dalším, a to nejdůležitějším zdrojem je pak Národní archív Spojených států NARA (The National Archives and Records Administration), kde se nalézají několik fondů, které částečně obsahují dokumenty k tomuto tématu. Jedná se o fond prezidenta Mezinárodní Selské Unie p. Stanislaw Mikolajczyka,¹ který má však významné omezení. Dle zprávy archívu NARA archivářky Mrs. Michelle Cadoree Bradley, dotaz č. 5401358, z 18. března 2010 je tento fond sice přístupný, ale je z větší části neuspořádaný. Samotný Hooverův institut, kde se dotýčný fond nachází, má zpracovánu jen malou část tohoto fondu. Tento soubor dokumentů byl darován institutu v roce 1979 synem S. Mikolajczyka Marianem. V roce 1980 proběhlo roztřídění tohoto fondu archivářkou Mrs. Helenou Sworakowskou. Roztřídění fondu spočívalo v přibližném rozdělení podle let vzniku, protože velká část dokumentů je nedatována. Nicméně žádný registr dokumentů obsažených v tomto fondu neproběhl, takže není známo, co přesně jednotlivé kartony obsahují. Tato inventarizace fondu byla ukončena po vyčerpání peněz, které byly na tento účel vyčleněny z nadace The National Endowment for the Humanities a z the Taube Family Foundation. Dle výše zmíněné zprávy se rozšíření a dokončení registru těchto dokumentů neplánuje na další dvě dekády. Samotný fond se skládá z devíti částí v celkovém objemu 207 kartónů rozdělených podle let. Fond navíc mapuje celou politickou dráhu S. Mikolajczyka, takže jen velmi malá část se zřejmě bude vztahovat

---

¹ Stanislaw Mikolajczyk (18. 7. 1901- 13. 12. 1966). V roce 1920 vstoupil do Polské lidové strany (Piast) a v r. 1929 byl zvolen do Sejmu. Po okupaci Polska emigroval do velké Británie, kde se stal nejprve ministrem vnitra, a po smrti Wladyslawa Sikorskeho v r. 1943, předsedou exilové polské exilové vlády. Po skončení druhé světové války byl zvolen místopředsedou vlády a ministrem zemědělství. Po zmanipulování voleb v r. 1947, v neprospěch jeho strany Piast, opětovně emigroval a zemřel ve Spojených státech v roce 1966. Pozn. aut.

k tématu „Zelené internacionály“. Tuto skutečnost dosvědčují kopie dokumenty vztahující se hlavně k rokům 1947 až 1949, které mi byly laskavostí Mr. Nicholase Siekierskiego pracovníka národního archívu Spojených států poskytnuty poštou. Jen velmi malá část z nich se týká samotné „Zelené internacionály“ a jedná se spíše o soubor osobních dokumentů a korespondence S. Mikolajczyka. Z poskytnutých dokladů je patrné, že samotný S. Mikolajczyk ve snaze vymanit Polsko ze sovětského vlivu byl členem celé řady dalších organizací, které se zabývaly možnou změnou politického režimu v Polsku a ve východní Evropě. Vybrané části kopií dokumentů byly také předány v roce 1990 polskému Národnímu archívu ve Varšavě. Podle sdělení, formou internetové pošty, ředitele Musea of History of the Polish peasant Movement pana E. Stefanczyka z 15. dubna 2010 jsou ale tyto doklady dosud neuspořádané a nepřístupné.

Dalším možným pramenem je fond s názvem „International peasant union file, 1948-1966“ v celkovém množství 28 kartónů, který se taktéž nalézá Hooverově institutu, který je ale také neuspořádan. Obsahuje především novinové články, které se týkají „Zelené internacionály“ a dále různá memoranda či rezoluce. Bohužel ani u tohoto fondu neproběhl žádný soupis dokumentů a vzhledem k tomu, že se jedná převážně o různé náčrty memorand a dopisů, které nejsou ani datovány ani podepsány, pak jejich vypovídací hodnota je omezená. Taktéž z tohoto fondu mi byla řada kopií dokumentů, vztahující se hlavně k rokům 1948 až 1950, laskavostí pracovníků národního archívu Spojených států poskytnuta poštou. Jedná se především o šest novinových článků předních světových deníků The Washington Post, The N. Y. Times a The N. Y. Herald Tribune, a dále pak o kopie různých memorand či textů. Část z těchto dokumentů, jedná se dle zprávy NARA především o novinové články, je formou mikrofilmů uložena také v Národní digitální knihovně v Kalifornii OAC (Online Archive of California). Tyto materiály jsou však přístupné pouze prezenční formou na reprodukcích zařízeních v badatelně tohoto ústavu.

Problém s nalezením některých dokumentů v takto neuspořádaných fondech je možné ilustrovat na snaze nalézt samotný text deklarace o založení organizace Mezinárodní selské unie dne 4. července 1947. I přes veškerou snahu pracovníků obou institucí ve Spojených státech se nepodařilo tento dokument v žádném fondu nalézt. Po velkém úsilí byly dohledány pouze fragmenty textu obsažené v novinovém článku od Bertrama D. Hulse s názvem „East Europe exiles seek Peasant unity“ vydaném v deníku The New York Times dne 4. července 1947 na s. 1 a 3. Při hledání tohoto dokumentu byl ve fondu s názvem „International peasant union file, 1948-1966“ v části označené „folder 1 (1948), box 118“, nalezen fragment návrhu

znění této či obsahově velmi podobné deklaráce, psaný na stroji. Tento fragment návrhu znění deklaráce byl pravděpodobně odeslán od G. M. Dimitrova ke schválení S. Mikolajczykovi. Protože je však dokument nedatován a nepodepsán, tak je nemožné určit s jistotou bez nalezení originálu deklaráce, zdali se jedná skutečně o tento text, či jiné velmi podobné memorandum. Velká část dokumentů v obou těchto fondech totiž není nijak označena ani datována, a tak jejich jisté časové určení vzniku dle pracovníků archívu není možné. Navíc podobných prohlášení je v obou fondech celá řada, což svědčí o snaze představitelů organizace zaměřit pozornost světové veřejnosti na problém zemí východní a střední Evropy.

Hlavním pramenem k činnosti této organizace, který se nalézá na našem území, jsou dokumenty získané z nového Martina Hrabíka uloženého v Národním archívu České republiky v Praze na Chodově. Tyto dokumenty byly do České republiky získány v roce 2009 a 2010 darem od dcery Martina Hrabíka,² paní Mary Šámal Hrabíkové. K tomuto fondu není dosud vypracován registr a fond není veřejně přístupný. Laskavostí Mgr. Jana Kahudy mi bylo umožněno tento fond prostudovat a dokumenty z tohoto souboru se tak staly základem této práci. Přestože se jedná převážně o soubor dopisů, které M. Hrabík posílal či obdržel od různých osobností Republikánské strany v exilu, tak v řadě z nich se skrývaly informace vztahující se k jeho práci v „Zelené internacionále“. V případě tohoto fondu se jedná o celkem sedm kartónů bez archivních čísel.

Čtvrtá kapitola se věnuje politickému procesu v Československu. Samotná otázka procesu s „odnoží Zelené internacionály“ v Československu je sice zmíněná v řadě prací, které se zabývají politickými procesy padesátých let v Československu. Tento politický proces je ale v těchto publikacích dokumentován jen velmi stručně, neboť i v rámci této problematiky se jednalo pouze o jeden z řady procesů padesátých let. Z těchto prací je možno uvést především práce Karla Kaplana, který se tématem politických procesů v Československu zabývá velmi obšírně. Hlavní a osamocenou prací na toto konkrétní téma je pak práce Zory Dvořákové „Navzdory nenávisti a mstě, Z politických procesů 1952 a 1953“ (Třebíč: Tempo 2002). Tato práce obsáhle a velmi podrobně komentuje celý politický proces, jako nástroj nového režimu k prosazení a upevnění své moci. Zabývá se i osudy postižených obětí během vyšetřování a procesu, stejně tak jako jejich propuštěním z vězení a dokumentuje i otázku rehabilitací obětí procesu.

---

² Martin Hrabík (1904-1992). V letech 1936 až 1938 vykonával funkci ústředního tajemníka Říšské jednoty republikánského dorostu. Během války od r. 1940 do r. 1945 byl vězněn nacisty. Po válce byl nejprve místopředsdou Republikánské strany v exilu a v letech 1969 až 1984 jejím předsdou. Pozn. aut.

Z tohoto důvodu jsou z tématu politického procesu v této bakalářské práci zařazeny informace, které nejsou obsahem zmíněné knihy, a to zejména širší politické a ekonomické kontexty v době vzniku tohoto procesu, jeho konstrukce a v neposlední řadě pak záměry jeho tvůrců o jeho propagaci na veřejnosti.

Z tištěných archivních pramenů můžeme jmenovat propagační brožury vydané k procesu jako je O. Balaš „Zelená internacionála – prodloužená ruka imperialistických nepřátel našeho lidu“ (Praha: Svoboda 1952) a „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“ (Praha: Orbis 1952). Dalším zdrojem informací je dobový tisk, který se nalézá v knihovně Národního archívu v Praze na Chodovci, a jedná se především o Rudé právo, Lidovou demokracii a Zemědělské noviny. Reakce tisku na tyto události je také možné dohledat ve výstřížkovém fondu Ministerstva zahraničních věcí. Největší počet archivních fondů je umístěn v Národním archívu. Jedná se zejména o fondy Ministerstva spravedlnosti jako je fond náměstka ministerstva Karla Klose, a dále fondy Státní prokuratury a jejich poboček v krajských městech či fondy Národní fronty. Posledním zdrojem informací jsou fondy Ministerstva vnitra umístěné v Praze 1 Na Struze či v Ústavu dokumentace vyšetřování zločinů komunismu na Praze 3. V těchto dvou archívech se jedná především o fondy Inspekce ministerstva vnitra, Vyšetřovacích spisů a Velitelství státní bezpečnosti.

2 Agrární politická hnutí a jeho organizační struktury a mezinárodní fenomén „Zelené internacionály“

2.1.1 Definice agrarismu

Otázka agrarismu nezahrnuje jen ideologii, ale také postoj pro politické, sociální aspekty venkova a otázky zemědělství vůbec. Jeho částí je také literární a kulturní termín ruralismus, který v podstatě zdůrazňuje a idealizuje venkovský život a na jeho příkladě se snaží o návrat národa k morálním, pracovním a citovým poměrům na vesnici a selskému učení vůbec, a to s jeho láskou k tradici, k rodu a vztahu k půdě.³ Nedílnou složkou ruralismu je pak obrana vesnice před modernizací přinášenou z městského prostředí.⁴

Agrarismus netvořil jeden proud, ale skládal se z ideologií zájmových skupin, jejichž cíle nebyly a ani nemohly být jednotné. Jiné zájmy měli drobní rolníci a jiné velkostatkáři. Zásadou Republikánské strany a Antonína Švehly v období první republiky je, že tato strana dokázala rozpory v agrárním hnutí alespoň zčásti zahladit a cíle hnutí kompromisy sjednotit. Ovšem i přes všechnu snahu a kompromisní skutky netvořila dokonce ani sama Republikánská strana jednotný celek a v průběhu doby nabývala na síle různá křídla reprezentující konzervativně velkostatkářský, či střední proud reprezentující sedláky.⁵

Definice agrarismu se vyvíjí a původní obsah definice agrarismu prezentované Antonínem Švehlou je v současnosti již vykládán autory s nadhledem také z geografického, časového a případně nacionálního hlediska. Původní náplň hesla agrarismus je dobře vidět na vývoji Ottova slovníku naučného. Zatímco ve vydání z r. 1860 pod heslem agrarismus žádný výklad není a ve vydání z r. 1880 je pouze heslo agrární zákony, tak ve vydání z r. 1930 se již pod tímto heslem uvádí vysvětlení na dvou stranách: „Agrarismus je politické, hospodářské, a sociální hnutí všech kdo hlásají, že půda a její řád mají rozhodující význam pro národ, stát a lidstvo. Podle nich je půda základním zdrojem všeho života a zemědělství je základ celého společenského zřízení a veškeré hospodářské činnosti. Podle nich byl zápas o půdu hlavním tvůrcem světových dějin.“ „Venkov je obroditel národa. Půda je nositelkou pravého pokroku.

---

³ Jednou z osobností ruralismu jsou i spisovatelé František Křelina a Václav Prokůpek, kteří byli později odsouzeni v politickém procesu se „Zelenou internacionálou“. Pozn. aut.

⁴ Lubomír Slezák: Agrární strana a svobodné učení selské. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 317.

⁵ Velkostatkáři měly svého zástupce i ve vedení strany a také ve vládě v osobě K. Práška ministra zemědělství. Jana Pšeničková: Zbytkové statky v Čechách na Moravě a ve Slezsku. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 295-314.

Její osudy určují osudy národů. Národ je produkt, výtvar půdy, na níž žije.“⁶ Toto zdůvodnění je výstižné pro pochopení základních cílů hlavní organizace zemědělců na našem území, kterou je Republikánská strana v době své největší moci. Základním cílem této strany bylo „navrátit zemědělcům takovou míru moci a vlivu na stát a národ, jakou si vzhledem k důležitosti své práce zaslouhují“. Klíčovým prostředkem pro oslovení přívrženců strany byla agrární ideologie a stranický program. Snahou agrárníků bylo vytvořit ideologii, která by byla schopná konkurovat jiným ideologiím. Základní zásady agrarismu zastávaného Republikánskou stranou jsou obsaženy v programu strany z r. 1922, který se již ve zbývajících letech první republiky zásadně neměnil. Program vycházel ze zkušeností získaných v období první světové války a tvrdil že „průmysl vyráběl pouze pro válku, pro zničení, jen půda udržovala národy na živu.“ Objasňoval význam rodiny a zemědělské výroby, vyjadřoval věrnost strany demokratické republice a zdůrazňoval potřebu politické angažovanosti jednotlivce na místní úrovni. Zároveň však z programu vyplýval nejen silný nacionalismus, ale také snaha o spolupráci s ostatními slovanskými národy na poli zemědělské politiky. Výsledkem politiky Republikánské strany vycházející z tohoto programu je snaha vytvořit určitou alternativu oficiální státní politice orientované na spojení s Francií,⁷ která vyvrcholila snahou dr. Milana Hodži o vytvoření tzv. Podunajské federace a Zelené internacionály.

Vnímání agrarismu se od třicátých let posunulo. Samostatnou kapitolou je vnímání tohoto hnutí v období vlády komunistického režimu, kdy je agrarismus vnímán záporně jako nepřátelská a konkurenční ideologie se značným vlivem na vesnici. Příruční slovník naučný z r. 1962 nemá samostatné heslo agrarismu, ale pod heslem agrární otázka je definice: „Souhrn problémů, souvisejících se zvláštnostmi zemědělské výroby, pozemkového vlastnictví, tříd a třídního boje na vesnici.“⁸

Současní autoři vnímají obsah této ideologie již s odstupem a nadhledem, a na rozdíl od předválečných teoretiků zasazují průběh československého zemědělského hnutí do celoevropského kontextu, kam bezpochyby patří. Tímto odstupem je současným autorům umožněno definice této ideologie vhodně doplňovat např. Eduard Kubů a Jiří Šouša vycházejí z prohlášení agrarismu, které uvádí, že „půda je hlavním národním bohatstvím“ a zásadním požadavkem je, že osobám na ní pracujícím „musí být poskytnuto adekvátní místo ve

---

⁶ NA, knihovna SÚA, 34.173, s. 54-55.

⁷ Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. Praha: Argo 2001, s. 117-119.

⁸ NA, knihovna SÚA, 48.399, s. 23-24.

společnosti a v politickém systému.⁹ Další autor Lubomír Slezák pak uvádí, že se jedná o „sociálně ekonomický a politický myšlenkový proud akcentující prvořadou roli zemědělství a sociálních struktur rolnictva ve společnosti.“¹⁰

Pro osoby, které se na vzniku ideologie agrárního hnutí přímo podílely, je jeho definice a obsah ovlivněn i dobou a místem jejich působnosti. Např. pro Antonína Švehlu, který byl vedoucí politickou osobností českého agrarismu, je „půda živitelkou lidstva“ a z toho plynoucí základ existence lidstva. Vlastnictví půdy je tedy moc, „neboť jen ten, kdo ovládá půdu, tento základ života, jen ten vládne, jen ten má moc.“ Politickým cílem agrárních stran pak tedy bylo vrátit moc těm, kdo na půdě pracují, a to podle hesla „půda musí patřit lidu, má-li vlast patřit národu.“ Z těchto obecných hesel měnících se v průběhu času, pak krystalizoval program agrárních stran všeobecně, a tedy samozřejmě i české a posléze československé Republikánské strany.

Osnova ideologie agrarismu má pak několik rovin. Prvním je pozitivní působení návratu k půdě, která volá po tradicionalismu spojeného s udržováním zvyků, tradic a vztahu k půdě v zaostalejším prostředí venkova. Druhou rovinou je negativní vztah ke změnám přicházejícím většinou z městského prostředí a z toho plynoucí antiliberalismus, antisocialismus a odpor vůči městskému prostředí vůbec. Z tohoto obsahu pak plyne i celkově negativní vztah k průmyslu jako konkurentovi. Třetí rovinou je pak vyhraněnější postoj k náboženství v některých oblastech.¹¹

Zatímco v 19. století a na počátku 20. století je obsah agrarismu snahou o prosazení podílu na moci všeobecně všem vlastníkům půdy či těm kdo na ní pracují, případně zvýšením jejich prestiže a společenského postavení, pak od počátku 20. století se obsah agrarismu posunuje i sociálně a začíná se více zabývat i uspokojením potřeb sociálně níže postavených vrstev v rámci vlastního hnutí. Z této skutečnosti pak plynou snahy o „spravedlivější“ přerozdělení půdy. Teprve po naplnění těchto cílů se obsah programů jednotlivých agrárních stran a hnutí měnil a orientoval se na vyšší ekonomické požadavky.¹²

---

⁹ Eduard Kubů, Jiří Šouša: Středoevropský a slovinský agrarismus v komparativní dimenzi (1918-1928), Češi a Slovinci v moderní době. Praha: v tisku 2010, s. 229.

¹⁰ Lubomír Slezák: c. d., s. 318.

¹¹ Eduard Kubů, Jiří Šouša: Středoevropský a slovinský agrarismus ..., s. 261.

¹² Základní hesla se však nemění. Např. i v roce 1948 J. Rutaj uvádí, že „Morální obnovy světa bude dosaženo rolnickým hnutím, tak úzce spojeného se zemí“. Jerzy Rutaj: Peasant International in Action. London: Melville Press, 1948, s. 17.

Vrcholem agrárního hnutí je snaha o mezinárodní spolupráci podobně zaměřených stran, s cílem prosadit podobné požadavky na větším území a sladit postupy jak těchto cílů dosáhnout. Jednou z vrcholných forem této spolupráce je i „Zelená internacionála“.

2.1.2 Vývoj agrárního hnutí do vzniku Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu

Vývoj agrarismu v Čechách je podobný jako v jiných zemích střední Evropy, a přestože se práce původních českých teoretiků agrarismu neodvolávají na zahraniční práce a tváří se jako vlastní myšlenková produkce, pak opak je pravdou.¹³

Vznik českého agrarismu je přímo spojen s emancipací českého národa v 19. století a je proto zaměřen výrazně nacionálně, stejně tak jako v jiných zemích, kde historický vývoj znamenal nutnost obrození národa. Dřívější zemský patriotismus vyšších vrstev, které zakládaly různé vědecké spolky a společnosti, se nižších vrstev prakticky nedotýkal a hájil zájmy velkých vlastníků půdy.¹⁴ Tyto vrstvy byly navíc nacionálně nevyhraněné a pojem nacionalismu ve smyslu národním jim byl cizí. Tyto spolky tedy sloužily především k přenášení trendů moderního zemědělství na velkostatky. Česká společnost také postrádala do poloviny 19. století společenskou elitu, neboť osobní společenský vzestup jednotlivce znamenal jeho nucený příklon do německého prostředí v rámci Rakouska. Silný vzestup emancipace české společnosti od poloviny 19. století tak postihoval především městské prostředí a teprve se značným zpožděním vstupoval i na venkov. Střední a drobní zemědělci pro svůj zřejmý konzervatismus až do 80. let 19. století orientovali na stávající subjekty politického systému, a to především na Staročeskou stranu.¹⁵

Hospodářský úpadek v Rakousku od 80. let 19. století se postupně projevoval i na venkově.¹⁶ Chronická agrární krize byla způsobena řadou faktorů jako např. dovoz levných hospodářských produktů ze zahraničí, vnitřní rozdrobenost statků, všeobecná zadluženost a především nemožnost získat levný úvěr. Hospodářská krize přinesla postupnou radikalizaci venkova zejména v hospodářské a sociální oblasti a zároveň přispěla ke zvýšení zájmu o politické dění a k rozvoji společnických snah rolníků.¹⁷ Hospodářským problémům, kulminujících během krize v roce 1873, se rolníci snažili čelit modernizací výroby,

---

¹³ Eduard Kubů, Jirí Šouša: Středoevropský a slovinský agrarismus ..., s. 235-236.

¹⁴ Jedním z prvních spolků vyšších vrstev byla v roce 1770 založená Královská vlastenecká hospodářská společnost. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ...,s. 32.

¹⁵ Luboš Velek: Agrární proud v mladočeské straně v 90. letech 19. století. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 19-20.

¹⁶ Krize trvala až do začátku 20. století a zasáhla především obilnářství a od poloviny 80. let i výrobu cukru a pěstování cukrové třtiny. Jana Burešová: Zájem liberálně orientovaných ženských spolků. O postavení venkovských žen v první polovině 20. století. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 19-20.

¹⁷ Luboš Velek: c. d., s. 19-20.

vytvářením zájmových či úvěrových družstev a zakládáním různých profesních a oborových spolků.¹⁸

V roce 1889 dochází k založení nové zastřešující organizace pod názvem Selská jednota pro Království české. Jejím cílem bylo vyřešit velké hospodářské obtíže zemědělců zejména ve středních a jižních Čechách a zároveň vyrovnat převahu velkostatkářů v dosavadních oborových spolcích. Tato organizace byla dočasně ovládnuta Mladočeskou stranou¹⁹, která přijala program Selské jednoty, která byla přejmenována na Zemskou selskou jednotu, za vlastní. Úspěšná spolupráce vyvrcholila při volbách do říšské rady v roce 1891, které vedly k porážce Staročeské strany. Změnou ve vedení české části Říšské rady se však ukázalo, že Mladočeská strana není schopna požadavky a představy rolníků naplnit, a tak sílí tendence o samostatný politický postup. Na podzim 1891 na sjezdu rolnictva je ustavena Hospodářská strana,²⁰ která byla až do rozchodu s Mladočeskou stranou v roce 1895 chápána jako volnější frakce Mladočeské strany.²¹ Na tomto zářijovém sjezdu rolnictva byl přijat i program, který pak byl doplněn na dalším sjezdu v roce 1896.²² Tento přijatý 36 ti bodový program českých zemědělců se pak stal v roce 1899 i programem nové České agrární strany.

Na Moravě byl vývoj obdobný. V roce 1882 byl založen v Olomouci Ústřední rolnický spolek, který byl o rok později přejmenován na Českomoravský selský spolek pro Moravu. Tento spolek v roce 1884 založil i vlastní periodikum s názvem Selské listy.²³ Spolupráce obou subjektů pod novým názvem Selská jednota pro Moravu pokračovala až do roku 1895.

---

¹⁸ V letech 1874 až 1884 stoupl počet hospodářských spolků v Čechách o 244% a počet jejich členů o 380%. Luboš Velek: c. d., s. 20.

Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 240-241.

Zdeněk Šamberger: Význam českého odboru Zemědělské rady (1891-1914). In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 209-222.

Vladimír Kristen: Ústřední jednota hospodářských družstev a její úloha v agrárním hnutí. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 223-236.

¹⁹ Celý název: Mladočeská Národní strana svobodomyšlná (NSS). Pozn. aut.

²⁰ Luboš Velek: c. d., s. 23-24.

²¹ Posledním důvodem k definitivnímu rozchodu obou subjektů bylo přijetí pro rolníky nevýhodné rakousko-uherské vyrovnání v roce 1897 mladočeskou stranou. Jako obranu před ztrátou pozic mezi rolníky založila Mladočeská strana pod vedením F. Udržala tzv. Selskou jednotu, která se v roce 1900 sloučila s Českou agrární stranou, která byla naopak založena Hospodářskou stranou. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 241-242.

²² Vlastislav Lacina: Změny priorit v programových dokumentech české agrární strany. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slovácké muzeum 2008, s. 87.

²³ Od roku 1886 už vycházely 2x týdně. Jiří Lapáček: K organizaci agrárního tisku na Moravě 1909-1916. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 223-236.

Při volbách v roce 1895 došlo k změně volebních pravidel a začala platit nová, v pořadí pátá kurie, která znamenala větší příliv chudších rolníků jako voličů než doposud.²⁴ V roce 1896 byla středočeskou selskou župou založena na mladočeších nezávislá organizace Sdružení českých zemědělců, která měla i vlastní periodikum s názvem Obrana zemědělců. A tato organizace spolu se Selskou jednotou 28. září 1900 zakládá Českou agrární stranu, ke které se 19. května 1905 připojuje i Česká agrární strana pro Moravu a Slezsko, která vznikla o rok dříve sloučením Selské jednoty pro Moravu a Sdružením českých zemědělců. Nová organizace nyní již s celostátní působností nese název Československá strana agrární. Volby do říšské rady v roce 1901 a do zemského sněmu v roce 1902, kde strana již vystupovala samostatně a získala 5 respektive 21 mandátů, ji etablovaly na české politické scéně.

Hospodářské poměry v Zalitavsku zvyrazňovaly etnické a historické rozdíly. Čechy a Morava byly vysoce industrializované, což o Slovensku a východní části Rakouska - Uherska neplatilo. Ekonomický vzestup drobných a středních rolníků v Čechách a na Moravě byl umožněn několika vlivy jako např. pěstováním řepného cukru, jehož poptávka po blokáдах dovozu cukru třtinového během napoleonských válek prudce stoupla. Země Koruny české postupně zajišťovaly přes 12% světové produkce cukru, na které se nemalou měrou podíleli postupně i drobní a střední rolníci.²⁵ Vzhledem k tomu, že šlechta vlastní většinu půdy nemohla kupovat půdu rolníků, bylo po zrušení roboty v roce 1848 možno kumulovat kapitál z výnosného pěstování cukru v rukou středních rolníků. Od 90. let, po překonání obtíží velké krize a za pomoci hospodářských družstev, se pak takto kumulovaný kapitál přelával i do ostatních odvětví zemědělské výroby z počátku spojeného s cukrovarnictvím, jako bylo např. lihovarnictví.

Dalším z důvodů vzednutí vlny hospodářského a národnostního růstu byl vznik úvěrových a jiných peněžních družstev. Samotný název spořitelních a záloženských spolků tzv. kampfeliček je u nás spojen se jménem Františka Cyrila Kampelíka. Cyril Kampelík převzal systém německý, tzv. Raiffeisenův a stal se jejich velkým propagátorem. Důležitou organizací při šíření „raiffeisenek“ se staly příhraniční jednoty zejména Severočeská a Pošumavská.²⁶ Zakládání regionálních záloženských, které kumulovaly finanční kapitál, umožnilo vzestup českého venkova zcela zásadně. Nejenže tyto organizace svými levnými úvěry

---

²⁴ V roce 1897 po rozšíření volebního práva mělo Sdružení českých zemědělců 2000 členů, ale o dva roky později už přes 18000. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 35-36.

²⁵ Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 32.

²⁶ V roce 1897-1898 již fungovalo 181 spořitelních družstev a přes 200 záložních družstev. V roce 1900 jich bylo 374 a v roce 1906 již přes tisíc. Vladimír Kristen: c. d., s. 223-236.

pomohly založit různá oborová družstva oborová jako např. strojní, elektrifikační atd., ale také umožnily i nákup půdy a spojování pozemků sedláků. Jejich kapitál pak stál také za většinou nově vznikajících jiných spolků se zemědělstvím bezprostředně nesouvisejících, jako byly různé kulturní spolky, knihovny, muzea atd. Tímto způsobem nejenže přispívaly ke zvýšení vzdělanosti na venkově, ale přímo se podílely i k počestřování celých regionů. Družstva a jejich hlavní článek Ústřední jednota hospodářských družstev, se staly základním ekonomickým pilířem agrární ideologie v Čechách a později v Československu.²⁷ Tyto peněžní organizace později také umožnily pronikání českých zemědělců do vedlejších zemí zejména na Slovensko. S rozvíjením této myšlenky spočívající na družstevnictví pak také později přímo ekonomicky a organizačně pomáhala Česká agrární strana svým partnerům v ostatních zemích střední Evropy.²⁸

Samostatnou kapitolu tvořila v roce 1891 založená Zemědělská rada pro Království české.²⁹ Tato instituce měla zpočátku podporu Vídně, která ji ustanovila jako nástroj centralizačních snah vlády, který měl zprostředkovat vládní politiku a rozhodnutí do místních hospodářských spolků. Česká zemědělská rada se však postupně naopak stala, po rozdělení s německou částí rady, důležitým nástrojem české zemské správy a nejvyšším odborným zemědělským orgánem. Vzhledem k nefunkčnosti zákonodárných orgánů, vlivem obstrukcí a bojkotu říšského a zemského sněmu ze strany poslanců obou etnik, se stala tato organizace přímo součástí výkonné správy. Zemědělská rada postupně zastřešila statistický úřad, výzkumné zemědělské ústavy a přímo se podílela na subvenční, vzdělávací a poradenské činnosti pro české hospodářské spolky. Podporovala kontakty českých zemědělců se zahraničím a spolupořádala hospodářské výstavy včetně té Jubilejní v roce 1891. Český odbor Zemědělské rady se postupně vyvinul v organizační základ českých zemědělských snah, a to s cílem zvyšovat ekonomický a kulturní potenciál českého venkova.

---

²⁷ Vladimír Kristen: c. d., s. 223.

²⁸ Vladimír Kristen: c. d., s. 231.

²⁹ Založena byla sice již v roce 1873, ale pevný organizační statut získala až zemským zákonem v roce 1891. Zdeněk Šamberger: c. d., s. 209-222.

2.1.3 Konsolidace agrárního hnutí

V roce 1907 bylo přijato všeobecné volební právo, jako odpověď vlády na radikalizaci socialistických stran a zrušení kuriového volebního systému pro volby do říšské rady.³⁰ Po váhání byla přijata tato reforma i Československou agrární stranou a umožnila jí v těchto volbách získat 44 poslanců ze 166, čímž se stala nejsilnějším uskupením v parlamentu za země Království českého.³¹ O rok dříve začala agrární strana vydávat první agrární deník v celém Rakousku s názvem Venkov.³² Oblast agrárního tisku je spojená s velkou postavou agrárního hnutí Antonínem Švehlou, který byl na české politické scéně jako jeden z hlavních aktérů po více než tři desetiletí. V roce 1903 se stal předsedou Tiskařského družstva a podařilo se mu vypracovat strukturu rozvětveného regionálního tisku. Jeho významným počinem je skutečnost, že agrární hnutí získalo maloroľnický ráz, a to přes odpor dalších významných osobností strany jako byly např. Alfons Štastný, Karel Prášek či Stanislav Kubr. Tato skupina jeho odpůrců více prosazovala sedláky, jako oporu duchovních a mravních kvalit a ne politicky méně spolehlivé rolníky.³³ V osobě Antonína Švehly se jednalo se o praktického politika s neobyčejným rysem pro realitu, který lze dokumentovat na příkladu agrárního tisku, kdy jím organizovaný Venkov psal prorakousky, a naopak Večer si s postupem doby dovoloval stále více neloyalitu.

Antonín Švehla si získal velkou popularitu úspěšným bojem pěstitelů řepy za lepší podmínky při výkupu. Podařilo se mu, a to i za cenu bojkotu velkých cukrovarů, prostřednictvím své pozice v Ústřední jednotě řepářů odstranit větší část nevýhodných výkupních cen a podmínek.³⁴ Nejenom tímto úspěchem si naklonil velkou část zemědělců a díky jejich podpoře ovládl celou Ústřední jednotu řepářů. Získal také předsednické křeslo v agrární straně, kde se stala jeho pozice natolik silnou, že mohl eliminovat své největší

---

³⁰ Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 43.

³¹ Pro většinu politiků změna znamenala možnost menších národů ke zrovnoprávnění s vládnoucími národy. Z celkového počtu 516 poslanců připadalo na Čechy 130, na Moravu 49 a na Slezsko 15. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 44-45.

³² Vycházel od 29. března 1906 a od srpna r. 1906 vycházel již ve vlastní tiskárně. V roce 1907 začal vycházet týdeník Cep a na jaře 1914 Lidový deník, které byly určeny pro nejširší veřejnost. Lidový deník vycházel ve třech vydáních: pro venkov, okresní města a pro Prahu i s odpoledním vydáním nesoucí název Večer. V březnu 1914 začala vycházet vědecky zaměřená Agrární revue. A od roku 1916 navíc i ústřední deník pod názvem Právo venkova s šesti různými vydáními dle oblastí. Jiří Lapáček: c. d., s. 223-236.

³³ Jaroslav Rokoský: Antonín Švehla, státník ve službách demokracie. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 75.

³⁴ Jednání byla velice komplikovaná a boj s cukrovary trval zhruba od roku 1902 do roku 1908. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 45-46.

konkurenty.³⁵ Pod jeho vedením se agrární strana neustále zvětšovala a procházela reorganizační změnou, která umožnila vytvořit z agrární strany masové hnutí při relativní nezávislosti okresních a zemských orgánů strany. Do vzniku 1. světové války se agrární straně podařilo zcela ovládnout důležitou Ústřední jednotu hospodářských družstev a připojit do agrární strany i organizace zastupující pěstitele lnu, brambor a producenty mléka.³⁶ Pod heslem „venkov je jedna rodina“ se prakticky do první světové války podařilo sjednotit české zemědělce a stát se rozhodující silou na území Království českého, a to i při respektování zemských specifíků.³⁷ Antonín Švehla byl v roce 1911 zvolen předsedou českého zemského sněmu, kde se mu však animozitu Čechů a Němců nepodařilo omezit. Oba sněmy, zemský v Praze a říšský ve Vídni, byly touto animozitou často zcela paralyzovány a vzájemné dohody se dosáhnout nepodařilo.

Velkým úspěchem strany bylo založení Agrární banky v roce 1911. Myšlenka vlastního finančního ústavu, který by financoval potřeby agrárního hnutí a českých zemědělců, byla velice lákavá. Drobní zemědělci měli již své záložny a jiné drobné úvěrové peněžní instituce, ale střední a velcí zemědělci potřebovali finanční ústav, který by odpovídal jejich představám a možnostem. Tyto možnosti se později ukázaly jako obtížně splnitelné, neboť zemědělci měli nejen představu o poskytování dlouhodobých levných úvěrů, ale i o toleranci jejich menší platební kázně.³⁸ Navíc představa politického vedení agrární strany byla často v protikladu k podnikatelské prosperitě peněžního ústavu, snažícího se provádět především lukrativní finanční operace a ohrozit tak dominantní postavení Živnostenské banky.³⁹ Přes tyto problémy se podařilo do vzniku Československa vybudovat středně velkou finanční instituci s dobrou organizační strukturou.⁴⁰ Z počátku se banka zabývala především pozemkovými a realitními obchody a dále potravinářským a strojařským průmyslem spojeným se zemědělstvím. Po vyřešení vnitřních problémů v letech 1922-23, pak získala v době zvýšené konjunktury po roce 1925, další velké klienty z řad především výrobců cukru a lihu.

---

³⁵ Jednalo se konkrétně o Karla Práška, který svou pozici podkopal osobním bojkotem stávky řepařů. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 46-47.

³⁶ Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 47-48.

³⁷ V roce 1914 už měla strana přes 90 tisíc aktivních členů působících ve 2500 místních organizacích. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 50.

³⁸ Jiří Novotný, Jiří Šouša: Úloha Agrární banky v českém agrárním hnutí a při financování Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu (1918-1938). In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 243-258.

³⁹ I ve správní radě banky měla agrární strana své zástupce. Např. dlouholetým členem správní rady byl F. Udržal, budoucí premiér ČSR za agrární stranu. Jiří Novotný, Jiří Šouša: c. d., s. 243-245.

⁴⁰ Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 49.

Vzhledem k rostoucí velikosti agrární strany a jejích finančních potřeb, se členské a jiné finanční příspěvky ukázaly jako nedostatečné a „vlastní“ Agrární banka znamenala velkou výhodu, neboť zejména v třicátých letech agrární stranu, přejmenované v roce 1922 na Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu, významně financovala. Bezprostřední dotace straně však vzbuzovaly pochyby, a proto v pozdějších letech banka funkcionáře strany přímo zaměstnávala.⁴¹ Kromě těchto příspěvků různým stranickým a přidruženým organizacím banka poskytovala četné úvěry i vrcholným představitelům Republikánské strany. Poskytováním úvěrů si strana své vysoko postavené členy zavazovala, ale také tyto finanční závazky v případě problémů mohla použít k nátlaku na tyto osoby.⁴² Potíže banky v letech 1922-1925 ukázaly, že podnikatelské a stranické zájmy mohou být v přímém rozporu a bylo nutno požadavky strany vůči bance nějakým způsobem korigovat. Toto neekonomické jednání později málem přivedlo banku ke krachu a bylo nutné ji poskytnout státní pomoc ve výši 100 mil. Kčs. Za tuto pomoc, zprostředkovanou bance vedením Republikánské strany, pak banka v době Československa bezvýhradně podporovala vládu a státní instituce při poskytování finančních operací.⁴³ Spolupráce s Republikánskou stranou byla ovšem výhodná i pro banku, která se prostřednictvím Republikánské strany dostávala k výhodným státním zakázkám a finančním operacím, takže svým vlivem silně překračovala své reálné finanční možnosti.⁴⁴ Spojení Agrární banky s Republikánskou stranou trvalo až do prosince 1938, kdy bylo toto spojení přerušeno Stranou národní jednoty Rudolfa Berana.

Do začátku války se Republikánské straně podařilo navázat úzké vztahy na Slovensku, kde byla situace podstatně složitější než v Čechách. Na Slovensku národnostní a náboženský útlak, a také chybějící střední a vyšší vrstvy hlásící se ke slovenské národnosti, situaci podstatně komplikovaly. Přestože základ slovenské společnosti tvořili z více než 60% zemědělci, tak z důvodu chybějícího středního rolnického stavu se agrární stranu do konce 1. světové války založit nepodařilo. Z tohoto důvodu se koordinátorem národně kulturních aktivit stala nikoliv slovenská organizace, ale přiléhající oblasti moravského venkova. V tomto směru byla aktivní tzv. Matice hodonská se sídlem v Hodoníně, která pořádala národopisné výstavy s účastí Slováků.⁴⁵ Tyto společné akce včetně pořádání různých sbírek

---

⁴¹ Jiří Novotný, Jiří Šouša: c. d., s. 243-258.

⁴² Jako příklad může posloužit případ poslance F. Mašaty. Kde strana chtěla použít hodlala, v případě jeho nedisciplinovanosti v parlamentu, použít úvěry k jeho pacifikaci. Jiří Novotný, Jiří Šouša: c. d., s. 249-250.

⁴³ Jiří Novotný, Jiří Šouša: c. d., s. 243-258.

⁴⁴ Jiří Novotný, Jiří Šouša: c. d., s. 252-254.

⁴⁵ Výstavy pořádané v letech 1892, 1895, 1902 a 1905. Sylvie Marečková: K počátkům česko-slovenského agrárního hnutí, Politické vystoupení Milana Hodži na Slovenské hospodářské výstavě 13. srpna 1905

umožnily založit v roce 1896 první česko-slovenské reálné gymnázium v Hodoníně a další postupně v Uherském Brodě, Uherském Hradišti, ve Strážnici a Kyjově, které bezplatně navštěvovali i studenti ze Slovenska, a to především z nemajetných zemědělských rodin, a které tak částečně nahrazovalo nemožnost získání středního vzdělání ve slovenštině.

První dvě politické linie slovenského agrarismu představují aktivity dvou osobností, a to Milana Hodži a Pavla Blahy. Blahova aktivita vyústila mezi lety 1906-1913 do sedmi rolnických sjezdů ve Skalici,⁴⁶ které začaly z regionálních střetnutí přerůstat v celoslovenské masové akce.⁴⁷ Založil tzv. Informačnú kanceláriu jejíž cílem bylo zprostředkovat obchodně-podnikatelské, kulturní či vzdělávací zkušenosti a aktivity. Tyto snahy později převzala Česko-slovenská obchodní společnost v Bratislavě zaštitěná Živnobankou. Milan Hodža se vydal cestou aplikace českých zkušeností zejména v oblasti družstevnictví, ve kterých viděl nástroj ekonomické emancipace a prostředek k národní aktivizaci slovenských rolníků. Tyto snahy o politické povznesení rolníků, bez konkrétních ekonomických nástrojů, však neměly reálnější předpoklad úspěchu. Základní ekonomickou institucí se stalo roku 1912 založené „Ústredné družstvo pre hospodárstvo a obchod“. V rámci této instituce se zprostředkovávaly obchodně-kulturní styky zejména směrem na Slovensko včetně účasti českých politiků na akcích „Ústredného družstva“. Tyto aktivity mající za snahu posílit nezávislost slovenských rolníků na Budapešti neunikly pozornosti maďarských státních orgánů, které se jim snažily bránit.⁴⁸ Zejména kontakty Milana Hodži na špičky české Republikánské strany byly velmi těsné, a Hodža se nejen účastnil různých porad jako např. v Luhačovicích,⁴⁹ ale přímo pobízel české agrárníky a jejich ekonomické organizace k účasti na slovenských projektech, a to formou ekonomické a organizační pomoci.⁵⁰ Idejí této spolupráce byla myšlenka, že zakoupením slovenských statků českými zemědělci se v budoucnu změní národnostní skladba obyvatel ve prospěch Slováků. Aktivní byl v tomto směru hlavně agrární odbor Československé jednoty, který přímo vyzýval české zemědělce

---

v Hodoníně. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 59-65.

⁴⁶ Sjezdy měly hospodářsko-organizační význam a byly spojené s osvětovými akcemi. Natalie Krajčovičová: Agrarismus v politice Milana Hodžu. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 110.

⁴⁷ Další významnou akcí se stala celoslovenská porada zástupců rolníků v Budapešti v srpnu 1908, která položila organizační a programové základy ke Slovenskému rolnickému hnutí. Roman Holec: Slovenský agrarismus jako súčasť česko-slovenských vzťahov před vznikom ČSR. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 110.

⁴⁸ Roman Holec: c. d., s. 103.

⁴⁹ Jednalo se o r. 1912. Roman Holec: c. d., s. 104.

⁵⁰ Předním propagátorem této myšlenky, o získání větší obchodní, celní a hospodářské samostatnosti Slovenska vůči Předlitavsku, byl Slovák Karol Kálal např. jeho práce „Jděte na Slovensko!“ Roman Holec: c. d., s. 104-105.

k zakupování slovenských velkostatků. Tyto snahy však narážely na odpor maďarských státních institucí, které podporovány jejich tiskem razantně odmítaly dovoz českých výrobků na Slovensko, vystupovaly proti slovenským zemědělským družstvům a zamezovaly i vzájemné migraci nájemných zemědělských dělníků.⁵¹ Aktivitu vyvíjely i české peněžní ústavy a to hlavně Agrární banka a Moravská agrární a průmyslová banka. Jednalo se ale o aktivitu nepříliš úspěšnou, a to přes skutečnost, že parcelaci půdy mezi české zemědělce by byl zisk zaručen, neboť v letech 1912-1913 byly díky finanční krizi velkostatky lacino na prodej, na což opakovaně upozorňoval i ústřední deník agrární strany Venkov.⁵²

Konkurenční boj o slovenské zemědělce se však pouze halil do národního a ekonomického nacionalismu a zakrýval tak fakt, že se většinou jednalo o úplně nepolitické obchody. Za použití těchto neekonomických nástrojů se ve skutečnosti skrývala snaha o potlačení maďarské konkurence. Milan Hodža a další, přes svoji snahu o ekonomické a s tím spojené i národnostní povznesení slovenských rolníků, znali limity svých snah. V situaci, kdy se nepodařilo pro odpor Maďarů prosadit ani reformu volebního práva, a takřka polovina půdy byla neprodejná z titulu platných feudálních právních vztahů, nebylo možno prosadit větší vzájemnou spolupráci.⁵³

Politickou linii agrárního hnutí mohla představovat Slovenská národní strana, za kterou byl poslancem i M. Hodža. Její program z roku 1913 se otevřeně hlásil k česko-slovenské hospodářské spolupráci.⁵⁴ Tento program představoval vrchol ve vztahu slovenské politické scény k hospodářským otázkám slovenských zemědělců. Ve skutečnosti, však před první světovou válkou nebyl přítomen jeden z hlavních předpokladů agrarismu: politicky organizovaný zemědělec. Z tohoto důvodu, a pro silný odpor maďarských státních institucí se nepodařilo založit agrární stranu do konce 1. světové války. Ze stejného důvodu se tak nepodařilo do programu Slovenské národní strany ani protlačit požadavek na pozemkovou reformu. Tato situace se tak mohla změnit až po konci první světové války, která na Slovensku znamenala v této oblasti zánik feudalismu a jeho agrární aristokracie.⁵⁵

---

⁵¹ S poukazem na to, že pobytem slovenských rolníků v Čechách a hlavně na Moravě se z nich stávají stoupci česko-slovenské vzájemnosti a jedná se o aplikaci českého nacionalismu pod heslem „Svůj ke svému“. Roman Holec: c. d., s. 106.

⁵² Banky v praxi poskytovaly půjčky českým zemědělcům na zakoupení velkostatků jen velmi málo a to zejména v Povážském kraji. Z těchto důvodů si řada českých zemědělců brala půjčky paradoxně u uherských bank. Roman Holec: c. d., s. 106.

⁵³ M. Hodža se soustavně věnoval daňové politice, problematice úvěrů i cen. Kritizoval hlavně nedostatek volné půdy, což vedlo k velké migraci zemědělců do ciziny. Natalie Krajčovičová: c. d., s. 110.

⁵⁴ Roman Holec: c. d., s. 105.

⁵⁵ Ke spojení České a Slovenské agrární strany došlo na sjezdu v roce 1922 pod novým názvem: Republikánská strana zemědělského a maloroľnického ľudu. Natalie Krajčovičová: c. d., s. 111.

Po vzniku 1. světové války se česká politická scéna rozdělila na dva proudy, a to na ty, kteří byli pasivní, neboť doufali, že monarchie válku prohraje a druhou větší část, jež byla aktivní, neboť se domnívala, že tímto postojem se po válce vyřeší česká národnostní otázka v rámci monarchie, a to ve prospěch vyrovnání s Rakouskem v rámci Zalitavska. Práce T. G. Masaryka tedy spočívala nejen ve snaze o uznání Československé národní rady ze strany spojenců, ale také v úkolu přesvědčit vlivné politiky o realitě možnosti vytvořit samostatný stát.⁵⁶

Hlavní české politické strany včetně Republikánské strany zůstávaly po značnou dobu věrní myšlence nadnárodní monarchie s vnitřním spravedlivějším uspořádáním. Agrární banka taktéž nadále ochotně poskytovala půjčky vládě a ještě na jaře 1917 byl Antonín Švehla i přes výhrady ochoten přednést projev věrnosti monarchii.⁵⁷ Opatrný postoj stran byl zřejmý i v českém stranickém tisku. České zemědělské organizace se bez výhrad podřizovaly plánům vlády na zajišťování potravin pro města a pro potřeby státu. V roce 1916 Antonín Švehla spolu se sociálním demokratem Bohumírem Šmeralem domluvili vznik Českého svazu zastupující národní zájmy v rámci monarchie zemí Koruny české v říšské radě, který zahrnoval téměř všechny české poslance. Na druhou stranu s průběhem války, jak bylo jasné, že válka nebude ani rychlá ani vítězná, vzrůstaly kontakty stran s českým odbojem v zahraničí, a to i u Antonína Švehly.⁵⁸ Od vzniku ruské revoluce v březnu a vstupu USA do války po boku dohody v dubnu 1917 začaly sílit tendence o vlastní politiku nezávislou na monarchii.⁵⁹ V březnu 1918 již začali republikáni otevřeně projevovat podporu nezávislému státu a v červenci 1918 stáli spolu s ostatními stranami za vytvořením československého Národního výboru. Tento výbor, který 28. října 1918 převzal moc ve státě, zahrnoval podle tzv. Švehlova klíče všechny důležité parlamentní strany a tvořil tak vlastně základ parlamentu nového státu.⁶⁰ Velkou zásluhu na založení státu mají republikáni hlavně v ekonomické rovině, neboť přes činnost ve válečném obilném ústavu se jim podařilo v říjnu 1918 prakticky

---

⁵⁶ Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 52-53.

⁵⁷ Z projevu nakonec pro neúčast císaře Karla sešlo. V této politice byly agrárníci zajedno i s dalšími stranami jako sociálními demokraty, národními socialisty a mladočechy, kteří spolu od roku 1915 úzce spolupracovali, a kontakty mezi vedeními stran byly každodenní. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 54-55.

⁵⁸ Antonín Švehla pro svoji podporu odboji nakonec získal řadu ocenění. Jaroslav Rokoský: c. d., s. 78.

⁵⁹ První zmínka se objevila na zasedání říšské rady 30. dubna 1917, kdy Český svaz již vydal prohlášení o možném samostatném postupu mimo celek monarchie. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 56.

⁶⁰ V Národním výboru nebyl jediný Slovák a to z důvodu obavy jejich možné perzekuce ze strany Maďarů. Prohlášení nezávislosti v říjnu 1918 pak podepsal jako jediný Slovák čerstvě propuštěný V. Šrobár, který byl uvězněn právě za řízení demonstrací za nezávislost ve Sv. Mikuláši v květnu 1918. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 57-61.

položít monarchii ekonomicky na kolena.⁶¹ Činnost Republikánské strany v tomto ústavu ale byla později i silně kritizována. Důvodem kritiky byla nejen velká korupce při rekvírování obilí, mouky a krmiva na venkově pro potřeby armády, ale také skutečnost, že městské obyvatelstvo bylo za války v zásobování jídlem odkázáno na milost a nemilost vesnickému obyvatelstvu.⁶² Tyto okolnosti způsobily značnou neoblíbenost Republikánské strany v městském prostředí v období bezprostředně po válce, neboť přehnaně vysoké ceny za základní potraviny byly na vesnicích pravidlem a Republikánská strana byla ve městech považována za stranu lichvářů.⁶³

---

⁶¹ Vladimír Kristen: c. d., s. 228.

⁶² Vladimír Kristen: c. d., s. 228.

⁶³ Jaroslav Rokoský: Antonín Švehla, státník ve službách demokracie. ..., s. 79.

2.1.4 Realizace cílů agrárního hnutí a růst jejich voličské základny

Po vzniku samostatného státu, kdy nebyly agrární hospodářské kruhy ještě zcela sjednoceny, se zájem Republikánské zaměřoval takřka výhradně na oblast zemědělství a strana tím posilovala své pozice v hospodářských organizacích. Zemědělská politika státu tak byla od doby jeho vzniku takřka výhradně doménou této strany.⁶⁴ Republikánská strana si zároveň také uvědomovala důležitost mocenských aparátů nového státu, a proto jak Ministerstvo vnitra, tak i obrany, se stalo důležitým pilířem její moci po dobu trvání první republiky.⁶⁵ Postupné posilování pozic strany ve státě se dělo zprvu přes Ústřední svaz československých průmyslníků, který sdružoval i celou řadu zájmových a odborných organizací.

Hlavní vliv na dominantní pozici agrární strany mezi zemědělci a ve státě mělo několik úspěšných operací v čele s pozemkovou reformou. Požadavky na provedení nějaké formy spravedlivějšího rozdělení půdy se ozývají již v 19. století, kdy velkostatky nad 1000 ha v českých zemích tvořily přes 30 % veškeré zemědělské půdy, a navíc jejich značná část byla vázána fideikomisem, což znemožňovalo parcelování půdy velkých vlastníků a její volný prodej.⁶⁶ Republikánská strana také měla ve svém programu již v roce 1903 požadavek na zrušení fideikomisu a možnost odkupu půdy od šlechty. Jejím pokusem o nápravu tohoto stavu tehdy bylo vytvoření tzv. rentových statků, kdy peněžní ústavy, a to především Agrární banka vykupovaly volnou půdu a na splátky ji prodávaly zemědělcům. Tato akce, která byla inspirována myšlenkou pocházející z Německa, ale v Království českém příliš úspěšná pro nedostatek volné půdy nebyla.⁶⁷ Požadavky na provedení pozemkové reformy se znovu objevovaly během první světové války, ale teprve výbuch revolučního a sociálního radikalismu na konci této války urychlil odhodlání elit české politiky na jejím provedení.⁶⁸

---

⁶⁴ Jiří Dvořák: K podílu agrárního hnutí, agrární strany a jejich představitelů na vzniku a činnosti národohospodářských sborů v meziválečném Československu. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 259-261.

⁶⁵ Např. ministři národní obrany se od vzniku vlády Edvarda Beneše dne 26. září 1921 do konce první republiky výhradně rekrutovali z řad agrární strany. Marta Kohárová: Významné osobnosti agrární strany a obranyschopnost Československé republiky (1918-1938). In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 89-95.

Jaroslav Rokoský: c. d., s. 79.

⁶⁶ Vlastislav Lacina: Agrární strana a pozemková reforma: In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 289.

⁶⁷ Vlastislav Lacina: Agrární strana a pozemková reforma. ..., s. 289.

⁶⁸ V posledním roce války bylo hospodářství monarchie zcela vyčerpané. Nedostávalo se obyvatelstvu základních potravin a potřeb ani v předepsané malé úřední dávce. Hlad tak revolucioval široké vrstvy obyvatelstva. Od generální stávkou v lednu 1918 se stávkou staly realitou všedního dne. Dělnické stávkou v Praze, Plzni, Hradci Králové, hladové bouře v okolí Kladna a Slaného a vzpoury vojáků v Rumburku a jinde otřásaly monarchií a ve vládnoucích vrstvách vzbuzovaly obavy, zda monarchie nebude následovat osud carského Ruska. Vlastislav Lacina: Formování československé ekonomiky, Praha: Academia 1990, s. 57-58.

Významně se však lišily představy o její budoucí podobě a rozsahu, a to nejen mezi politickými odpůrci, ale i v samotné Republikánské straně.⁶⁹ Její konzervativní křídlo, reprezentované ministrem zemědělství Karlem Práškem, se pokusilo neúspěšně uspokojit požadavky zemědělců zabráním části největších statků v zemi, tzv. vnitřní kolonizací, která spočívala na přesídlení zemědělců z oblastí s nedostatkem půdy, na půdu vytvořenou zabráním částí více než 1000 ha půdy velkostatkům. Tato aktivita byla vedena snahou o co nejmírnější podobu pozemkové reformy. Naproti tomu umírněná část agrárníků vedená Antonínem Švehlou byla pro prosazení výraznějšího zásahu do vlastnických práv velkostatkářů. Přestože největší zastánci pozemkové reformy a vlastně i její ideovými tvůrci byli sociální demokraté,⁷⁰ tak jejich preference zakládání družstev místo soukromého vlastnictví znamenala,⁷¹ že postupně ztratili vliv na její provádění a tím i větší podporu venkova.⁷² Pozemková reforma měla zastávce prakticky ve všech parlamentních stranách a jejich programech a tedy všechny tyto strany byly pro nějakou formu omezení vlastnických práv velkostatkářů. Jejich přístup k samotnému provedení pozemkové reformy se však lišil. Např. lidovci měli problém všeobecně s omezením vlastnických práv obecně, tedy i u velkostatkářů. V programu národních socialistů byl kladen na problematiku zemědělství všeobecně menší důraz a hlavně zpočátku hájili pozici vlastnictví veškeré půdy státem. Pro živnostníky byla největším problémem ztráta levné pracovní síly na statcích, která by vznikla osamostatněním nájemních zemědělských dělníků.

Výsledná podoba pozemkové reformy byla schválena Národním shromážděním dne 16. dubna 1919 tzv. Záborovým zákonem a jednalo se o kompromis mezi socialisty a agrárníky.⁷³ Původní návrhy počítaly s výměrou zabrané půdy celkem až s 4,021 mil. ha, tedy 28 procent celkové výměry půdy v Československu. Rozsah reformy s 1,801 mil. ha byl nakonec podstatně menší, než umožňoval záborový zákon. Rozsáhlým přidělem půdy drobným rolníkům v celkové výměře 644 tisíc ha bylo oslabeno největší sociální napětí na vesnici. Přitom rolníci museli za přidělenou půdu zaplatit poměrně vysokou cenu, pohybující

---

⁶⁹ Ideu provedení reformy rozpracoval hlavní ideolog agrární strany O. Frankenberg. Daniel E. Miller: Kolonizace jako alternativa pozemkové reformy v prvních letech Československé republiky. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 279-281.

⁷⁰ U sociálních demokratů, přestože jejich hlavní ideolog Josef Macek byl faktickým ideovým tvůrcem pozemkové reformy a jehož teze agrární strana prakticky bezvýtku okopírovala, postupně zvítězila myšlenka družstevního hospodaření a omezení soukromého vlastnictví půdy, což byla pro většinu zemědělců nepřekročitelná hranice. Antonie Doležalová: O ukradených myšlenkách aneb Ideologie agrarismu vs. Ekonomicko-politická realita. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slovácké muzeum 2008, s. 127-136.

⁷¹ Socialisté ustanovili postupně přes sedm set družstev, které však nebyly úspěšné. Daniel E. Miller: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. ..., s. 73-75.

Vlastislav Lacina: Formování československé ekonomiky..., s. 127.

⁷² Antonie Doležalová: c. d., s. 127-136.

⁷³ Daniel E. Miller: Kolonizace jako alternativa pozemkové reformy ..., s. 279-281.

se podle bonity od 2 do 8 tisíc Kč za hektar.⁷⁴ Touto cestou tak byli z přidělu prakticky vyloučeni zemědělní dělníci. Drobní rolníci se zadlužili u kempeliček a záložen, které byly částečně ovládnuty Agrární bankou, neboť většina kupních smluv byla hrazena půjčkami.

Pozemky ale nebyly vyvlastňovány bez náhrady. Původním majitelům zůstalo až 250 ha půdy a záborový zákon z 8. dubna 1920 určoval výši náhrady za zabranou půdu. Náhrada se však vypočítávala podle průměrných prodejních cen z let 1913-1915, tedy výhodně pro stát, vzhledem k nižším předválečným cenám. Náhrady byly vypláceny z tzv. náhradového fondu, kam kromě dotací od státu, plynuly i zisky za prodej pozemků. Zákonů ohledně pozemkové reformy byla celá řada, např. Přídělový zákon či zákon o pozemkovém úřadě a byly přijímány v letech 1919-1920.⁷⁵

Ze záboru bylo vyjmuty i značné množství hospodářských objektů (pivovary, pily, lihovary atd.) a bylo také vytvořeno 2291 tzv. zbytkových statků o výměře 20-200 ha. Tyto tzv. zbytkové statky tvořily nejvýhodněji položené pozemky, vzniklé parcelací původních velkostatků, většinou položené nejbližší k původním hospodářským budovám statku a spojené v jeden celek. Jednalo se tak o samostatné celky, které byly nejvíce rentabilní, a které v období první republiky představovaly nejvýkonnější zemědělské závody. Jejich původní účel spočíval v kompenzaci poškozených majitelů, nájemců či úředníků původních velkostatků. O takto vzniklé lukrativní části bývalých velkostatků byl velký zájem a jejich přidělováním či tzv. volným prodejem obvodovými ústředními Státního pozemkového úřadu, které ovládala Republikánská strana, si tato strana zavazovala řadu vlivných osob, a to i z jiných stran včetně České strany sociálně demokratické. Jejich přiděl či prodej provázela řada nejasností a machinací, které byly s úspěchem používány ke kritice Republikánské strany komunisty ještě i při druhé pozemkové reformě po roce 1945 a i ke kritice „Zelené internacionály“ po roce 1948. Ostatně ne náhodou byli mezi majiteli těchto statků i drtivá většina čelních představitelů Republikánské strany včetně budoucích předsedů vlád jako byli Milan Hodža, Jan Malypetr, Rudolf Beran či ministr Karel Višňovský, a také budoucí čelní představitelé poválečné „Zelené internacionály“ jako byl Ladislav Feierabend (statek Mirošov) a Josef Černý (statek Libice n. Cidlinou).⁷⁶

Snahy šlechty a velkých statkářů o ovlivnění rozsahu a provedení pozemkové reformy nabíraly i mezinárodní charakter a Československo bylo žalováno u mezinárodních soudů.

⁷⁴ Samotná realizace pozemkové reformy se rozbíhala pomalu až od roku 1922. Vlastislav Lacina: Formování československé ekonomiky. ..., s. 126-127.

⁷⁵ Vlastislav Lacina: Agrární strana a pozemková reforma. ..., s. 290.

⁷⁶ Jana Pšeničková: Zbytkové statky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 295-314.

Rozhodnutí o provedení pozemkové reformy na jednotlivých statcích provázela i velká míra korupce jako např. u tzv. Koburské aféry, která významně zabrzдила kariéru agrárníků Milana Hodži a Karla Višňovského. Skandál spočíval ve skutečnosti, že majitel rozsáhlých držav Cyril Koburk uplácel přední politiky, aby jeho statky byly vyjmuty z pozemkové reformy. Dr. Milan Hodža byl v podezření, že přijal dva miliony korun s tím, že pomáhal prosadit vyjmutí Koburských statků z pozemkové reformy.⁷⁷

Reforma přinesla ještě jeden vedlejší produkt, a to počestřování šlechty, která hledala cestu sblížení s Republikánskou stranou. Její představitelé jako byli Lobkovicové, Colorado-Mansfeldové či Schwarzenbergerové s konexemi na Pozemkovém úřadě, na Hradě a v Republikánské straně, se dokázali vyhýbat pozemkové reformě částečným odprodejem půdy, díky čemuž jim většina půdy zůstala.⁷⁸

Pozemková reforma vedle reformy měnové a nostrifikace znamenala zbavování se vlivu na Vídni, výrazně omezila vliv německé a maďarské šlechty a velkou měrou posílila český kapitál. Tyto změny v novém státě taktéž umožnily Republikánské straně a jejím agrárním organizacím, posílit pozici ve státě a vybudovat zcela dominantní vliv na venkově, což je patrné i z růstu její voličské základny. Ve volbách v roce 1920 získala 810 tisíc hlasů, ve volbách v roce 1925 970 tisíc hlasů, ve volbách v roce 1929 1 105 tisíc hlasů a ve volbách v roce 1935 již 1 176 tisíc hlasů.⁷⁹ Tento dynamický růst oblíbenosti Republikánské strany umožnily i ostatní politické strany, které buďto nedocenily význam pozemkové reformy, nebo jejich program mířil k drobným rolníkům a bezzemkům, kteří na rozdíl od sedláků neměli takový politický vliv. Chybou se také ukázalo, že na rozdíl od Republikánské strany ostatní politické subjekty zvažovaly i jiné formy vlastnictví půdy než soukromé. Republikáni také dokázali vzbuzovat naděje, že pozemková reforma bude pokračovat, a toto zdání ovlivňovali i tím způsobem, že v předvolebním období před volbami v letech 1925 a 1929 byl republikány přiděl půdy zrychlován.⁸⁰

---

⁷⁷ Následné parlamentní šetření bylo ukončeno bez výsledku a vydání novin, které o aféře psaly, byla zabavena jako např. vydání Rudého práva z 15 až 18. 1. 1927 - NS RČS 1925-1929, PS, tisk 1198.

⁷⁸ Vlastislav Lacina: Formování československé ekonomiky. ..., s. 129.

⁷⁹ ZPK, MAB, 1934, C10.094/1935.

⁸⁰ Vlastislav Lacina: Formování československé ekonomiky. ..., s. 126-127.

2.2 Mezinárodní agrární bureau (MAB) a spolupráce agrárních stran v meziválečném období

2.2.1 Založení Mezinárodního agrárního bureau („Zelené internacionály“) a jeho ideové zázemí

Mezinárodních organizací zabývajících se problematikou zemědělství byla celá řada. Nejstarší organizací byla Mezinárodní zemědělská komise, která byla založená v roce 1899 v Paříži při příležitosti světové výstavy. Prospěšnost kontaktů odborníků na zemědělství dala základ k pravidelnému pořádání kongresů pod hlavičkou této nově vytvořené organizace. Jejím cílem bylo rozvíjet spolupráci vedoucí k všestrannému rozvoji zemědělského podnikání. Pravidelné pořádání nákladných setkání však po válce vedlo k postupnému utlumení činnosti této organizace.⁸¹

Další významnou organizací byl Mezinárodní ústav zemědělský se sídlem v Římě, jehož činnost byla dána mezinárodní konvencí z roku 1905.⁸²

První mezinárodní kontakty českých zemědělců před vznikem samostatného státu směřovaly, jak již bylo zmíněno v kapitole 2.1.3 na Slovensko a do Lužice,⁸³ a to pod heslem slovanské vzájemnosti, která byla důležitou součástí programu Republikánské strany a budoucí „Zelené internacionály“ po celou dobu předsednictví Antonína Švehly až do roku 1925.⁸⁴ Rolnické hnutí se v sousedních zemích vyvíjelo nezávisle na sobě a užší mezinárodní kontakty začaly probíhat až po první světové válce. Spolupráce se rodila přes různá sdružení rolnické mládeže, jejíž shromáždění probíhala pravidelně, ale bez výraznějšího mezinárodního ohlasu. První shromáždění se uskutečnilo v r. 1920 v Polsku, kde proběhlo setkání mezi polskou, českou, bulharskou a jihoslovanskou mládeží.⁸⁵ Tyto srazy mládeže daly za vznik Svazu slovanské agrární mládeže (SSAM) v květnu 1923 v Praze a první řádný sjezd se konal v r. 1924 v Lublani. Na sjezdy pravidelně jezdili vrcholní představitelé

---

⁸¹ Jan Gebhart: K činnosti středoevropské agrární instituce ve 20. a 30. letech. In: Sborník k dějinám 19. a 20. století, Praha: AV 1989, s. 100.

⁸² Jan Gebhart: c. d., s. 106.

⁸³ Hlavně finanční nevratná pomoc, ještě před vznikem samostatného státu, lužickým Srbům se prováděla přes společnost Kooperativa, která byla posléze z tohoto důvodu neúspěšně vyšetřována za okupace i gestapem. V rámci Malé dohody směřovala pomoc také do Rumunska, ale i do mimo Dohodu stojícího Bulharska, kde byla místní agrární strana nejvíce pokrokovou demokratickou stranu až do nástupu fašismu. Vladimír Kristen: c. d., s. 230-232.

⁸⁴ Eduard Kubů, Jiří Šouša: Sen o slovanské agrární spolupráci (Antonín Švehla-ideový a organizační tvůrce Mezinárodního agrárního bureau). In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slovácké muzeum 2008, s. 40.

⁸⁵ Jerzy Rutaj: c. d., s. 10.

agrárních stran, ale svaz přes veškerou snahu nenabyl mezinárodní důležitosti a zůstal plně v intencích československé Republikánské strany.⁸⁶

Bližší spolupráce slovanských agrárních stran se rodila od roku 1920 z iniciativy bulharského předsedy vlády Alexandra Stambolijského, který navrhl vytvořit v Praze agrární internacionálu. Iniciativa A. Stambolijského byla vedena myšlenkou, že by Praha tvořila prostředníka mezi Bulhary a Jihoslovany. A. Stambolijský také Antonínu Švehlovi navrhl, při své osobní návštěvě Prahy v roce 1920 a 1921, vytvoření odborného časopisu šířícího znalost nejnovějších zemědělských metod.⁸⁷

Organizace založena v roce 1921 v Praze pod názvem Mezinárodní agrární bureau (MAB), zvaná též „Zelená internacionála“, byla vlastně osobní iniciativou Antonína Švehly. Jejími zakládajícími členy byla Polská rolnická strana Piast, Republikánská strana československá, Bulharský národní zemědělský svaz a jihoslovanský Savez zemljoradnika.

Až do r. 1925 byl ideovou základnou „Zelené internacionály“ panslavismus, jehož prosazování sice stmelovalo původní zakladatele, zároveň ale organizaci oslabovalo po mezinárodní stránce a dostávalo ji do určité izolace v konkurenci významnějších organizací, jako byla Mezinárodní zemědělská komise se sídlem v Paříži a Mezinárodní zemědělský ústav v Římě. Změny dosavadní ideové náplně organizace byly iniciovány zvýšenou aktivitou ostatních mezinárodních zemědělských organizací, které dostaly Mezinárodní agrární bureau do defenzivy. Tyto zemědělské organizace s podobnou náplní práce spolu totiž prakticky nespolupracovaly, a naopak mezi nimi vládla velká konkurence, která měla za cíl vytvořit co největší oblast svého vlivu. V roce 1924 byla vytvořena další mezinárodní organizace, která vznikla jako důsledek nové mezinárodní snahy Švýcarského rolnického svazu. Tato nová organizace byla ale brzy pohlcena Mezinárodní zemědělskou komisí, která se tak stala nejmasovější organizací a přímo existenčně ohrožovala i v Praze založenou „Zelenou internacionálu“,⁸⁸ která tak vzhledem k aktivitě této nové masové organizace v r. 1927 málem zanikla.⁸⁹

Na tyto existenční problémy Mezinárodní agrární bureau tedy „Zelená internacionála“ reagovala zvýšenou činností, k níž patřila i volba nového aktivního předsedy Karla Mečíře. Karel Mečíř, původně československý velvyslanec v Aténách a v Bruselu, prosadil změnu programu, který se odkláněl od myšlenky panslavismu jako nosné ideje organizace.⁹⁰

---

⁸⁶ Jan Gebhart: c. d., s. 103.

⁸⁷ Eduard Kubů, Jiří Šouša: Sen o slovanské agrární spolupráci ..., s. 39.

⁸⁸ Jan Gebhart: c. d., s. 105-106.

⁸⁹ Jan Gebhart: c. d., s. 106.

⁹⁰ Eduard Kubů, Jiří Šouša: Sen o slovanské agrární spolupráci..., s. 37.

Konsolidaci MAB pomáhala i Mečářem zahájená reorganizace a profilace směrem k politické mezinárodní spolupráci, a to oproti jiným výše zmíněným mezinárodním organizacím, které se nadále zabývaly především odbornou a osvětovou činností v zemědělství. Tato nová politická profilace Mezinárodního agrárního bureau byla vedena myšlenkou, že spojení v jednotné organizaci bude poskytovat výhodu celému agrárnímu hnutí a významně pomůže k prosazování vlivu zúčastněných stran na státní správu v jednotlivých zemích. Tato profilace a s tím spojený vzrůst prestiže MAB vyvolávaly protesty ostatních mezinárodních zemědělských odborných organizací v čele s Mezinárodní zemědělskou komisí, které opakovaně upozorňovaly na údajnou problematiku zapojování politiky do agrárního hnutí.⁹¹

Další významnou ideou MAB, která se začala později prosazovat, jako následek boje s hospodářskou krizí, byla myšlenka na spojení zúčastněných zemí do větších hospodářských celků. Tato myšlenka ale nebyla nová a objevila se již v období před hospodářskou krizí. Například již v roce 1923 předseda polské agrární strany Jan Debski v Praze sondoval možnost spojení obou států ve federaci.⁹² Během dvacátých let se objevila řada názorů a návrhů na federalizaci států, a dokonce myšlenka na vytvoření Spojených států evropských. Většina těchto návrhů tehdy zapadla bez odezvy, ale jeden z nich připoutal pozornost i československých agrárníků a jednalo se o plán tzv. Panevropy. Tento návrh je zaujal natolik, že k němu uspořádali v Praze v roce 1927 i konferenci.⁹³ Základem myšlenky této tzv. „Panevropy“ bylo zvrácení vývoje vedoucího k postupně rostoucí hospodářské převaze Spojených států nad Evropou.⁹⁴ Tomuto vývoji mělo být, dle tohoto návrhu, zabráněno vytvořením jednotné celní unie evropských států s vyloučením vlivu USA, která by postupně přerostla v jednotný evropský trh s volným obchodem. Její nevýhodou pro průmysl a zemědělce menších evropských států však byla nutnost omezování, či rušení některých výrobních odvětví v jednotlivých státech.⁹⁵ Tento tehdy nepřekonatelný problém, který zabránil realizaci všech podobných návrhů, byl doprovázen dalším aspektem, a to obavou z postupné ztráty nezávislosti nejprve hospodářské a postupně i politické u jednotlivých menších států.

---

⁹¹ Jan Gebhart: c. d., s. 111.

⁹² Jerzy Rutaj: c. d., s. 9.

⁹³ Základem myšlenky se stala kniha „Panevropa“ od Coudenhove-Calergiho vydaná ve Vídni v roce 1923. Jan Gebhart: c. d., s. 112 a 129.

⁹⁴ V první čtvrtině 20. století dodávaly Austrálie, Argentina, Kanada a USA 42% světové produkce pšenice a v roce 1927 už celých 80%. Jan Gebhart: c. d., s. 130.

⁹⁵ Jan Gebhart: c. d., s. 112-113.

Českoslovenští agrárníci se také v rámci MAB zabývali i plány tzv. Dunajské konfederace, či vytvoření celní unie s některým slovanským státem. Zde však agrárníky odrazovala kromě výše popsané obavy i skutečnost, že středoevropské státy byly země s extenzivním zemědělstvím a velkými zdroji. Tyto země by se tak staly ve společném státě pro československé zemědělce významným konkurentem, a to na rozdíl od zemí západní Evropy, kde spojení zemí do většího hospodářského celku mohlo vést ke zvýšení odbytu všech zúčastněných.

Jedním z posledních pokusů o řešení mezinárodních vztahů mezi státy ve střední Evropě z pozice agrárního hnutí, který však již s Mezinárodním agrárním bureau přímo nesouvisel, byla iniciativa Milana Hodži ve vytvoření tzv. Středoevropské federace. Hodžův plán z roku 1935, kdy byl předsedou vlády a dočasně i ve funkci ministra zahraničí, byl založen na myšlence rozšíření Malé dohody o zástupce Maďarska a Rakouska.⁹⁶ Hodžu v té době již vedla obava z politické a hospodářské rozpínivosti fašistického Německa. Mimo jiné poukazoval na skutečnost, že Československo se nemůže spokojit se svojí lokální politikou v sousedství agresivního a sedmkrát většího Německa. Pro začátek navrhoval spojit země přes celní unii.⁹⁷ V rámci této koncepce byl Milan Hodža, jako reálně uvažující politik, ochoten obětovat preferenci zemědělské, a tedy i agrární politiky na úkor společného zájmu v této nové možné organizaci.⁹⁸ V situaci, kdy se střední Evropa ocitala na okraji zájmu velmocí, které se neangažovaly ve prospěch zachování dosavadního územního uspořádání, se jiná možnost zřejmě ani nenabízela. Hodža byl přesvědčen, že pokud státy ve střední Evropě spojí své hospodářské síly, pak se stanou zajímavým obchodním partnerem i pro Spojené státy a západní velmoci, které pak nedopustí politickou změnu na mapě Evropy ze strany Německa.⁹⁹ Nereálnost Hodžových představ se ukázala již záhy, kdy nebyl schopen tento plán prosadit ani ve vlastní Republikánské straně, která se obávala zvýšené účasti podunajských států na československém zahraničním obchodě.¹⁰⁰ Navíc podunajské státy, nepočítaje odlišné hospodářské zájmy, měly i zcela jiný politický systém, než Československo. Plán byl posléze

---

⁹⁶ Hodža tuto myšlenku později rozpracoval v emigraci v knize „Federace ve střední Evropě“. Na tuto knihu pak také navázala Zelená internacionála v období po 2. světové válce. Jerzy Rutaj: c. d., s. 10.

⁹⁷ Hodža poukazoval na skutečnost, že ČSR se nemůže spokojit se svojí lokální politikou v sousedství agresivního, sedmkrát většího Německa. Pro začátek navrhoval spojit země přes celní unii. Natalie Krajčovičová: c. d., s. 116-117.

⁹⁸ Josef Harna: Josef Harna: Republikánská strana ve vládách a v parlamentu první Československé republiky. Konflikt partikulárních a obecných zájmů. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slovácké muzeum 2008, s. 15-16.

⁹⁹ Josef Harna: c. d., s. 15.

¹⁰⁰ Jan Gebhart: c. d., s. 124-125.

pohřben po ztrátě ministerstva zahraničí, které převzal Kamil Krofta, stoupenec politiky Edvarda Beneše, který se s politikou Milana Hodži neztotožňoval.

2.2.2 Rozšiřování organizace a její činnost

V prvním období existence Mezinárodního agrárního bureau se vlastně jednalo pouze o interní záležitost zúčastněných stran a organizace v prvopočátku, pod vedením předsedy Ing. Fiedlera, pouze připravovala podklady pro setkání zástupců těchto stran.¹⁰¹

Antonín Švehla, který byl nesporně tvůrcem a ideovým vůdcem nové organizace, ji v první fázi její existence zajistil organizačně a ideově. Ostatně i později, vlastně po celou dobu trvání této organizace, ležela organizační a hlavně finanční stránka provozu výhradně na bedrech československé Republikánské strany.¹⁰² Československá Republikánská strana si své postavení v rámci této organizace uvědomovala, a tak cílem organizace mělo být, kromě navázání mezinárodní spolupráce a mezinárodní uznání síly a moci Republikánské strany, také snaha o prosazení vlivu jednotlivých agrárních stran v jejich státech do takové míry, která jim vzhledem k jejich důležitosti přísluší. Sám Antonín Švehla poukazyval na skutečnost, že ačkoliv ve střední Evropě 60-80% obyvatelstva tvoří zemědělci, pak pouze v Bulharsku a v Československu byla v té době vláda v „zemědělských“ rukou.¹⁰³ Také z tohoto důvodu a dále pro předávání zkušeností byl založen časopis, s názvem Bulletin du Bureau international agraire (MAB), který vycházel čtvrtletně, a to v češtině s překladem do francouzštiny a případně do jazyka autora příspěvku (srovnej obrázek č. 1 přílohy).¹⁰⁴

S osobou nového předsedy organizace (viz kapitola 2.2.1.) se změnila i politika MAB, která z dosavadní určité uzavřenosti, volila nově politiku aktivního rozšiřování MAB i mimo zakládající státy. Tato nová aktivní politika se setkala s úspěchem, a během několika let se Mezinárodní agrární bureau rozšířilo o další agrární strany z více jak dvanácti států.¹⁰⁵ Nový předseda Karel Mečíř prosadil, kromě nového programu i změny stanov, kde byla nově zakotvena povinnost platit členské příspěvky a jmenovat stálého delegáta do pražského ústředí.¹⁰⁶

---

¹⁰¹ Jan Gebhart: c. d., s. 102.

¹⁰² Drahý provoz organizace vyčítal agrární straně v roce 1931 při interpelacích v Národním shromáždění i komunistický senátor Douda. Jím uváděných 65 miliónů nákladů je ale zřejmě nepravdivě uvedený údaj, který se vztahoval k příspěvkům pro postižené obyvatele při tehdejších záplavách. NS RČR 1929-1935, Senát, 111. schůze dne 16. 7. 1931.

¹⁰³ Eduard Kubů, Jiří Šouša: Sen o slovanské agrární spolupráci ..., s. 38-39.

¹⁰⁴ Od roku 1925, bez ohledu na národnost autora, vycházely příspěvky ve francouzštině, češtině a němčině. Jan Gebhart: c. d., s. 104.

¹⁰⁵ Příkladem může být přijetí španělské a belgické agrární strany na počátku roku 1934. Podobné úspěchy pak byly na stránkách bulletinu obsáhle komentovány. ZPK, MAB, 1934, C10.094/1934, str. 41+42.

¹⁰⁶ Eduard Kubů, Jiří Šouša: Sen o slovanské agrární spolupráci..., s. 37.

Úspěšnému vzrůstu prestiže MAB také napomáhaly i četné zahraničně politické úspěchy předáků Republikánské strany.¹⁰⁷ Karel Mečíř pomáhal v roce 1927 založit Mezinárodní parlamentní sdružení v Bruselu a také francouzskou agrární stranu. Další čelný politik Republikánské strany dr. Milan Hodža byl v roce 1932 jmenován čestným předsedou nově vzniklého Mezinárodního zemědělského výboru při Společnosti národů.¹⁰⁸

K úspěchům bezesporu patřilo založení Mezinárodní zemědělské komory se sídlem v Praze, která vzbudila zájem i v USA.¹⁰⁹ A velký mezinárodní ohlas budilo i československé školství, zejména založení Československé zemědělské akademie (1924), která poutala pozornost světové odborné veřejnosti a po jejím vzoru se zakládaly podobné instituce i ve Spojených státech a v Japonsku.¹¹⁰ Úspěšnou kapitolu československého zemědělství také tvořila i účast na mezinárodních zemědělských a světových výstavách v roce 1927 v Římě, r. 1929 v Barceloně, Antverpách v r. 1930 a roku 1933 ve Veroně.¹¹¹

Propuknutí světové hospodářské krize znamenalo zásadní změnu v činnosti MAB. Zemědělství prožívalo krizi v předstihu před velkou hospodářskou krizí již v roce 1929.¹¹² Válkou postižené evropské země nedokázaly zrychlovat vlastní hospodářský růst, na rozdíl od zámořských států, kde docházelo k racionalizaci výroby a k velké nadprodukci zemědělské výroby zejména obilovin. Řešením krize zámořských států způsobené nadvýrobou bylo zvýšení vývozu do Evropy, která tak byla zaplavena lacinými zemědělskými produkty, jímž nemohla místní výroba konkurovat. Následkem této zemědělské politiky zámořských států docházelo k prudkému propadu cen agrárních výrobků v Evropě. Zvýšení efektivity zemědělské výroby v Evropě totiž bránil hluboký citový postoj zemědělců k půdě, a to na rozdíl od situace v zámoří, kde byla půda i dříve považována za výnosný výrobní prostředek. Teprve příznaky krize racionalizační proces i v Evropě urychlily, a někde i do takové míry, že přerůstal možnosti odbytu produktů.¹¹³ Tržní ceny produktů v roce 1930 klesly pod hladinu

---

¹⁰⁷ Jan Gebhart: c. d., s. 107 a 128.

¹⁰⁸ Alena Bártlová: Dr. Milan Hodža vo funkcii ministra poľnohospodárstva. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 126.

¹⁰⁹ Jerzy Rutaj: c. d., s. 10.

¹¹⁰ Alena Bártlová: c. d., s. 125.

¹¹¹ Později, vzhledem k postupující krizi, účast Československa na výstavách, pro stálý nedostatek peněz, postupně klesala, a to i vzhledem k faktu, že se častěji konaly v USA, kde byla menší možnost uplatnění československé zemědělské produkce vinou vysokého cla. Jiřina Juněcová: Zemědělské expozice ČSR na mezinárodních výstavách v letech 1918-1938. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 267-278.

¹¹² Ve vládním prohlášení z 13. prosince 1929 František Udržal konstatoval: „Zemědělství nalézá se v těžké krizi. Krize ta není speciálně naše, není ani jen evropská, je světová.“ Josef Harna: c. d., s. 13.

¹¹³ Jan Gebhart: c. d., s. 115.

výrobních nákladů a zemědělci se dostávali do velkých finančních problémů.¹¹⁴ V tomto roce byli zemědělci zadluženi na území celé ČSR celkovou sumou 20 miliard korun, což v praxi znamenalo, že každý hektar půdy byl zatížen průměrným dluhem ve výši 1965 Kčs. Představitelé Republikánské strany, v čele s dr. Milanem Hodžou ve funkci ministra zemědělství v letech 1932-1934, přijali celou řadu zákonů na zmírnění krize. Kromě běžných opatření, jako snížení úroků z půjček, prodloužení jejich splatnosti a zákazu umělého snižování ceny majetku při exekuci, byl velký význam přikládán vzniku tzv. obilného monopolu, který reguloval osevní plochy a vykupoval přebytečné obilí. Obilný monopol také určoval výši výkupních cen a předepisoval pěstování náhradních, ekonomicky výnosnějších plodin.¹¹⁵ Vláda dále přistoupila v roce 1933 ke schválení zmocňovacího zákona a kartelového zákona, které sice usnadňovaly státní zásahy a regulaci, ale také posilovaly tendence vedoucí k monopolizaci a řízenému zemědělství.¹¹⁶

Zemědělství se tak stalo prvním hospodářským odvětvím, kde byly zkoušeny a zaváděny prvky plánovitého a regulovaného hospodářství. Tato cesta, při snaze agrárníků zachovat soukromé vlastnictví půdy, pokračovala i v období druhé republiky a protektorátu. Podobná politika regulace v zemědělství byla uplatňována ostatně i v jiných evropských zemích. Např. v roce 1938 ministr zemědělství Josef Zadina dělil evropské státy na autoritářské, které ceny jednoduše diktují, dále na země jako Velká Británie, kde ceny určují zemědělské syndikáty a malou menšinu států jako například Nizozemí, kde je volný trh zachován, ale s příplácením premií k tržním cenám.¹¹⁷

Zvláštní význam v politice Republikánské strany, která bránila v dohodě při jednáních v Mezinárodním agrárním bureau, měla ochranná celní politika, jejímž cílem bylo udržení hladiny zemědělských výrobků. Podobné požadavky se objevily i v jejím upraveném programu z roku 1929, kde již odkazy na pozemkovou reformu ustupovaly do pozadí.¹¹⁸ Ochranná celní politika ale narážela na odpor socialistických stran, které v zájmu níže sociálně postavených dělnických vrstev zastávaly politickou linii vedoucí proti zdražování základních potravin. Spory o agrární cla byly také jednou z hlavních příčin letitých sporů ve vládních koalicích a častých vládních krizích. Na tomto příkladě je zřejmé patrné, že i moc

---

¹¹⁴ Zhoršující se situaci v zemědělství během krize ukazuje např. výkupní cena vepřů: rok 1928- 9,80 až 10,20,- Kčs/Kg vepřového, rok 1933-4,20Kčs/kg vepřového, rok 1934 - 3,50,-Kčs/Kg vepřového. NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 105, Zpráva Ministerstva zemědělství z r. 1934.

¹¹⁵ Alena Bártlová: c. d., s. 126-128.

¹¹⁶ Jan Janko: Názor agrární inteligence na řízené hospodářství. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 335.

¹¹⁷ Jan Janko: c. d., s. 337-338.

¹¹⁸ Vlastislav Lacina: Změny priorit v programových dokumentech české agrární strany. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slováké muzeum 2008, s. 89.

Republikánské strany byla limitována její účastí v koalicích. Jen v roce 1935, kdy byl dr. Milan Hodža předsedou vlády, třikrát po sobě padla vláda a byla jmenována nová.¹¹⁹

---

¹¹⁹ Josef Harna: c. d., s. 14.

2.2.3 Zánik Mezinárodního agrárního bureau

Na vzniklou těžkou situaci v zemědělství bylo nuceno reagovat i Mezinárodní agrární bureau. Boj proti krizi se stal na léta hlavním programem MAB. Úsilí věnované boji proti tomuto fenoménu je patrné i ze stránek bulletinu, kdy celé dva ročníky 1933 a 1934 jsou věnované prakticky výhradně boji s krizí.¹²⁰ Například bulletin v prvním čísle ročníku 1934 vyzdvihuje nutnost ochranných opatření státu vůči zemědělcům včetně nutnosti zmrazení cen nákupních surovin.¹²¹ Jednou z prvních tezí boje proti projevům krize bylo spojení zúčastněných zemí do větších hospodářských celků (viz kapitola 2.2.1).

Přes řadu velkých mezinárodních konferencí, jakou byla i první konference Panevropské Agrární unie ve Vídni ve dnech 9 až 12. září 1936,¹²² kde byly probírány různé možnosti řešení krize, nedošlo k sjednocení názorů. Podobné mezinárodní konference pořádala i MAB jako například v říjnu 1930 v Praze, kde se vyjednávala koordinace společné zemědělské politiky.¹²³ Tato jednání postupně naopak vyústily v prosazení politiky zemědělských a preferenčních cel, které prakticky zastavily veškerou spolupráci agrárních stran včetně komunikace v Mezinárodním agrárním bureau.¹²⁴ Politika tzv. preferenčních cel byla založena na myšlence dohodnutých společných celních sazebníků pro jednotlivé země, které omezovaly možnost vývozu nad dohodnutý rámec a zároveň měly stabilizovat ceny zemědělských produktů na jednotlivých trzích.¹²⁵ Na jejich výši a fungování se však agrární strany nedokázaly dohodnout. Na základě těchto bezvýsledných jednání na mezinárodním fóru došlo i k vytvoření řady dalších neúspěšných mezinárodních organizací, jako byly Středoevropský ústav se sídlem ve Vídni či v roce 1930 v Ženevě založená Evropská unie.¹²⁶

¹²⁰ MAB v ročníku 1933 má i celkovou zprávu o dopadech krize na zemědělství. ZPK, MAB, 1933, C10.094/1933, str. 16-24.

¹²¹ ZPK, MAB, 1934, C10.094/1934, 1. čtvrtletí.

¹²² Např. MAB, kromě jiných, referuje i o 1. konferenci Panevropské Agrární unie ve Vídni dne 9-12. září 1936, ZPK, MAB, 1936, C10.094/1936.

¹²³ Hlavními kongresy byly: červen 1930 Ženeva, kde byla hlavně V. Británií a Německem snaha o zpětné zavedení volného obchodu. V srpnu 1930 v Bukurešti, snaha o prosazení společného postupu v celní politice ze strany Jugoslávie, Rumunska a Maďarska. Červen 1930, konference Malé dohody na Štrbském plese. Srpen 1930 ve Varšavě, snaha o zavedení jednotných zemědělských statistik a výkazů. Březen 1931, snaha Německa a Rakouska o celní unii. Jedna z nejdůležitějších konferencí v Londýně v květnu 1931 tzv. pšeničná. Prosinec 1931 jednání v Sofii, s požadavkem o zavedení zemědělských kartelů. Konference MAB v listopadu 1932 v Praze. Světová měnová a hospodářská konference v Londýně v červnu 1933, kde se nepodařilo V. Británii a Francii prosadit pevný kurs dolaru vůči franku a libře. Jan Gebhart: c. d., s. 116-123.

¹²⁴ Jan Gebhart: c. d., s. 116-124.

¹²⁵ MAB kromě vysvětlení požadavků a očekávání od zavedení celní preferenční politiky taktéž pojednává o celkovém stavu zemědělství během krize k roku 1935. ZPK, MAB, 1935, C10.094/1935.

¹²⁶ Založená z iniciativy francouzského ministra zahraničních věcí Aristide Brianda v roce 1930. Jan Gebhart: c. d., s. 131.

Znovu se také objevil zásadní rozpor mezi zahraniční a hospodářskou politikou Československa. Hlavní orientace zahraniční politiky na Francii neodpovídala zcela hospodářskému začlenění státu a českoslovenští agrárníci obviňovali Eduarda Beneše, že díky politickému bazírování na spojení s Francií a Malou dohodou, nelze vyjednat odpovídající ochranu zemědělců v hospodářských otázkách.¹²⁷

Následky hospodářské krize a neúspěchy agrárních stran najít východisko z obtíží oslabily význam a smysl „Zelené internacionály“, která pak přežívala do konce první republiky pouze jako nenaplněný sen československých agrárníků bez výraznějšího vlivu na mezinárodní události.

---

¹²⁷ Jan Gebhart: c. d., s. 120.

2.3 Úsilí o obnovení agrárního hnutí v období po druhé světové válce

2.3.1 Obnovení činnosti Republikánské strany v exilu

O vedoucí pozici v Republikánské straně v exilu usilovalo hned několik osob, a to zejména Ladislav Feierabend, za války ministr ve vládě gen. Syrového a po válce předseda Kooperativy a dr. Josef Černý, původně člen výkonného výboru strany a ministr vnitra v Hodžově vládě. Nejsilnější postavení získala skupina kolem dr. Josefa Černého, která obnovila dne 28. září 1948 v exilu Republikánskou stranu. Tato skupina usilovala o tři cíle: v první řadě o to, aby byla zastoupena v nejrůznějších československých exilových orgánech. Dále pak o zachování struktury této organizace i ve zhoršených podmínkách exilu, a nakonec o propagaci myšlenek agrarismu.

Obnovená strana se snažila prosadit se do londýnské a později pařížské Rady svobodného Československa, kde však narážela na odpor exilových zástupců ostatních nekomunistických stran z období 1945-1948. Po přesunu centrály Republikánské strany do USA v roce 1949 se skutečně podařilo této straně prosadit své zástupce do Rady svobodného Československa.¹²⁸ Pro situaci v exilu v 50. letech je velmi příznačná značná řevnivost a netolerance mezi jednotlivými osobami a uskupeními. Vzhledem k těžké ekonomické situaci v západní Evropě řada lidí odcházela do zámoří, kde možnosti obživy také nebyly jednoduché. Poměry v emigraci ukazuje zpráva státní bezpečnosti o poměrech činnosti emigrace v Paříži, která dokresluje problematické vztahy mezi emigranty.¹²⁹ Již usazení exulanti se k nově příchozím nechovali právě nejlépe, a to zřejmě z obavy o své již získané pozice. Běžná byla například korupce při získání francouzských povolenek k pobytu, které umožňovaly odchod ze sběrných táborů, či nevýhodný směný kurz. Například Luděk Stráský, bývalý šéfredaktor Svobodného zítřka, uprchl skoro s 50 tisíci Kč, ale při nucené směně v táboře za ně získal jen 5 liber, 50 dolarů a 100 švédských korun. Běžný kurz byl 600 Kč za 1 dolar či 100 marek za 1000 Kčs.¹³⁰

---

¹²⁸ V roce 1961 došlo k roztržce mezi Radou a nově vytvořeným Výborem svobodného Československa, kam se přesunula část bývalých politicky aktivních osob. Obě tyto organizace se opět spojily v jeden celek v roce 1974. Mary Hrabík Šámal: Republikánská strana v exilu. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 187-194.

¹²⁹ Problematické vztahy mezi emigranty líčí Hubert Ripka ve svých dopisech do Československa, které měly být předány nově vzniklému ilegálnímu vedení národních socialistů, ale byly stb zachyceny. MV, a. j. 310-74-2, dopis z 26. 3. 1949. MV, a. j. 310-74-2. dodatek dopisu z 10. 8. 1949.

¹³⁰ Zpráva o poměrech československé emigrace v Paříži. MV, a. j. 305-204-6.

Obnovení Republikánské strany v exilu bylo komplikované, neboť na rozdíl od předválečné situace chyběly finanční prostředky a členská základna strany v exilu byla nepatrná. V roce 1950 měla strana v exilu jen 331 členů a většina z nich byla roztroušena po uprchlických táborech v Evropě či emigrovala do zámoří. Do začátku 50. let byla obnovená strana financována kromě členských příspěvků i pomocí nově vzniklé „Zelené internacionály“, či jak zněl nový oficiální název Mezinárodní selské unie. Přesto však byla Republikánská strana po celou svoji poválečnou existenci neustále v deficitu.¹³¹ Finanční deficit se částečně vyřešil přesunutím organizace do Spojených států, kde se strana navázala na místní krajanská sdružení hlavně v Chicagu, Clevelandu a v New Yorku. Zde také žil předseda strany v exilu dr. Josef Černý, u něhož se většinou konaly i každoroční sjezdy. Dobrovolné příspěvky členů strany se staly základem jejího financování včetně pozdější publikační činnosti.¹³²

Od roku 1950 strana nepravidelně vydávala periodikum Novina, jehož šéf redaktorem byl Josef Šámal, někdejší redaktor hlavních agrárních deníků Večer a Venkov.¹³³ Novina zaměřená na sociální, kulturní a hospodářskou politiku vycházela nepravidelně, podle toho jak docházely příspěvky a peníze na publikaci.¹³⁴ Například v roce 1967 již na Novinu přispělo pouhých 45 osob a na její vydání se vybralo 5000 dolarů.¹³⁵

Republikáni v exilu se také podíleli na založení Organizace ujařmených národů a na založení „Zelené internacionály“.¹³⁶

---

¹³¹ Mary Hrabík Šámal: c. d., s. 190-191.

¹³² Republikánská strana v exilu po roce 1986 zajistila i vydání dvou knih, jejichž autorem byl Vladimír Dostál: „Antonín Švehla, profil československého státníka“ a „Agrární strana, její rozmach a zánik“. Obě tyto publikace vyšly po roce 1989 i v České republice. Mary Hrabík Šámal: c. d., s. 191.

¹³³ Po smrti J. Šámala v roce 1967 se Noviny ujal Martin Hrabík. Mary Hrabík Šámal: c. d., s. 191.

¹³⁴ Novina vycházela nejprve v Paříži a později ve Spojených státech. Pro příklad finanční náročnosti vydání tiskovin v emigraci je možno uvést, že jedno číslo včetně poštovního vyšlo na zhruba 100 tisíc franků. Tedy při kurzu dolaru vůči franku v roce 1950, cca 1:350, vyšla na zhruba 290 dolarů při počtu výtisků cca 5tisíc. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 16. 6. 1950.

¹³⁵ Mary Hrabík Šámal: c. d., s. 190-191.

¹³⁶ Agrární strana byla schopna vytvořit i řadu oblastních výborů. Ve Washingtonu ustanovila i zemědělskou komisi složenou z odborníků bývalé Republikánské strany. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 16. 1. 1952.

2.3.2 Mezinárodní spolupráce agrárních stran v exilu

Tendence k mezinárodní spolupráci agrárních stran neutichla ani v období druhé světové války a k myšlence federace se vyjadřovali agrární představitelé i v emigraci během války v Londýně. Také v tomto období byly pořádány mezinárodní zemědělské konference jako např. v srpnu 1941, kdy byla přijata deklarace o založení Mezinárodního zemědělského svazu,¹³⁷ či v červenci 1942, kdy vzniklo memorandum o nutnosti boje proti jakékoliv formě diktatury. Vznikaly i další organizačně zájmová sdružení jako např. na podzim roku 1940 v Londýně založená Diskusní skupina východní Evropy, a to pod patronátem Mezinárodní Fabiánské společnosti. Tato organizace pořádala občasně konference se zemědělskou tematikou, vydávala prohlášení odsuzující okupaci zemí Německem a mimo jiné plánovala budoucí možnou spolupráci, či federalizaci převážně agrárních zemí ve střední a východní Evropě. Členy tohoto organizačně volného sdružení byli i budoucí aktivní představitelé poválečné „Zelené internacionály“ např. Jihoslovan Milan Gavrilovič či Polák Jerzy Kuncewič.¹³⁸

Dalším volným uskupením byl tzv. Dunajský klub vzniklý taktéž v Londýně v listopadu 1942, který se zabýval obdobnou činností jako výše zmíněná organizace a i členská základna byla obdobná. Dunajský klub se též zabýval myšlenkou možné federace a během války vydal na toto téma i dvě publikace, a to „Střed a jihovýchodní evropské unie“, kde byly rozvinuty struktury a principy možného fungování budoucí federace. Druhou publikací pak byla v roce 1944 vydaná zpráva s názvem „Zemědělské problémy od Baltského moře až po Egejské“.¹³⁹ V podstatě obě tato sdružení rozvíjela stejné myšlenky o možné mezinárodní spolupráci jako předválečná „Zelená internacionála“.

Myšlenky federalizace byly oživeny i dalšími dvěma publikacemi vyšlými během okupace v Londýně. Jednou byla kniha Milana Hodži s názvem „Federace ve střední Evropě“ a druhou studie Jerzyho Kuncewiče s názvem „Světová republika“. Také tyto dvě práce se zabývaly myšlenkou mezinárodního mírového sjednocení na základě společných zájmů a příslušnosti k agrárnímu hnutí.

---

¹³⁷ Důležitými aktéry konference byl i Georgi Mihov Dimitrov představitel bulharské rolnické strany, jeden ze zakládajících členů předválečné „Zelené internacionály“ a i jeden z hlavních aktérů poválečné Mezinárodní selské unie. Teodorička Gotovská-Henze: G. M. Dimitrov - osobnost představující "alternativu" v BZLS. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slovákcké muzeum 2008, s. 78.

¹³⁸ Jerzy Rutaj: c. d., s. 10.

¹³⁹ Jerzy Rutaj: c. d., s. 10-11.

V období brzy po skončení druhé světové války již rozvíjení podobných myšlenek nebylo aktuální, neboť hlavním problémem zemědělců byla neutěšená hospodářská situace ve válkou postižených zemích. Tuto situaci řešila celá řada konferencí, kterých se zúčastňovalo i osvobozené Československo. První velká mezinárodní konference byla zahájena dne 16. října 1945 v kanadském Quebecu.¹⁴⁰ Další velkou podobnou akcí byla mezinárodní konference zemědělců konaná za účasti Československa ve dnech 21. až 31. června 1946 v Londýně. Tato konference projednávala problematiku plánování zemědělské výroby a přiměřených odměn pro zemědělce.¹⁴¹ Významnou byla i další mezinárodní obilní konference v Paříži zahájená 18. března 1947, která se uskutečnila za účelem vyřešení distribuce obilí a jejich cen, které se za Československo účastnil ministr pro výživu Václav Majer.¹⁴² Podobné zemědělské konference se ostatně konaly i na území Československa jako např. konference v Mariánských lázních, uskutečněná ve dnech 8. až 13. června 1947 pod názvem konference Slovanských zemědělců.¹⁴³

Vznik Mezinárodní selské unie tzv. „Zelené internacionály“ se datuje již do poválečného období, kdy byla zcela jiná mezinárodní situace. Východní a střední Evropa byla sjednocena pod mocensko-politický blok Sovětského svazu, kde nebylo místo pro nezávislé agrární organizace usilující o sjednocení na základě příslušnosti k agrárnímu hnutí. Zatímco v Československu demokracie, byť v omezené formě, trvala až do počátku roku 1948, tak v ostatních státech střední a východní Evropy pod přímou kontrolou sovětských vojsk se demokracii vlastně nepodařilo, a to ani v omezené formě, zavést vůbec. Agrární hnutí, přes všechnu mezinárodní spolupráci bylo svým vztahem k půdě částečně nacionalistické, a tak trvalo na nezávislosti svých států. Nejen z tohoto důvodu bylo pro sovětskou politiku v těchto zemích toto hnutí nepřijatelné, a to nehledě na zcela jinou ideologii ve vztahu k zemědělství. I z této pohnutky většina čelních představitelů východoevropských agrárních stran emigrovala již do roku 1947. Důraz na jiné priority, jako snaha o udržení křehké stability v Evropě, vedla západní velmoci v čele s USA a Velkou Británií k malé podpoře původních agrárních stran, které doufaly ve změnu politického režimu v této části Evropy. Jako příklad lze použít osud Georgie Mihova Dimitrova,¹⁴⁴ jednoho ze zakladatelů „Zelené

¹⁴⁰ NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, Zemědělské noviny, 11. 10. 1945.

¹⁴¹ NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, Zemědělské noviny, 15. 6. 1946.

¹⁴² NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, Zemědělské noviny, 19. 3. 1947.

¹⁴³ NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, Zemědělské noviny, 10. 6. a 26. 6. 1947.

¹⁴⁴ Celým jménem Georgi Mihov Dimitrov (15. 4. 1903- 21. 11. 1972). V roce 1922 vstoupil do Agrární bulharské národní unie (Banu) a posléze byl jmenován do výboru strany Banu „Alexander Stamboliyski“. Po státním převratu v r. 1934 vstoupil do opozice. Za druhé světové války vedl vysílání rozhlasové stanice Svobodné a nezávislé Bulharsko a byl příznivcem blízkého spojení se Srbskem. Po převratu v r. 1944 se vrátil do

internacionály“, který tajně emigroval z Bulharska již v září 1945, kde mu hrozilo zatčení. Původní chystané vydání G. Dimitrova zpět bulharským úřadům se pro neuposlechnutí britského velvyslance Maynarda Barnese sice neuskutečnilo, nicméně G. Dimitrovovi byla po příjezdu do Spojených států z počátku omezena možnost veřejné činnosti.¹⁴⁵

Bulharska, stal se předsedou Bulharského svazu zemědělců (BZLS) a stal se odpůrcem vstupu této strany do vlády. Již v roce 1945 opět z Bulharska emigroval a byl ve své nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti. Po emigraci do Spojených států se stal významným členem IPU a jejím posledním předsedou. Věnoval se také činnosti v bulharských exilových orgánech a zemřel ve Spojených státech v roce 1972. Pozn. aut.

¹⁴⁵ V nepřítomnosti byl v Sofii v květnu 1946 odsouzen k trestu smrti a další významný politik bulharské agrární strany Nikola Petkov byl v srpnu 1947 popraven. Teodorička Gotovská-Henze: c. d., s. 80.

2.3.3 Vznik Mezinárodní selské unie (IPU) a ideové zázemí této „Zelené internacionály“

Vznik Mezinárodní selské unie tedy „Zelené internacionály“, v dokumentech nazývané IPU (International peasant union), proběhl dne 4. července 1947, kdy ve Washingtonu podepsali bývalí vůdci svých agrárních stran deklaraci o jejím založení.¹⁴⁶ Zakládající deklaraci podepsali za Maďarsko Ferenc Nagy¹⁴⁷ (srovnej obrázek č. 2 přílohy), bývalý předseda vlády a čelní představitel strany Drobných vlastníků půdy, za Chorvatsko Vlatko Maček, bývalý vicepremiér Jugoslávie a předseda chorvatské rolnické strany, za Srbsko dr. Milan Gavrilovič, bývalý ministr vlády v Jugoslávii a předseda srbské rolnické strany, za Bulharsko dr. Georgi Mihov Dimitrov, bývalý poslanec a čelní funkcionář bulharské agrární strany, za Polsko Jerzy Kuncewič, za Rumunsko Grigore Niculescu Buzesti a W. Misek za Československo.¹⁴⁸

Deklarace začíná slovy: „Tohoto 4. července jsme pozvedli naše hlasy jménem těch, kteří nemohou promluvit. Apelujeme na ostatní demokratické rolnické strany, které dosud neměly možnost připojit k našemu úsilí, aby se zapojily do založení demokratické Mezinárodní rolnické unie, a také ke konečné realizaci Unie spojených evropských států, se základním cílem nastolit celosvětovou demokratickou jednotu.“¹⁴⁹

Při příležitosti podpisu deklarace uspořádali tiskovou konferenci, kde před zúčastněnými novináři Ferenc Nagy a Georgi M. Dimitrov prohlásili, že jejich organizace reprezentuje více než 100 mil. lidí, a představuje „politickou a ekonomickou demokracii, individuální svobodu a soukromé vlastnictví“. „Dále také uvedli, že rolníci, které zastupují, jsou páteří demokratické společnosti v jejich zemích.“¹⁵⁰ Na otázky novinářů zúčastnění odpověděli, že o deklaraci informovali státní úřady Spojených států, které na ni zatím nereagovaly, a také prohlásili, že deklaraci předloží při příštím zasedání OSN.¹⁵¹

¹⁴⁶ Samotný text deklarace je v současné době nedostupný. Viz úvod práce. Pozn. aut.

¹⁴⁷ Ferenc Nagy (8. 10. 1903- 12. 6. 1979) byl členem Malorolnické maďarské strany, kde zastával důležité funkce. Po válce byl od listopadu 1945 do února 1946 předsedou Národního shromáždění a od února 1946 do května 1947 byl předsedou vlády. Po nátlaku sovětské vlády, spočívající i v únosu jeho syna, kterého musel ze zajetí za 300 tisíc švýcarských franků vyplatit, v r. 1947 odstoupil ze své funkce a emigroval do Spojených států, kde později zemřel. Po smrti Stanislawa Mikolajczyka byl jmenován druhým předsedou Mezinárodní selské unie. Pozn. aut.

¹⁴⁸ Ve skutečnosti dne 4. července 1947 nebyla ještě deklarace od všech těchto osob signována. V. Macek a M. Gavrilovic pouze ten den telefonovali z Londýna, že deklaraci podepíší po příjezdu do USA. „Nagy and Dimitrov Issue Manifesto Here on Unity.“ The Washington Post, 4. července 1947, s. 2.

¹⁴⁹ „Nagy and Dimitrov Issue Manifesto Here on Unity.“ The Washington Post, 4. 7. 1947, s. 2.

¹⁵⁰ Bertram D. Hules: „East Europe exiles seek Peasant unity.“ The New York Times, 4. 7. 1947, s. 1 a 3.

¹⁵¹ Bertram D. Hules: „East Europe exiles seek Peasant unity.“ The New York Times, 4. 7. 1947, s. 1 a 3.

Memorandum o situaci ve východní Evropě pak skutečně v září 1947 podstoupili Valnému shromáždění OSN, které však z procedurálních důvodů o memorandu nejednalo.¹⁵²

Podobných prohlášení, či memorand předložených OSN touto organizací byla celá řada, jako příklad může sloužit další memorandum z 22. dubna 1948, které vyzývalo Radu bezpečnosti OSN k přijetí rezoluce odsuzující vývoj v Bulharsku, Polsku, Maďarsku, Rumunsku, Jugoslávii a v Československu. Také tato rezoluce nebyla dvojitým vetem ze strany sovětského delegáta přijata.¹⁵³ Politické podpoře svých snah věnovali představitelé IPU velkou pozornost. Tato jejich aktivita se projevovala řadou osobních kontaktů s funkcionáři OSN při různých příležitostech, a také množstvím dopisů, které odeslali důležitým představitelům různých státních orgánů. Jako příklad lze uvést dopis adresovaný generálnímu tajemníku OSN od Stanislaw Mikolajczyka a Georgiho M. Dimitrova ze dne 5. dubna 1949, kde se snaží objasnit postoj Mezinárodní selské unie a prosí o pomoc při projednávání záležitosti v OSN.¹⁵⁴

O založení organizace bezprostředně referovaly dva významné americké deníky, a to The New York Times (srovnej obrázek č. 3 přílohy) a The Washington Post, které přinesly na druhé a třetí straně dva velmi podobné články o průběhu tiskové konferenci a zmínily i motivy aktérů deklaráce.¹⁵⁵ Samotný celý text deklaráce, ale v žádném médiu uveřejněn nebyl. Kromě těchto významných amerických periodik proběhla zmínka o založení organizace i v řadě evropských deníků, jako například v deníku Gazette de Lausanne, kde byl čtenář stručně informován i o její návaznosti na předválečnou „Zelenou internacionálu“.¹⁵⁶ O jejím založení informovaly také ve zprávách vysílání rozhlasové stanice Hlasu západní Evropy ze dne 13. července 1947¹⁵⁷ a pozdější komentář celé události přinesl v listopadu tohoto roku i deník The N. Y. Herald Tribune v článku s názvem „Cíle Mezinárodního selského svazu“ (srovnej obrázek č. 4 přílohy).¹⁵⁸

---

¹⁵² Gotovská-Henze, Teodorička: c. d., s. 80.

¹⁵³ „Resolution concerning the Memorandum submitted to the Security Council of the United Nations.“ NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „International peasant union file, 1948-1966“, folder 1 (1948), box 118, neuspořádáno.

¹⁵⁴ NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „Stanislaw Mikolajczyk Papers, 1899-1966“, the file mf. 100103, box 1949, neuspořádáno.

¹⁵⁵ Nagy and Dimitrov Issue Manifesto Here on Unity.“ The Washington Post, 4. 7. 1947, s. 2.

Bertram D. Hules: „East Europe exiles seek Peasant unity.“ The New York Times, 4. 7. 1947, s. 1 a 3.

¹⁵⁶ deník Gazette de Lausanne v článku „Renaissance de l'Internationale verte“ popisuje i historii „Zelené internacionály“. NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 53, Gazette de Lausanne, 24. 9. 1947.

¹⁵⁷ Arnold D. Margolin: „Free Leader's Plea.“ Voice of Eastern Europe, 13. 7. 1947.

¹⁵⁸ NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, N. Y. Herald Tribune, 23. 11. 1947.

Na rozdíl od světového tisku nebylo znovuoobnovení činnosti „Zelené internacionály“ reflektováno v československém tisku ani v období před únorem 1948, s výjimkou jednoho velmi krátkého článku ve Svobodném slově, a to přes zásadní podíl organizací z Československa, které se na činnosti předcházející organizace v meziválečném období podílely.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ Jednalo se o článek s názvem „Mezinárodní zemědělská unie.“ NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, Svobodné Slovo, 21. 1. 1948.

2.3.4 Činnost a organizační struktura IPU

Činnost představitelů exilu, a tedy i hlavních představitelů „Zelené internacionály“ spočívala zejména ve snaze udržet spojení s domovem, kdy jejich cenu v emigraci zvyšovali informace z domova, neboť tyto informace představovali přístup k financím ze strany západních zemí a vlivu mezi exilovými organizacemi. Jako příklad lze uvést bývalého ministra Huberta Ripku, který si spojením na skupiny v Československu dokázal vyjednat vydatnou finanční podporu spočívající v rozpočtu kolem 500 tisíc franků na měsíc,¹⁶⁰ ze kterých platil až 8 agentů, a dokázal se prosadit nejen ve vedení československých exilových organizací, ale také v rozhlase.¹⁶¹

Velký vliv představitelů Mezinárodní selské unie tedy IPU (International peasant union) mezi exilovými organizacemi byl způsoben i jejich bývalými vysokými funkcemi, které jim umožňovali působení v tisku, přednášky, vstup do různých organizací,¹⁶² publikační činnost, vypracování různých memorand¹⁶³ a zpráv pro exekutivu hlavně Spojených států a OSN. Například výše zmíněná zpráva pro OSN, která nakonec nebyla projednána, požadovala vytvoření speciálních mezinárodních komisí pod hlavičkou OSN, které měly být poslány do států východní Evropy, aby tam zřídily prozatímní vlády. Tyto komise by pak kontrolovaly činnost policie, armády a soudnictví a umožnily provedení svobodných tajných voleb. Např. jiné memorandum, popisované v článku deníku The N. Y. Herald Tribune (viz kapitola 2.3.3), požadovalo slyšení funkcionářů „Zelené internacionály“ před zvláštní komisí OSN a nepřijetí

---

¹⁶⁰ Hlavní spojení měl H. Ripka se skupinou M. Horákové. Toto spojení se později stalo hlavním předmětem její obžaloby. Přestože jeho dopisy M. Horákové jsou jen řadou dopisů v podstatě neškodného odhadu budoucího vývoje, které ale byly hlavní částí její obžaloby, tak písemné odpovědi této skupiny se staly „důležitým důkazem“ k posílení vlivu H. Ripky před vládními orgány západních zemí, protože dosvědčovaly jeho důležitost v opozičním hnutí v Československu. NA, Klosův archiv, karton č. 43e, a. j. 310-74-2, dopis H. Ripky z 26. 3. 1949.

NA, Klosův archiv, karton č. 43e, a. j. 310-74-2. dodatek k dopisu z 10. 8. 1949.

¹⁶¹ Svědectví osob z Rady svobodného Československa uvádějí, že H. Ripka měl k dispozici 6 až 8 agentů s rozpočtem kolem 500 tisíc franků měsíčně, za které si na svoji stranu kupoval důležité osoby exilu, a to za cenu tvrdých metod, kterými se dokázal prosadit v těchto exilových organizacích. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis M. Hrabíka dr. J. Černému z 22. 9. 1950. Dopis M. Hrabíka dr. J. Černému z 8. 9. 1950. Dopis M. Hrabíka dr. J. Černému z 6. 9. 1950.

¹⁶² S. Mikolajczyk byl vyzván, aby vstoupil do Panslovansko-americké ligy. Navíc ho tato organizace pro sebe a pro běloruskou exulantskou organizaci žádala o umožnění vstupu do jeho další organizace „Stop světovému komunismu“. NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „Stanislaw Mikolajczyk Papers, 1899-1966“, the file mf. 100103, box 1948, dopis O. Kerneru S. Mikolajczykovi z 25. 1. 1948.

¹⁶³ Jen za rok 1947 a 1948 se jednalo o desítky různých článků a prohlášení. Viz. NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „International peasant union file, 1948-1966“ a fond „Stanislaw Mikolajczyk Papers, 1899-1966“. Pozn. aut.

Bulharska, Maďarska a Rumunska do OSN, a to do té doby, dokud v těchto zemích nebude ustanovena demokratická vláda.¹⁶⁴

Organizační struktura nově vzniklé „Zelená internacionály“ byla přizpůsobena místu pobytu jednotlivých osob a většina osob pracovala z prostředí svého domova. Nicméně v roce 1948 byly získány vhodné prostory ve Washingtonu, kam byli přiřčeni tito představitelé: Grigore Niculescu Buzesti z Rumunska, Giorgi Mihov Dimitrov z Bulharska, Vlatko Maček z Chorvatska, Ferenc Nagy z Maďarska. Tato americká sekce se zabývala hlavně zajištěním finančních prostředků na provoz, a dále vypracovávala diplomatické výzvy a deklaráce.

Druhá pobočka, pro osoby žijící v exilu v Evropě, byla vytvořena v Londýně, kam dojížděli Rudolf Penno a Tõnis Kint z Estonska,¹⁶⁵ Jerzy Kuncewič a Stanislaw Mikolaczyk z Polska a Milan Gavrilovič ze Srbska. Tato londýnská sekce měla na starosti hlavně nabírání nových členů a tisk materiálů.¹⁶⁶

Do IPU vstoupila v listopadu 1947 také francouzská rolnická strana s názvem Sociální unie. Od vstupu této strany, kterou v londýnské sekci IPU reprezentoval Jacques Bardoux. Od této strany očekávali předáci „Zelené internacionály“ velký přínos vzhledem k velmocenské pozici Francie.¹⁶⁷ Na rok 1948 připravovala „Zelená internacionála“ velký mezinárodní kongres rolnického hnutí do Paříže, od kterého si slibovala větší medializaci svých myšlenek. Volba na Paříž byla celkem logická, neboť patronát měla převzít právě nová členská strana francouzských farmářů s předsedou Paulem Antierem, která jako jediná ze zúčastněných stran měla voličskou základnu a byla i relativně úspěšná v posledních francouzských volbách do Národního shromáždění.¹⁶⁸ Kongres zahájený 19. května 1948 však ukázal slabost „Zelené internacionály“, neboť nezáměr o situaci ve východní Evropě a aktuální problémy zemědělství v západní Evropě způsobily, že kongres, konaný pod patronátem francouzského ministerstva zemědělství, se k myšlenkám „Zelené internacionály“ vůbec nedostal. Místo původně naplánovaného programu kongres projednával hospodářskou pomoc ze strany USA zemědělcům v západní Evropě a možnosti zvýšení výroby a vývozu hospodářských produktů.¹⁶⁹

---

¹⁶⁴ NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, The New York Herald Tribune, 23. 11. 1947.

¹⁶⁵ V druhé polovině roku 1947 k deklaraci přistoupily dvě estonské strany a to původní Sjedenocená strana farmářů reprezentovaná J. Sikkartem a Zemědělská strana Estonska reprezentovaná M. J. Toomesem. V prosinci pak i Strana čínských farmářů reprezentovaná S. T. Tungem. Jerzy Rutaj: c. d., s. 12.

¹⁶⁶ Tj. včetně práce Jerzyho Rutaje s názvem „Peasant International in Action“ vydané v Londýně roku 1948 přes nakladatelství Melville Press. Pozn. aut.

¹⁶⁷ Předsedou této strany byl Paul Antier. Jerzy Rutaj: c. d., s. 12.

¹⁶⁸ Jerzy Rutaj: c. d., s. 12 a 14.

¹⁶⁹ NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, vysílání rozhlasu Svobodná Evropa, 20. 5. 1948.

Velkou iniciativu věnovala „Zelená internacionála“ rozšíření své působnosti i v dalších státech, kde byla nějaká možnost prosazení jejího programu. Snaha o zřízení zastoupení se tak projevila, kromě Spojených států a Velké Británie, také v Německu, Itálii a v Kanadě. Nejednalo se však o zastoupení v pravém slova smyslu, ale o místo pobytu některého z činitelů IPU. Mezinárodní selská unie vlastně nepředstavovala organizaci s pevnou strukturou vyjma nejvyšších představitelů, ale jednalo se o jakési volné sdružení. Není také znám žádný organizační řád, který s vysokou pravděpodobností neexistoval. Otevírání nových kanceláří, kde pracovalo vyjma centrály ve Spojených státech pouze několik málo osob, však mělo významná omezení. Například v hlavičce oficiálních dokumentů IPU bylo deklarováno zastoupení v kanadském Torontu (srovnej obrázek č. 5 přílohy), kde se však ve skutečnosti jednalo o byt Vladimír Dostála, kde pracoval pouze on sám, neboť na zřízení pobočky a pronajmutí kanceláře nebyl dostatek finančních prostředků.¹⁷⁰ Po jeho odstěhování do Spojených států pak toto „zastoupení“ logicky zaniklo. Naproti tomu v londýnské pobočce IPU pracovali kromě představitelů IPU v roce 1951 celkem tři osoby jako administrativní síly, a dále jedna účetní a uklízeč. Například jedna ze tří administrativních sil, Vilém Svoboda, kromě svého malého platu od IPU pobíral také malý plat od Rady svobodného Československa, který byl však pro finanční problémy od roku 1950 málokdy doplacen.¹⁷¹

Možnost nábory nových zaměstnanců, či jejich přesunu mezi pobočkami bránila řada faktorů. Jednou z těchto překážek byla přísná vízová povinnost ve Spojených státech, která limitovala příjezd členů IPU z Evropy. Přestože Spojené státy až do roku 1949 vycházely IPU vstříc a řada osob mohla do USA odcestovat,¹⁷² tak přesto udělení víza trvalo mnoho měsíců a kladný výsledek vyřízení žádosti nebyl zaručen.¹⁷³ Velkou komplikací tak byla i jen krátkodobá účast jednotlivých osob na jednáních či konferencích ve Spojených státech, kdy bylo nutné účast osob na těchto akcích plánovat řadu měsíců dopředu.¹⁷⁴ Dalším faktorem, který komplikoval činnost organizace, byla i byrokracie např. ve Velké Británii, která z důvodu snahy omezit počet přistěhovalců pro vlastní hospodářské potíže,

---

¹⁷⁰ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 16. 1. 1952.

¹⁷¹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 18. 6. 1951.

¹⁷² NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis M. Hrabíka J. Černému z 30. 4. 1950.

¹⁷³ Pro soukromé osoby bylo totiž v tomto období možnost získat víza do USA velmi složitá. Například M. Hrabík chtěl pomoci emigrovat do USA svojí sestře, ale přes urgence IPU jí to nebylo umožněno. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis M. Hrabíka J. Černému z 2. 5. 1950. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 9. 9. 1950.

¹⁷⁴ O těžké situaci ohledně návštěvy USA svědčí i fakt, že V. Dostál po emigraci do Kanady nemohl navštěvovat ani po pracovní strážce M. Hrabíka v USA, který ale z USA do Kanady cestovat mohl. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 16. 1. 1952.

prověřovala osoby velmi detailně. Nové zaměstnance bylo nutno nejen přihlásit na pracovní úřad, ale museli být dopředu schváleni i vládními orgány. O schvalování jednotlivých osob rozhodovaly zejména státní úřady Wilk Home office a Labour ministry.¹⁷⁵ Navíc v případě zaměstnání IPU, jelikož šlo o mezinárodní organizaci, bylo nutno nového zaměstnance IPU vyjmout z britského pracovního závazku tzv. European Voluntary Worker.¹⁷⁶

Politická činnost IPU nebyla ani na území Spojených států bez komplikací, což dokazuje i zvýšený dohled FBI nad aktivitami některých jejích členů ve Spojených státech.¹⁷⁷ Ostatně sledování představitelů podobných organizací ze strany FBI bylo v této době zcela běžné. Podobný zájem vyvolaly i styky organizace Panslovansko-americké ligy, která měla kontakty na arcibiskupa Ieronimoviče Leontyho. Jejího člena, konkrétně Victora Kishuna editora deníku The Pioneer, podezřívala FBI ze spolupráce se sovětskou tajnou službou, která měla dle FBI ovlivňovat okolí arcibiskupa ve svůj prospěch.¹⁷⁸

Přes tyto nepříjemné komplikace nebyl v letech 1947 až 1951 s náborem pracovníků na jednotlivá zastoupení problém, neboť i o malý příjem ze Spojených států byl velký zájem, a to z důvodu velmi špatné finanční situace emigrantů.¹⁷⁹ Poslední sběrné tábory pro uprchlíky byly rušeny až během roku 1950 a část poskytovaných služeb v táborech byla za úhradu, neboť pomoc z USA byla omezená a uprchlíci měli bezplatný nárok jen na základní potřeby.¹⁸⁰ Z těchto důvodů většina emigrantů odcházela z táborů s omezenými finančními prostředky a jejich snaha získat i málo placené místo v této organizaci byla enormní.¹⁸¹ Řada

---

¹⁷⁵ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 15. 11. 1950.

¹⁷⁶ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis z 15. 11. 1950 V. Svobody M. Hrabíkovi.

Jednalo se o pracovní závazek pro osoby z kontinentální Evropy, které dostaly pracovní povolení ve Velké Británii mezi lety 1946 až 1951. Jednalo se o práci v odvětvích s nedostatkem pracovních sil v důsledku druhé světové války. Pozn. aut.

¹⁷⁷ Jonathan H. Levy: „Madison, Wilson, and East Central European Federalism“. Dissertation, Department of Political Science in College of Arts and Sciences, San Francisco State University. Diplomová práce obhájená 8. 5. 2006, Universita of Cincinnati, USA, s. 315 a 457.

¹⁷⁸ Dle zprávy ředitele FBI v Chicagu p. G. Mcswaina z 9. 9. 1947 byl v srpnu tohoto roku zatčen V. Kishun za kontakty se synem arcibiskupa Leontyho (Leonid Ieronimovič Turkevič), metropolitou Newyorského, Anthonyem, který pracoval na univerzitě v Chicagu v oddělení jaderného výzkumu. Za V. Kishuna se dopisem musel přimluvit samotný arcibiskup s tím, že se jedná o rodinného přítele a veškerá obvinění ze spolupráce se sovětskou tajnou službou jsou vyloučená. Ve skutečnosti podobná snaha a obvinění FBI měla zapůsobit právě na arcibiskupa, aby odmítl podřízení nezávislé americké pobočky ruské ortodoxní církve pod moskevského patriarchu Alexiuse, který byl v podezření, že je pod vlivem sovětské tajné služby. NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „International peasant union file, 1948-1966“, folder 1 (1948), box 118, neuspořádáno.

¹⁷⁹ Např. kurs dolaru vůči franku byl v roce 1948 1:400 a v roce 1950 1:345. Pozn. aut.

¹⁸⁰ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis M. Hrabíka dr. J. Černému z 10. 5. 1950.

¹⁸¹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 24. 8. 1951.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis M. Hrabíka J. Šámalovi z 12. 10. 1951.

lidí tak pomáhala činnosti IPU i zdarma s nadějí na získání zaměstnání.¹⁸² Životní náklady byly po válce v Evropě vysoké, a to zejména ve Velké Británii a Spojených státech. Například Blažej Vilím uváděl, že manželé potřebují k nejskromnějšímu životu v Anglii alespoň 8 liber týdně, přičemž nejvyšší položkou je nájemné, neboť velice skromný byt bez jakéhokoliv vybavení a služeb stál minimálně 3 libry týdně.¹⁸³ Stejně tak i velmi skromný byt v New Yorku či Washingtonu se společnou koupelnou a sociálním zařízením na patře vyšel kolem 50 dolarů měsíčně.¹⁸⁴

Mzdy řadových zaměstnanců „Zelené internacionály“ byly oproti těmto životním potřebám nízké. Pro představu plat Martina Hrabíka, jakožto řadového zaměstnance IPU ve Washingtonu byl ve výši 72,5 dolaru měsíčně a měsíční plat Vladimíra Dostála v londýnské pobočce byl kolem 30 ti liber.¹⁸⁵ S tímto velmi skromným platem bylo sice možno vyžít, ale zaměstnanci z této částky museli kromě své rezie platit i poštovné do centrály ve Spojených státech,¹⁸⁶ a také část nákladů na pracovní cesty po kontinentě.¹⁸⁷

I přes tyto relativně malé příjmy byl pro nedostatek financí v rozpočtu „Zelené internacionály“ počet pracovníků IPU na zastoupeních omezen a jedinými placenými zaměstnanci z původní československé Republikánské strany, tak byli, kromě dr. Josefa Černého v předsednictvu, Martin Hrabík, dr. Vladimír Dostál a později dr. Hana Tumlířová a dr. Vilém Svoboda.¹⁸⁸

I sami vedoucí představitelé IPU přiznávali, že státní orgány Spojených států dávaly přednost ekonomické podpoře socialistických či jiných liberálních stran v západní Evropě, ve kterých viděly jedinou možnou překážku před nástupem ideologie komunismu.¹⁸⁹ Na překážku této poskytované podpory nebyla ani skutečnost, že tyto strany hájily levicovou

---

¹⁸² To je příklad Viléma Svobody, který po odjezdu Vladimíra Dostála převzal jeho agendu. Byl sice oficiálně zaměstnancem Rady svobodného Československa, ale pro její tíživou finanční situaci pracoval i pro IPU.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 18. 6. 1951. Podobně na tom byla i Hana Tumlířová, která byla opakovaně navrhována jako zaměstnanec pobočky v Londýně, ale bez úspěchu.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 24. 8. 1951.

Později byla Hana Tumlířová zaměstnána v pobočce IPU v Mnichově, kde pracovala na poloviční úvazek a druhé zaměstnání měla v redakci Rádia svobodná Evropa. Pozn. aut.

¹⁸³ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis B. Vilíma M. Hrabíkovi z 1. 11. 1948.

¹⁸⁴ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis M. Hrabíka V. Štědrému z 6. 2. 1951.

¹⁸⁵ Tento plat jim byl vyplácen až od roku 1949. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis M. Hrabíka V. Štědrému z 6. 2. 1951.

¹⁸⁶ Např. M. Hrabík s tímto příjmem živil pěti člennou rodinu. Pozn. aut.

¹⁸⁷ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis manželům Dellinovým od M. Hrabíka z 13. 9. 1950.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis M. Hrabíka dr. J. Černému z 2. 5. 1950.

¹⁸⁸ Po odchodu Vladimíra Dostála a Martina Hrabíka do zámoří převzali jejich místa v IPU v Evropě dr. Hana Tumlířová v Německu a dr. Vilém Svoboda ve Velké Británii. Pozn. aut.

¹⁸⁹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis M. Hrabíka V. Dostálovi z 24. 3. 1952.

politiku, která nebyla odrazem politiky tehdejší administrativy Spojených států Harryho S. Trumana a Dwighta D. Eisenhowera.¹⁹⁰ Dalším zřejmým důvodem byla kritika organizace pro její malou akceschopnost ve střední a východní Evropě, neboť i státní orgány západních velmocí si uvědomovaly skutečnost, že dopad původní agrární myšlenky na Evropu v této době již nebyl velký.¹⁹¹

Prakticky jedinými projevy chodu organizace tak byly od roku 1951 občasně schůze místních zastoupení a centrály,¹⁹² kterých se zúčastňovali pro nedostatek financí nikoliv odborníci na danou problematiku, ale členové organizace, kteří měli k místu konání schůze nejbližší.¹⁹³ Dalším projevem životaschopnosti organizace byly různé kulturní akce, bankety,¹⁹⁴ vydávání oběžníku¹⁹⁵ (srovnej obrázek č. 6 přílohy), a dále pak výroční konference konané celkem pravidelně na jaře. První se konala v roce 1948 při příležitosti konference v Paříži a druhá se uskutečnila ve Washingtonu v Národním novinářském domě ve dnech 8. až 10. května 1950. Při příležitosti této konference byla také vytištěna propagační brožura s články jednotlivých představitelů organizace včetně jejich fotografií,¹⁹⁶ a také bylo sepsáno již v pořadí třetí memorandum pro Valné shromáždění OSN o situaci ve střední a východní Evropě.¹⁹⁷

Kromě hlavního problému s financemi měla Mezinárodní selská unie ještě jeden zcela zásadní problém, který oslaboval akceschopnost organizace a její význam před exekutivou Spojených států, a tou byla vnitřní nesvornost a nesourodost této organizace. Například předseda Stanislaw Mikolajczyk (srovnej obrázek č. 7 přílohy) byl pod velkým tlakem levicových i pravicových polských exulantských stran. Důvodem bylo nejen to, že ještě jako polský vládní činitel v exilu odsouhlasil během druhé světové války odstoupení východních částí Polska Sovětskému svazu, ale navíc byl po válce v silném sporu s vůdci polské exilové Rady a emigrační vlády Augusta Zaleskiho v Londýně.¹⁹⁸ Jeho pozice v exilových polských orgánech se hlavně po pádu Winstona Churchila zhoršila. Opakovaně byl vyzíván k demisi a

---

¹⁹⁰ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis M. Hrabíka V. Dostálovi z 24. 3. 1952.

¹⁹¹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis M. Hrabíka V. Dostálovi z 24. 3. 1952.

¹⁹² NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 24. 8. 1951.

¹⁹³ Např. V. Dostál se zúčastňoval schůzí, pokud ty byly organizovány na severu Spojených států či v Kanadě. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis M. Hrabíka V. Dostálovi ze 7. 12. 1952.

¹⁹⁴ Jedná se např. o pozvánku na banket uspořádaného na počest W. P. Durkkeho, prezidenta C. F. E. a J. A. Hoveye, viceprezidenta C. F. E. v hotelu Holiday Inn v N. Yorku dne 28. 5. 1950. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 7, pozvánka na 28. 5. 1950.

¹⁹⁵ Např. Bulletin No. 60 vydaný dne 2. března 1949. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 1, bulletin č. 60 z 2. 3. 1949.

¹⁹⁶ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 1, vydaná brožura k příležitosti výroční konference, s. 1-15.

¹⁹⁷ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 1, Svornost z 16. 5. 1950, s. 1, 2.

¹⁹⁸ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi ze 7. 10. 1951.

nebyl přijat ani do výboru Evropského hnutí, neboť ostatní polští delegáti hrozili odchodem z této organizace, pokud by byl přijat.¹⁹⁹ Ještě v druhé polovině šedesátých let hrozilo S. Mikolajczykovi vyloučení z polských exilových orgánů. Tomuto scénáři zabránila pouze zpráva o jeho těžké nemoci a smrti v roce 1966.²⁰⁰

Podobný problém měla i československá Republikánská strana, která byla ze strany partnerů v Mezinárodní selské unii obviňována z kolaborace s Němci během období druhé světové války.²⁰¹ Kromě jiných důvodů k neporozumění uvnitř IPU se jednalo i o důvody značně prozaické, jako např. jazyková bariéra. Ostatně českoslovenští republikáni přiznávali, že kromě G. M. Dimitrova byla nejlepší spolupráce právě s Poláky, a to z důvodu jejich blízké jazykové příbuznosti.²⁰² Jazykový problém měla zpočátku i řada čelních představitelů IPU. Například Martin Hrabík sice ovládal Německý jazyk, ale až během pobytu ve Spojených státech se učil i angličtinu. S tou měl problémy i např. G. M. Dimitrov, který se na tiskové konferenci při založení „Zelené internacionály“ omlouval novinářům za svoji horší angličtinu.²⁰³

Obdobný problém s nesvorností měly ostatně i další exulantské organizace uprchlíků z Československa, které si vnitřní nesnášenlivé poměry z původních států přenášely i do nově vytvořených organizací.²⁰⁴ Jako příklad lze uvést Radu svobodného Československa, která byla v určitém období vnitřními rozpory zcela paralyzována. Strany bývalé Národní fronty se nebyly schopni dohodnout ani na volbě předsedů v jednotlivých oblastech, kde se tak rozhodovalo nikoli podle odbornosti, ale podle příslušnosti k určité straně. Konkurenční boj mezi těmito stranami se vedl i prostřednictvím článků v tisku a i v dalších společných orgánech, jako bylo Rádio svobodná Evropa, kde si redaktoři za Republikánskou stranu

---

¹⁹⁹ Nakonec byl S. Mikolajczyk na podzimní konferenci EH v roce 1951 alespoň pozván jako host, ale jako soukromá osoba a nikoliv představitel IPU. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 16. 11. 1951.

²⁰⁰ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 7, dopis neznámého pisatele M. Hrabíkovi z 3. 1. 1967.

²⁰¹ Jednalo se např. o Bulhary včetně G. Dimitrova, kteří předhazovali českým zástupcům úlohu Republikánské strany a Rudolfa Berana v době po Mnichovu. O tomto problému s nimi vedl několik odborných diskuzí např. M. Hrabík v Londýně. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis M. Hrabíka dr. J. Černému z 12. 9. 1950.

²⁰² NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis M. Hrabíka dr. J. Černému z 3. 10. 1950.

²⁰³ „Nagy and Dimitrov Issue Manifesto Here on Unity“. The Washington Post, 4. 7. 1947, s. 2.

²⁰⁴ J. Šámal v dopise M. Hrabíkovi uvádí, že i přes své stáří 59 let nevezal mu nabízené místo u F. Peroutky kvůli jeho „benešovské“ minulosti a šel raději dělat přidavače k zedníkům. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis J. Šámala M. Hrabíkovi z jara 1954, nedatováno.

Dalším příkladem je vznik tzv. Studijního ústavu dr. E. Beneše pro politické a sociální studium, které založil bývalý ministr dr. J. Stráský. Tento ústav sloužil výhradně pro potřeby členů bývalé sociálně demokratické strany. Peníze na provoz ústavu, bez ohledu na tísnivou finanční situaci hlavních exilových orgánů, získal J. Stráský svými kontakty na úřadech ve Velké Británii, kde mu byl vydán tajný válečný fond E. Beneše ve výši 5 tisíc liber. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, zápis z jednání výboru Rady svobodného Československa z 23. 5. 1950.

opakovaně stěžovali na špatné zacházení ze strany redaktorů ostatních stran, kteří na ně i donášeli americkému a německému vedení rozhlasové stanice.²⁰⁵

Například po projevu sociálního demokrata Bohumila Laušmana v radiu Paříž o slovenském Národním povstání, přišlo do radia množství stížností od ostatních stran, které požadovaly vysílání opraveného textu, neboť nesouhlasily s obsahem projevu. Rozpory mezi bývalými stranami Národní fronty vyvrcholily založením konkurenční organizace pod názvem Národní výbor svobodného Československa.²⁰⁶ Tyto komunikační problémy musela opakovaně řešit v roce 1951 i administrativa Spojených států, která Radě pro svobodné Československo dávala ultimáta požadující odstranění dualismu exilových orgánů. Státní orgány Spojených států uváděly, že pokud se exilové orgány nedohodnou, pak bude vybrána jedna z těchto dvou organizací a druhá přestane požívat jejich podpory.²⁰⁷

K hádkám těchto stran o kompetence se později připojily i dohady o finanční prostředky, neboť od roku 1950 docházely navíc peníze všem těmto hnutím. V tomto roce už byla Rada svobodného Československa z velké části financována z vlastních zdrojů jednotlivých stran, které si na provoz vzájemně půjčovaly peníze, které pak nesplácely.²⁰⁸ Nejednotnost se dotýkala i Republikánské strany, kde se v roce 1948 a 1949 rozhořel boj o vedení této organizace, kdy mezi sebou soupeřilo samozvané londýnské ústředí reprezentované Ladislavem Feierabendem proti americkému ústředí strany. Vzájemné osočování probíhalo nejenom prostřednictvím dopisů, ale i na stránkách tisku.²⁰⁹

Pro vlády západních velmocí byly tyto drobné šarvátky v exilových organizacích nepříjemné a debaty o smysluplnosti těchto organizací se vedly i na půdě parlamentu ve Velké Británii.²¹⁰ Proklamovaným důvodem omezení finančního toku byly pochybnosti o efektivitě těchto organizací, které dle odpovědných orgánů neodpovídaly vynaloženým

---

²⁰⁵ Postiženými redaktory byli bývalí republikáni V. Štědrý, H. Tumlířová, J. Brych a F. Vohryzka. Tito redaktoři byli také postupně propuštěni. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis V. Štědrého M. Hrabíkovi z 14. 3. 1953.

²⁰⁶ Telegram zřejmě z 26. ledna 1951 neznámému příjemci o tom, že 13 osob z okruhu národního socialisty P. Zenkla opustilo Radu, a tyto osoby založily novou organizaci pod názvem Národní výbor svobodného Československa. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, telegram neznámému příjemci z 26. 1. 1951. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z roku 1951, nedatováno.

²⁰⁷ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 5. 8. 1951.

²⁰⁸ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis neznámého pisatele M. Hrabíkovi z 18. 5. 1950.

²⁰⁹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 1, dopis z pařížského oblastního výboru londýnskému výboru z 26. 12. 1948, z 18. 3. 1949, z 8. 4. 1949. Dopis L. Feierabenda do pařížského oblastního výboru strany z 10. 12. 1948.

²¹⁰ Rozpory v Radě svobodného Československa se staly předmětem i parlamentních diskuzí ve Velké Británii, kde např. dne 11. května 1951 poslanec major Legge-Bourke vyjadřoval silné pochybnosti o odborné a morální kvalitě československých exilových orgánů a jejich vedoucích představitelů. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody dr. J. Černému z 26. 8. 1951.

finančním prostředkům.²¹¹ Například organizace Evropského hnutí vyčítala Radě svobodného Československa, že jen za rok 1950 utratila zbytečně na různé schůze a jednání přes 30 tisíc dolarů.²¹² Zřejmě i z důvodu velkého množství a neefektivnosti těchto exilových organizací pak státní orgány západních států vytvářely nové struktury, které je měly zastřešovat. Jednou z těchto organizací bylo i Evropské hnutí (EH).²¹³

Tato malá efektivita se týkala i Mezinárodní selské unie, jejíž myšlenky nenacházely ve východní Evropě dostatečně velkou klientelu. Původní naděje představitelů organizace na pravidelné rozhlasové vysílání do zemí východní Evropy se nevyplnily a exekutiva západních států neumožnila pro nedostatek financí pravidelný kontakt této organizace s jejich původní členskou základnou. Například v rozhlasovém vysílání určeném do Československa byla „Zelená internacionála“ zmíněna od roku 1949 až do roku 1953 pouze ve dvou relacích.²¹⁴ Také zastoupení IPU ve Velké Británii plánovalo vlastní pravidelné rozhlasové vysílání, které se však pro nedostatek financí neuskutečnilo, protože Spojené státy odmítly jeho provoz financovat.²¹⁵ Jako jedinou možností se ukázalo společné rozhlasové vysílání všech exilových skupin, o jehož rozsah a podobu se vedl mezi několika exilovými skupinami spor. Kromě IPU měla o rozhlasové vysílání eminentní zájem i Rada svobodného Československa, skupina kolem Huberta Ripky, Evropské hnutí atd. Společné vysílání se nakonec, kromě BBC a Rádía Paříž, uskutečnilo přes Rádío svobodná Evropa, které vysílalo z Mnichova, a kde měly mít všechny tyto skupiny garantovaný vysílací čas.²¹⁶ Finanční prostředky se ostatně nedostávaly později již ani částem těchto exilových organizací, které pracovaly přímo pro orgány západních států. Například od roku 1956 měl snížený rozpočet i český odbor vysílání Rádía svobodná Evropa, odkud byly propouštěni jeho pracovníci.²¹⁷

To je nakonec i případ Mezinárodní selské unie, které byla finanční pomoc také krácena a jejíž význam ve srovnání s jinými organizacemi postupně upadal. Zprvu pouze konkurentem „Zelené internacionály“ byla organizace Evropského hnutí (EH) v anglickém

---

²¹¹ Např. v roce 1951 již bylo zcela běžné, že výbor Rady svobodného Československa řadu měsíců nedostával proplacený mzdy. Ostatně z těchto důvodů měla rada jen šest osob ve výboru místo třinácti. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody dr. J. Černému z 26. 8. 1951.

²¹² NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 5. 8. 1951.

²¹³ Do Evropského hnutí jednotlivé organizace delegovaly své zástupce. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 12. 2. 1952.

. Pozvánka na jednání EM výboru pro svobodné Československo na 4. září 1951. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, pozvánka ze 4. 9. 1951.

²¹⁴ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 6, dopis J. Brycha M. Hrabíkovi z 9. 6. 1951.

²¹⁵ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis M. Hrabíka dr. J. Černému ze 7. 9. 1949.

²¹⁶ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis V. Štědrého M. Hrabíkovi z 21. 3. 1953. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis neznámého pisatele M. Hrabíkovi z 5. 8. 1951.

²¹⁷ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis V. Štědrého M. Hrabíkovi z 27. 3. 1956.

originále nazvaná European Movement (EM)²¹⁸. V roce 1951 již ale byla „Zelená internacionála“ fakticky pod tuto organizaci převedena.²¹⁹ Od roku 1951 je také patrná změna přístupu Evropského hnutí k „Zelené internacionále“, kdy tato organizace sama vybírala vhodné delegáty IPU na různé konference. Například na konferenci v listopadu 1951 v Londýně nebyl umožněn příjezd Ferenci Nagymu a Milanu Gavrilovičovi a Evropské hnutí vybralo jiné delegáty.²²⁰

Nedostatek politického vlivu „Zelené internacionály“ byl zřejmě způsoben i skutečností, že i pro samotné zaměstnance IPU byla práce pro Mezinárodní selskou unii vlastně jen jedním z vedlejších zájmů a valná většina činitelů této organizace se věnovala práci i pro jiná politická uskupení, kam postupně přecházela i řada jejích členů. Například Ferenc Nagy byl činný i v Maďarském národním výboru (spolu s Gyorgyem Bessenyem, Bélou Fabianem, Palem Fabrym, Karolym Peyerem a Bélou Vargou), ve Výboru pro Svobodnou Evropu či v Shromáždění pro nesvobodné evropské národy a dále vedl intenzivní činnost za osvobození Maďarska včetně dopisů čelním představitelům USA.²²¹ Stanislaw Mikolajczyk byl kromě „Zelené internacionály“ také ve výboru Polské rolnické strany v exilu, předsedou organizace Stop světovému komunismu, v polském Národním demokratickém výboru a intenzivně spolupracoval s Rádiem svobodná Evropa, kde připravoval vysílání o Polsku.²²²

Stejně tak i Georgy M. Dimitrov, který kromě řízení bulletinu „Zelené internacionály“, jehož byl redaktorem, byl činný i ve sdružení Shromáždění porobených národů (pod OSN) a dále byl i předsedou vlastní původní strany BZLS v emigraci, kde do konce svého života redigoval a vydával časopis „Svobodné a nezávislé Bulharsko“. V padesátých letech vedl i pobočku BZLS v Paříži, kde redigoval teoretický časopis „Osvobození“.²²³

---

²¹⁸ Šlo o mezinárodní asociaci, která koordinovala úsilí sdružení a národních rad s cílem podporovat evropskou integraci. Vznikla v květnu 1949 na kongresu v Haagu, kterému předsedal W. Churchill. Formálně ustanovená byla v říjnu 1948 a na jejím vzniku se podílela řada organizací jako Parlamentární unie (UPE), Unie evropských federalistů (UEF) či Liga pro evropskou ekonomickou spolupráci (LECE). Pozn. aut.

²¹⁹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 12. 2. 1952.

²²⁰ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi ze 7. 10. 1951.

²²¹ Jeho dopisy H. S. Trumanovi, R. M. Nixonovi či J. Carterovi jsou v národním archívu NARA USA, fond Ferenc Nagy 1940-1979 (cca 21500 položek, 93 kartónů).

http://www.columbia.edu/cu/lweb/archival/collections/ldpd_4079757/.

Ani v pozdějších letech se Ferenc Nagy nepřestal angažovat ve prospěch boje proti komunistické ideologii a např. v roce 1955 se zúčastnil konferenci v Bandungu v rámci své cesty po Asii. NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „Ferenc Nagy, 1940-1979“, box 1955, neuspořádáno.

²²² <http://www.oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/tf658004nd>.

²²³ Gotovská-Henze, Teodorička: c. d., s. 80.

Nedostatek finančních prostředků „Zelené internacionály“ byl způsoben i běžnou praxí, která spočívala ve skutečnosti, že zástupci Republikánské strany i ostatních stran za peníze IPU dotovaly provoz svých stran, a to včetně používání jejich hlavičkových papírů, poštovního a jejich vybudovaných struktur.²²⁴ Ostatně i svůj občasník tzv. Novinu běžně republikáni dotovali z peněz určených nejen pro IPU, ale i pro Radu svobodného Československa.²²⁵ Stejná situace byla i u polských exilových orgánů, jež některé své zaměstnance fiktivně převáděly pod „Zelenou internacionálu“, aby měli alespoň nějaký plat.²²⁶

Je charakteristické, že pro československou Republikánskou stranu byla po celou dobu trvání IPU mnohem důležitější provoz jejich původní strany než Mezinárodní selská unie, o čemž svědčí celá řada dokumentů, kde je patrné, že i místopředseda „Zelené internacionály“ dr. Josef Černý se zabýval hlavně záležitostmi agrární strany.²²⁷ O této skutečnosti svědčí i fakt, že i v dobách finančního nedostatku v IPU a po jejím zániku směřovali republikáni své hlavní úsilí k zachování finančního provozu své bývalé strany a jejího tiskového média Noviny.²²⁸ Ostatně Novinu byli schopni vydávat ještě v roce 1987, tedy v období po smrti většiny členů této strany.²²⁹

---

²²⁴ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 5. 8. 1951.

²²⁵ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis M. Hrabíka dr. J. Černému z 10. 5. 1950.

²²⁶ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 18. 6. 1951.

²²⁷ Např. v dopise s příkazy a dispozicemi M. Hrabíkovi dr. J. Černý píše, aby urgentně žádal o vyplacení dosud nevyplacené mzdy od IPU, ale jeho další dispozice se týkají již výhradně jen záležitostí agrární strany, případně situace v Radě svobodného Československa. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 21. 7. 1950.

²²⁸ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 16. 6. 1950.

Zajímavostí je, že vydání příspěvků vlastně platili autoři článků. Pro představu jeden příspěvek ve Spojených státech v roce 1965 stál cca 10 až 15 dolarů za jeden článek při předpokládaném počtu vydání v tisíci kusech. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 1, dopis M. Hrabíkovi od neznámého pisatele ze 7. 3. 1965.

²²⁹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis J. Rabase V. Dostálovi z 19. 9. 1987.

Neradostnou situaci emigrantů popisuje M. Hrabík v roce 1972, kde uvádí, že kromě již zavedeného krajského sdružení a zbytků agrární strany nefungují pro úmrtí většiny členů žádné exulantské organizace. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 7, dopis M. Hrabíka K. Foustkovi ze 7. 2. 1972.

2.3.5 Financování IPU

Zcela zásadní problém pro Mezinárodní selskou unii představoval nedostatek financí, který postupně zcela paralyzoval její činnost, a který ji provázal již od počátku. Prakticky od počátku se hlavní náplní činnosti představitelů IPU stalo opatření finančních prostředků pro provoz organizace, a to jak od různých soukromých dárců, tak i z vládních fondů. Jedním z důležitých zdrojů finančního provozu „Zelené internacionály“ byly přednášky, které byly „Zelenou internacionálou“ organizovány, či její zástupci na ně byli zváni.²³⁰ Hlavně v počátcích působení organizace se jednalo o důležitý zdroj, neboť o významné politické představitele z východní Evropy byl velký zájem. Již krátce po své emigraci z Polska obdržel Stanislaw Mikolajczyk dopis od Georgie Dimitrova, který ho vyzýval k okamžitému příjezdu do Spojených států, a to z důvodu toho, aby se dalo ekonomicky využít jeho získané popularity v amerických médiích, která vznikla jeho útekem z Polska. Tento dopis ozřejmuje finanční otázku možnosti činnosti IPU v jejím počátku. G. Dimitrov píše, že je možné přednáškami a případnou knihou získat 15 až 20 tisíc dolarů do fondu IPU, tak jak se to podařilo při příjezdu Ference Nagyho do USA. Zároveň však varoval, že pokud se jeho přednášky neuskuteční v brzké době, pak zájem médií opadne a finanční efekt pro „Zelenou internacionálu“ bude minimální.²³¹

Až do roku 1951 byly některé menší náklady IPU také hrazeny z různých fondů. Například konference hradily organizace C. F. E. (Committee for Free Europe) či později N. C. F. E. (National Committee for Free Europe)²³², které byly financovány vládou USA jako zastřešovací organizace dalších exilových organizací a dotovaly tak i například Radu svobodného Československa.²³³ Tyto prostředky ale na provoz IPU nestačily a od roku 1950 se začínala finanční situace organizace prudce zhoršovat. V roce 1952 byl již i problém s vybíráním členských příspěvků jednotlivých stran ve výši 20 dolarů měsíčně.²³⁴

---

²³⁰ Například Stanislaw Mikolajczyk byl pozván na konferenci o Marshallově plánu, kde měl přednést referát o rudém teroru v Polsku. NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „Stanislaw Mikolajczyk Papers, 1899-1966“, the file mf. 100103, box 1948, pozvánka Panslovansko-americké ligy z 22. 1. 1948.

²³¹ NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „Stanislaw Mikolajczyk Paper, 1899-1966“, the file mf. 100103, box 1947, dopis od G. Dimitrova S. Mikolajczykovi z 3. 11. 1947.

²³² Jednalo se o americkou organizaci založenou v roce 1949 v New Yorku, která měla zastupovat americké zájmy v Evropě a také dohlížela na práci Radia svobodná Evropa. Pozn.aut.

²³³ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis M. Hrabíka dr. J. Černému z 5. 9. 1951. Jejichž předsedou byl Bedington Behrens. Pozn. aut.

²³⁴ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 2. 8. 1950. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 21. 7. 1950.

K této postupně se horšící situaci přispěl neustálý příliv emigrantů do Spojených států a i do zemí západní Evropy, kde tyto osoby hledaly pomoc u představitelů IPU a představovali tak pro rozpočet IPU enormní zátěž. Vzhledem ke svým dřívějším kontaktům na představitele IPU byly tyto osoby často fiktivně zaměstnávány v „Zelené internacionále“, a to přesto, že pro ni žádnou činnost nevykonávaly.²³⁵

Postupně bylo nutné omezovat provoz jednotlivých zastoupení a každý výdaj byl pečlivě kontrolován.²³⁶ O finanční prostředky čelní představitelé žádali marně nejen státní instituce, ale také soukromé dárci.²³⁷ Dr. Josef Černý psal Martinu Hrabíkovi, že peníze nelze nikde sehnat i přes usilovnou snahu IPU. Jediná šance, jak peníze získat je dle autora dopisu manuální práce, která byla ve Spojených státech slušně honorována, nicméně získat dar či příspěvek pro organizaci bylo prakticky nemožné.²³⁸ Například na provoz zastoupení v Paříži se od července 1950 již nepodařilo sehnat více než 100 dolarů měsíčně tj. 34.310 franků a jednotlivá zastoupení pro nedostatek financí prakticky zanikají.²³⁹ Problém s financováním je ostatně patrný na celé řadě dokumentů jako např. na protestu Mezinárodní selské unie vůči zavedení poplatku za vstup do mezinárodní Parlamentní unie.²⁴⁰

Nedostatek financí od roku 1951 vedl zaměstnance IPU, aby hledali jiná pracovní místa. Například Vladimír Dostál, kterému nedokázala IPU zařadit americké vízum, odešel s transportem uprchlíků do Kanady, kde začal pracovat v Torontu jako mechanik v garážích firmy Etonas. Výhodou Kanady byl totiž na rozdíl od Evropy volný pracovní trh, tudíž bylo možné si najít zaměstnání podle svého výběru. Na tomto místě bral V. Dostál plat ve výši 135 kanadských dolarů měsíčně, přičemž za byt a stravu utratil kolem 60 kanadských dolarů měsíčně.²⁴¹ Martin Hrabík po získání amerického víza odešel do Spojených států, kde nejprve pracoval v centrále IPU ve Washingtonu s platem ve výši okolo 160 dolarů měsíčně, ale vzhledem k drahotě v hlavním městě se vzdal práce v IPU a odešel v listopadu 1951 do Clevelandu, kde začal pracovat manuálně v ocelárnách. Jeho mzda jakožto pomocného dělníka činila kolem 280 dolarů měsíčně, což již umožnilo jemu i jeho pětičlenné rodině

---

²³⁵ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4, dopis V. Svobody M. Hrabíkovi z 18. 6. 1951.

²³⁶ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 16. 1. 1952.

²³⁷ Dr. J. Černý píše M. Hrabíkovi o tom, jak se musel ponížovat před soukromými dárce, než se mu podařilo sehnat 100 dolarů na měsíční provoz pobočky. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 2. 8. 1950.

²³⁸ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 9. 9. 1950.

²³⁹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, průvodní dopis k šeku M. Hrabíkovi od dr. F. Kasse z 13. 7. 1950.

²⁴⁰ Nástin dopisu. NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „International peasant union file, 1948-1966“, folder 2 (1949), box 121, neuspořádáno a nedatováno.

²⁴¹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 18. 2. 1949. Později odešel i s rodinou do N. Yorku. Pozn. aut.

slušnou životní úroveň.²⁴² O špatné ekonomické situaci organizace svědčí i ta skutečnost, že místopředsedu Mezinárodní selské unie dr. Josefa Černého živila jeho manželka,²⁴³ která i přes vysoký věk docházela pracovat do továrny.²⁴⁴

Zcela zavádějící odkaz na financování IPU tak podává propagační brožura vydaná po skončení politického procesu v Československu, která uvádí záměrně zkreslené informace o ročních příjmech této organizace, která je dle této příručky ve výši 100 miliónů dolarů.²⁴⁵ Tato informace, jejíž věrohodnost je podpořena odkazem na zákon vydaný senátem Spojených států, však uvádí celkový roční výdaj Spojených států na ekonomickou pomoc západní Evropě.²⁴⁶ Je pravděpodobné, že i další informace z této brožury se nezakládají na pravdě, jako např. údaj o čelních osobnostech této organizace. Brožurou uváděná dvě existující jména, amerického generála Solborga a pracovníka britského ministerstva zahraničí sira Dunderdaleho,²⁴⁷ neměla s vysokou pravděpodobností s touto organizací nic společného, neboť jejich jména se v dokumentech o „Zelené internacionále“, které jsem měl k dispozici, nevyskytují.²⁴⁸

---

²⁴² NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis M. Hrabíka J. Šámalovi ze 17. 12. 1951.

V ocelárnách v Clevelandu pracoval ještě v sedmdesátých letech. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis M. Hrabíka J. Šámalovi z 29. 1. 1962.

²⁴³ Dopis Hany Černé (rozené Švehlové, byla dcerou bývalého předsedy agrární strany Antonína Švehly) M. Hrabíkovi, kde pí Černá píše, že její práce v továrně umožňuje jí a jejímu muži alespoň částečně důstojný život ve stáří. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 1, dopis H. Černé M. Hrabíkovi z 24. 2. 1949.

²⁴⁴ Paní H. Černá pracovala manuálně v továrně ještě i v roce 1966. A to zřejmě hlavně z důvodu vleklé nemoci jejího manžela (zemřel 7. prosince 1971), kde bylo nutné platit náklady za jeho léčbu. Paní H. Černá měla velké finanční potíže i přes tu skutečnost, že platila sobě a manželovi sociální a zdravotní pojištění, i když v minimální výši. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis H. Černé M. Hrabíkovi z 27. 8. 1966.

Opomíjení placení zdravotního a penzijního pojištění byl častý případ exulantů, kteří zřejmě z důvodu očekávání brzkého návratu do Československa podobné věci opomíjeli. Např. vdova po zemřelém bývalém ministru V. Majerovi byla prakticky bez prostředků právě z důvodu neplacení zdravotního a sociálního pojištění. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 7, dopis M. Hrabíka K. Fouskovi ze 7. 2. 1972.

²⁴⁵ Otakar Balaš: c. d., s. 13.

²⁴⁶ Dle brožury se jedná o zákon z 10. října 1951. Otakar Balaš: c. d., s. 13.

²⁴⁷ „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 8.

²⁴⁸ V žádném prameni se nenašel jediný odkaz na tyto dvě jména. Pozn. aut.

2.3.6 Zánik IPU

K odvrácení zániku Mezinárodní selské unie, tedy „Zelené internacionály“, bylo učiněno hned několik pokusů. Z nichž nejvýznamnější se odehrál v roce 1951, kdy se pokusili činitelé „Zelené internacionály“ opětovně přitáhnout pozornost svobodného světa k problému střední a východní Evropy. Dne 11. února 1951 se odehrála v Independence Hall ve Philadelphii konference s účastí více než dvou set delegátů z deseti zemí. Na této konferenci pod vedením Stanislawa Mikolajczyka a dalších představitelů IPU jako byl Ferenc Nagy, Nicolae Radescu, Vlatko Macek a řada dalších bylo vydáno prohlášení o cílech a principech osvobození pro národy ze střední a východní Evropy od sovětského jha.

Tato deklarace začíná slovy: „Mír, který si lidé po celém světě přejí, vyžaduje tyto podmínky: spravedlnost a pořádek. Toto období velkých potíží bude ve světě trvat tak dlouho, jak lidé usilující o svobodu budou drženi v otroctví a v izolaci od svobodného světa“.

V deklaraci byly opakovány požadavky, které již „Zelená internacionála“ proklamovala dříve, a také jeden z mála agrárních požadavků organizace a to ten, aby agrární platforma byla součástí selského vlastnictví zemědělských družstev.²⁴⁹ Součástí prohlášení byl také apel, aby se národy po svém osvobození staly součástí Spojených národů evropských.

Celý text deklarace byl otištěn ve speciální příloze The New York Times dne 12. února 1951 (srovnej obrázek č. 8 přílohy).²⁵⁰ Na konferenci byla dále přijata výzva k vytvoření Výboru pro střední a východní Evropu, která se ale nakonec neuskutečnila.²⁵¹

Poslední výzvou byl apel ke sjednocení všech organizací sledujících stejný cíl, a to ať se již jednalo o agrární, křesťanskodemokratické či sociálnědemokratické strany.

Tato konference nebyla organizována z rozpočtu IPU, kde se dostatek finančních prostředků nenalézal, ale byla organizována a placena Výborem pro Svobodnou Evropu.²⁵² Avšak ani z této iniciativy očekávané oživení upadající „Zelené internacionály“ nevzešlo.²⁵³

---

²⁴⁹ Což byl také jediný požadavek mající agrární náplň, který jsem v memorandech a prohlášeních „Zelené internacionály“ našel. Pozn. aut.

²⁵⁰ „Text of Liberation Declaration by Exiles from Communist Lands“. Special to The New York Times, 12. 2. 1951, s. 5.

²⁵¹ Jonathan H. Levy: c. d., s. 315.

²⁵² Tzv. C. F. E., jednalo se o stejnou organizaci, která platila provoz a konference IPU již v předcházejícím období. Pozn. aut.

²⁵³ Jonathan H. Levy: c. d., s. 315.

Jedinými projevy činnosti IPU tak po zbytek padesátých let zůstávaly občasné výroční konference, které se konaly ale značně nepravidelně podle dostatku financí a účastníků. Například devátý výroční sjezd IPU se konal až 2. března 1969 v hotelu New Yorker.²⁵⁴ O činnost „Zelené internacionály“ ztrácely zájem i média. Jednou z mála radiových relací o IPU v tomto období bylo vysílání Hlasu Ameriky z 27. dubna 1952, kde bylo česky referováno o proběhnuvším výročním sjezdu „Zelené internacionály“ ve Washingtonu. Kromě obecných memorand byli posluchači velmi stručně seznámeni i s obsahem projevu dr. Josefa Černého.²⁵⁵ Další zmínkou o této konferenci byla kratičká zpráva ve vysílání Svobodné Evropy ve všeobecných zprávách dne 29. dubna 1952.²⁵⁶

Na fungování „Zelené internacionály“ se přestávaly podílet i dříve sdružené strany, a kromě několika osobností, které zastřešovaly funkčnost organizace alespoň na nejnужnějším základě, nebyl ani dostatek lidí k jejímu chodu. Například při snaze obnovit funkčnost pobočky v Kanadě se nenašla dostatečná podpora při hlasování ve výboru pro neúčast většiny členů, a to přes organizační podporu Kanadské farmářské strany, která chtěla pomoci s organizačním zajištěním nové pobočky. Hlasování se totiž zúčastnila pouze československá a polská agrární strana.²⁵⁷

V šedesátých letech již o chod organizace nejevila potom zájem ani československá Republikánská strana, která již neplatila měsíční příspěvky ve výši dvaceti dolarů na stranu.²⁵⁸ O nečinnosti IPU svědčí i fakt, že i tento malý měsíční dlužný příspěvek byl vymáhán touto organizací po Republikánské straně až po více než pěti letech.²⁵⁹ Nedostatek financí může potvrzovat i ta skutečnost, že IPU ještě pět let po smrti S. Mikolajczyka, používala v záhlaví oficiálních dopisů jeho jméno, přestože předsedou organizace již byl Ferenc Nagy.²⁶⁰

Až do smrti S. Mikolajczyka, který měl určitou pozici u americké exekutivy a zúčastňoval se občas i jednání v americkém senátu jako odborník na východní Evropu, byly finanční příspěvky Zelené internacionále v malé výši stále poskytovány.

---

²⁵⁴ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, pozvánka na výroční konferenci IPU konané dne 2. 3. 1969 v hotelu New Yorker.

²⁵⁵ NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, Hlas Ameriky 27. 4. 1952.

²⁵⁶ NA, MZV-VA 1945-1951, karton č. 98, vysílání Svobodné Evropy z 29. 4. 1952.

²⁵⁷ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 16. 1. 1952.

²⁵⁸ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 6, dopis M. Hrabíka G. Dimitrovi z 18. 5. 1972.

²⁵⁹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 6, urgence zaplacení neuhraných členských příspěvků IPU Československé agrární straně z 24. 4. 1972.

²⁶⁰ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 6, dopis G. Dimitrova M. Hrabíkovi z 24. 4. 1972.

Po jeho smrti, za předsednictví Ference Nagyho, byl ale tento finanční tok zcela zastaven a organizace v tichosti rozpuštěna.²⁶¹

Další pokus o obnovení činnosti Zelené internacionály proběhl v listopadu 1978 ve Washingtonu, kde se sešlo ke znovu obnovení činnosti organizace pouhých 11 členů, a to hlavně z popudu bulharské a albánské zemědělské strany. Tuto zakládající konferenci IPU platil Bulharský národní svaz. Této konferenci se sice za Republikánskou stranu zúčastnil Vladimír Dostál, který však přihlášku za stranu nepodepsal.²⁶² Jako předseda byl jmenován Stanislaw Banczyk²⁶³ z Polska a místopředsedou Iskar Shumanov z Bulharska, který se pak osamoceně po léta snažil vyvíjet určitou iniciativu.²⁶⁴ Byl odsouhlasen roční příspěvek 60 dolarů na jednotlivou stranu, což však bylo pro Republikánskou stranu nepřijatelné a pro pochybnosti o významu, již do této organizace nevstoupila.²⁶⁵ Důvodem byla i skutečnost, že v této části USA již nebyl žádný žijící člen Republikánské strany, který by mohl na schůzi organizace pravidelně docházet.²⁶⁶ Tato nová organizace se snažila taktéž obnovit vydávání bulletinu, což se ale pro nedostatek financí nezdařilo.²⁶⁷ Aktivita IPU se tak omezila prakticky jen na roční konference.²⁶⁸ Více ostatně nebyla ani schopná, protože byla v této době již bez politických konexí, a tedy i bez větší možnosti upozornit na ideu, se kterou byla založena.²⁶⁹ Sami činitelé Republikánské strany v exilu přiznávali, že v této době bylo jejich myšlenky ze strany západních velmocí přikládáno ještě méně důrazu než v počátku padesátých let.²⁷⁰

---

²⁶¹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 1, dopis J. Dostála M. Hrabíkovi z 11. 1. 1986.

²⁶² NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 2. 4. 1979.

²⁶³ Předsednictví nabízeli Ferenci Nagymu, který však pro špatný zdravotní stav a vysoký věk odmítl. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 2. 4. 1979.

²⁶⁴ F. Vohryzek vysoko hodnotil práci I. Shumanova při spolupráci a také význam Zelené internacionály. Viz Pozn. č. 263. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis F. Vohryzka M. Hrabíkovi z 18. 1. 1986.

²⁶⁵ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 13. 11. 1978.

²⁶⁶ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis M. Hrabíka V. Dostálovi z 6. 11. 1978.

²⁶⁷ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 2. 4. 1979.

²⁶⁸ První výroční konference se uskutečnila 2. prosince 1979 v bulharském národním výboru ve Washingtonu. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, Zápis jednání ze schůze IPU z 2. 12. 1979.

²⁶⁹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 11. 1. 1986.

²⁷⁰ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis V. Dostála M. Hrabíkovi z 11. 1. 1986.

2.4 Shrnutí

Mezinárodní agrární bureau (MAB) působící v meziválečném období představovalo vrchol v mezinárodní politice československého agrarismu. Jednalo se o projev síly československé Republikánské strany a o její snahu dosáhnout mezinárodního uznání a potvrzení jejího vlivu v oblasti střední Evropy. Jednalo se o významnou politickou instituci, která měla dostatek financí ke svému provozu a pro její akceschopnost byla respektována i v západní Evropě. Přes určitá politická omezení vytvářela dokonce jistou konkurenci oficiální československé zahraniční politiky a zaměřovala se i na jiné partnery než tato politika Hradu. Z tohoto důvodu narážela pak na odpor Edvarda Beneše a jím řízeného ministerstva. Mezi Republikánskou stranou a E. Benešem vzniká velká rivalita, kdy republikáni vyčítali zahraniční politice státu zejména skutečnost, že politické vazby na západní velmoci nebyly podpořeny těsnější hospodářskou spoluprací.

Tato „Zelená internacionála“ představovala snahu o mezinárodní uznání pozice Republikánské strany v Československu, která hledala vhodné partnery s obdobným programem na mezinárodní scéně. K naplnění nadějí strany však nemohlo dojít, protože získaný vliv agrárního hnutí v Československu byl do určité míry specifický a v této „Zelené internacionále“ se tak sešlo sice široké spektrum agrárních stran, ale politický vliv těchto partnerů byl podstatně slabší než u Republikánské strany, která byla bezesporu motorem celé této organizace, a to jak politickým, tak i ekonomickým. I přes tuto intenzivní podporu Republikánské strany se tak předválečné „Zelené internacionále“ nepodařilo naplnit svůj hlavní cíl, který mnohokrát proklamovala, tedy zásadně posílit pozici rolnických respektive selských stran v politických systémech zemí střední Evropy.²⁷¹

Po druhé světové válce založená „Zelená internacionála“ s názvem Mezinárodní selská unie (IPU) byla oproti meziválečné MAB v podstatně horší pozici, neboť se nemohla opřít o žádnou funkční silnou politickou stranu, která by hrála ve své zemi výraznou úlohu. S touto skutečností pak koresponduje, přes velkou snahu této organizace a z počátku i pomoc tisku v její propagaci, marná snaha organizace prosadit své ideje na zasedáních OSN.

Omezený politický vliv této organizace je dán chybějící klientelou, která je zásadní podmínkou politického vlivu. Tato chybějící klientela měla za následek neustálé finanční potíže organizace a jejím důvodem byla nejen změna politické situace, ale i určitá

---

²⁷¹ Tento cíl opakovaně zdůrazňoval předseda organizace Karel Mečíř. Jan Gebhart: c. d., s. 122.

neaktuálnost agrárních myšlenek po 2. světové válce. Zatímco meziválečná organizace využívala výhod moci agrárního hnutí v Československu, které spočívalo nejen na podílu strany na politické moci ve státě, ale také na množství agrárních organizací včetně vlastního finančního ústavu, tak poválečná „Zelená internacionála“ měla problémy financovat i úzkou administrativu. Také rozdíl ve voličské základně je propastný, neboť předválečná Republikánská strana ve volbách v roce 1935 získala přes milion voličů a měla masivní členskou základnu, tak poválečná Republikánská strana v exilu měla kolem 300 členů, kteří provoz strany financovali ze svých zdrojů. Obdobná situace byla i v ostatních stranách sdružených v této organizaci.

Východoevropské agrární strany po válce, a tedy ani Mezinárodní selská unie, nemohly mít bez těchto zásadních podmínek, hlavně však bez masivní členské základny, výraznější vliv na světové politické události a na změnu poměrů ve střední Evropě. Bez podpory této členské základny se tak jednalo o víceméně zájmovou organizaci poměrně úzkého okruhu osob.²⁷² Přestože se jednalo o lídry svých původních stran, tak žádná z těchto organizací již neměla žádnou legální možnost působení ve své zemi. Jedinou výjimkou byla francouzská agrární strana, která však byla ve francouzském politickém systému stranou s marginálním vlivem.

Dalším problémem této organizace, který ji imobilizoval, byla její nejednotnost a nesourodost. Aktivita jednotlivých činitelů v této organizaci byla totiž jen jednou z mnoha činností těchto osob, ale jejich hlavní náplní byla angažovanost v jejich národních organizacích.

V případě poválečné „Zelené internacionály“ se vlastně reálně jednalo o zcela jiný politický subjekt, který na meziválečnou MAB nenavazuje. Obě tyto organizace se liší nejen organizační strukturou, ekonomickým zázemím, ale zejména ideologií, neboť hlavní ideovou základnou IPU představuje snaha vyrovnat se změnou politické, hospodářské a sociální situace ve východní Evropě.

---

²⁷² Po roce 1989 se strana pokusila v Československu založit republikánskou stranu československého venkova avšak neúspěšně a posléze byl název této organizace zneužit dr. M. Sládkem, který však programově ani organizačně neměl s původní stranou ani s jejím zástupcem v exilu nic společného. Mary Hrabík Šámal: c. d., s. 191-192.

Předválečná „Zelená internacionála“ se sídlem v Praze byla totiž skutečně „zelená“ a snažila se uvést do praxe politické a ekonomické požadavky agrárních stran v Československu a ve střední a východní Evropě. Protože se jednalo i o politicko-ekonomickou organizaci, tak jejím cílem bylo také zvýšení vlivu agrárních stran na dění v jednotlivých zemích, ale pouze jako prostředek, který měl za cíl přinést lepší podmínky a výhody skupině obyvatel činné v oblasti zemědělství a přidruženého průmyslu.

Naproti tomu poválečná „Zelená internacionála“ měla s původní organizací společné pouze její jméno. Jednalo se totiž pouze o politickou organizaci, jejíž možnosti ovlivňovat situaci v zemích východní a střední Evropy byly prakticky nulové, a která ani žádný „agrární“ cíl vlastně vůbec neměla. Její jediným drobným náznakem agrárního požadavku byla zmínka v jednom z politických memorand, která požadovala rozparcelování majetku Jednotných zemědělských družstev zpět do rukou individuálních vlastníků.

Podobný název obou organizací je tedy pravděpodobně pouze následek historie vzájemné bývalé spolupráce těchto agrárních stran.

Význam po válce založené „Zelené internacionály“ je sice z hlediska mezinárodních vztahů a politiky marginální, ale přesto mu byla na východě i západě věnována určitá pozornost jako prostředek k propagačnímu boji o rolníky ve východní Evropě. Jakmile se ale projevil fakt, že IPU se nedokázala přerodit do role významného protivníka komunistické ideologie, neboť většina zemědělců ve východní Evropě již nebyla nakloněna agrární myšlence, tak činnost organizace pozbývala smyslu a finanční pomoc, která jí byla poskytována, se zastavila. Tento marginální politický vliv organizace ale nevnímali emigranti, pro které tato organizace poskytovala určité možnosti. I dlouho po faktickém zániku IPU žádali uprchlíci v západním Německu v roce 1986 předsedu Republikánské strany Martina Hrabíka, aby nenechal tuto „Zelenou internacionálu“ zcela zaniknout. Jako důvod prohlašovali, že podobná organizace, i když jen třeba na papíře, jim poskytuje krytí ke koordinaci společného postupu s dalšími exilovými organizacemi jiných států. Jako příklad uváděli spolupráci s Bulhary, která jim umožňuje společný nátlak na plnění závazků vlády západního Německa vůči exilovým organizacím, které spočívalo například v přidělování financí, či k podpoře rozhlasového vysílání do zemí východního bloku.²⁷³

Malá podpora programu po válce založené „Zelené internacionály“ je patrná například ve srovnání s ohlasem světového tisku a západních vlád na pokusy o znovuoobnovení činnosti tzv. Socialistické internacionály, která je od roku 1946 do roku 1952 rozsáhle komentována

---

²⁷³ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3, dopis F. Vohryzka M. Hrabíkovi z 18. 1. 1986.

v médiích.²⁷⁴ Socialistická internacionála byla totiž vnímána jako možný hlavní protivník přitažlivosti komunistické ideologie pro určité vrstvy obyvatel, neboť na rozdíl od agrární myšlenky byla aktuální právě v poválečné době zvýšených hospodářských problémů v západních zemích, které byly postiženy válečnými událostmi.²⁷⁵ O této skutečnosti svědčí i velká podpora ze stran jednotlivých vlád západních zemí.²⁷⁶

Založení poválečné Mezinárodní selské unie tzv. „Zelené internacionály“ je stejně jako u Mezinárodního agrárního bureau v meziválečném období spojeno s československou Republikánskou stranou zemědělského a maloroľnického lidu. Rozdílná byla ale jejich úloha. Zatímco před válkou hráli českoslovenští republikáni nesporný prim v celé organizaci, tak při založení „Zelené internacionály“ po druhé světové válce hráli v této nové organizaci druhořadou roli. Je to dáno skutečností, že možnost Republikánské strany, vzhledem k její úloze mezi lety 1938 až 1945, ovlivňovat z exilu původní členskou základnu byla ještě menší než u agrárních stran z jiných států. Tento faktor plyne i ze skutečnosti, že na rozdíl od situace například v Polsku, kde byla úloha zemědělství ve státě i po válce zachována, tak v případě Československa se již jednalo o stát výrazně průmyslový, kde předválečné agrární ideje již postrádaly většinu klientely, neboť její vazba k zemědělcům byla přerušena. Posledním důvodem bude pravděpodobně i fakt, že z ostatních agrárních stran se v exilu ocitly naprosté politické špičky včetně předsedů vlád, tak z Republikánské strany se jednalo v nejdříve postavené osobě dr. Josefa Černého „pouze“ o bývalého ministra.

---

²⁷⁴ První pokusy se datují do května 1946, kdy je zatím neúspěšně obnovena činnost Socialistické internacionály v Londýně a to i za účasti československé strany Sociálně demokratické. Hlavním bodem jednání je snaha o zachování samostatnosti socialistických stran před pohlcením stranami komunistickými. Snahy jsou obsáhlé komentovány i v československém tisku. Např. Právo lidu z 23. ledna 1946 či Svobodné Slovo z 11. dubna 1946. NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 53, Právo lidu, 23. 1. 1946.

NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 53, Svobodné Slovo, 11. 4. 1946.

²⁷⁵ Jednání o obnovení činnosti 2. Socialistické internacionály byla v roce 1946 a 1947 neúspěšná, a to především pro odpor socialistických stran z původně okupovaných zemí proti přijetí německé strany Sociálně demokratické. NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 53, Právo Lidu, 2. 7. 1947.

A později pro odpor komunistických stran, které v této snaze viděly snahu o oslabení jejich vlivu nad sociálně demokratickým hnutím. Jako přelomová se ukázala konference v Antverpách v červnu 1947 (za československou stranu Sociálně demokratickou byl nominován Dr. V. Bernard a hlavním mluvčím B. Laušman), kde se ukázalo, že řada socialistických stran je již ve vleku komunistických stran (východoevropské strany sociálně demokratické, kromě československé, již na konferenci ani nepřijely a italská a španělská se rozštěpila na odpůrce a příznivce nezávislosti socialistických stran). NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 53, Rudé Právo, 28. 7. 1947.

NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 53, Svobodné Slovo, 30. 6. 1947.

²⁷⁶ 2. Socialistická internacionála byla nakonec obnovena ve Frankfurtu nad Mohanem na konferenci dne 30. června 1951 již bez stran z východní Evropy. Hlavním cílem internacionály se stal program řešení ekonomických a sociálních cílů a obrana před totalitářem. Internacionála přerostla v masové hnutí s více než třiceti stranami a jedním milionem členů (jednalo se o třetí podobnou aktivitu po roce 1889 a 1914). NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 53, The Times z 2. 7. 1951.

NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 53, vysílání Svobodné Evropy z 2. 7. 1951.

3 Politický proces s „odnoží Zelené internacionály“ v Československu

3.1.1 Zavržení původní agrární ideologie a jejího nositele Republikánské strany po roce 1945

Zákaz působení Republikánské strany na konci 2. světové války byl výsledkem politiky Republikánské strany v období druhé republiky a také obavy ostatních stran z vlivu této strany na vesnici. Dominující vliv Republikánské strany ve vládách druhé republiky způsobil, že tato strana byla v očích veřejnosti zodpovědná za zavedení tzv. autoritativní demokracie.²⁷⁷ K těmto prováděným změnám po roce 1938,²⁷⁸ měla tehdejší politická garnitura i podporu veřejného mínění a byla také pod tlakem celé řady organizací včetně fašistických, které se snažily prosadit do veřejného života. Političtí představitelé kromě snahy o zachování své moci byli vedeni i nadějí, že „zjednodušením“ veřejného života bude uspokojena Velkoněmecké říše, která tak bude garantovat určitou formu svobody a nezávislosti státu a jeho politické hranice.²⁷⁹

Od konce roku 1943, kdy byla podepsána nová československo-sovětská smlouva a došlo k výraznějšímu prosazení představy komunistů o poválečném upořádání, se možné znovuoobnovení činnosti samotné Republikánské strany a jejích agrárních institucí stalo nepravděpodobné.²⁸⁰ Přestože Eduard Beneš se po nějakou dobu zabýval myšlenkou možnosti působení nějaké agrární strany, pak Košická vládní jednání tyto návrhy vyloučila.²⁸¹ Politici Republikánské strany z doby první a druhé republiky byli po osvobození cíleně vydáváni za jedny z nejvýznamnějších představitelů kolaborace a jejím čelním politikům hrozilo obvinění podle retribučních dekretů. O obnovu strany se sice pokoušely nižší stranické organizace, ale neúspěšně, a to pro odpor nejen strany komunistické, ale i ostatních

---

²⁷⁷ Pod heslem sjednocení národa proběhla zjednodušení politického systému spočívající ve zrušení politických stran, které byly nahrazeny jednou stranou tzv. Stranou národní jednoty (SNJ). Tisk, kultura, sport a další instituce byly převedeny pod jednotnou organizaci. Byla vytvořena na základě domluvy tzv. loajální opozice v parlamentu, tedy opozice nekritizující, ale spolupodílející se na vládě. Byla zakázána kritika Německa ve vládním tisku atd. Jan Kuklík: Úloha agrární strany při změně politického systému druhé republiky a vzniku Strany národní jednoty. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 133-142.

²⁷⁸ Zajímavé hodnocení R Berana podává i Fr. Peroutka. Jan Kuklík: c. d., s. 139.

²⁷⁹ Jan Kuklík: c. d., s. 136.

²⁸⁰ V emigraci v Londýně se, bývalý ministr Syrového vlády za druhé republiky a ministr Benešovy vlády v exilu, Ladislav Feierabend pokoušel v roce 1944 obnovit agrární stranu v exilu, ale neúspěšně. Jan Dobeš: Agrární politikové ve stranách Národní fronty v letech 1945-1948. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 143-152.

²⁸¹ Sama KSČ se po nějakou dobu zabývala myšlenkou vytvoření nějaké zcela nové agrární strany pod jejich kontrolou, ale posléze byla tato myšlenka zavržena. Jan Dobeš: c. d., s. 143.

stran činných v nové organizaci s názvem Národní fronta.²⁸² Republikánská strana a její návazné organizace, které spoluvytvářely systém druhé republiky, přitom samy čelily v období protektorátu perzekuci ze strany německých okupantů.²⁸³ Představitelé této strany za okupace, včetně předsedy Rudolfa Berana, byli po osvobození souzeni a její předseda R. Beran byl odsouzen na 22 let.²⁸⁴ Je ale skutečností, že poválečný soud s touto protektorátní vládou probíhal ve vyhroceném období a byl pod silným politickým tlakem.²⁸⁵

Zákaz obnovení činnosti agrárnícké Republikánské strany byl dán také ideologickými rozpory jejího programu a ostatních povolených stran, které na rozdíl od Republikánské strany odmítaly návrat prvorepublikového politického systému. Svoji úlohu také sehrálo přání ostatních nekomunistických stran, které doufaly v převzetí větší části její voličské základny. Ideové důvody, proč se demokratické nekomunistické strany nezasazovaly více o obnovení její činnosti, byly u každé strany z části odlišné.²⁸⁶ Nesouhlas s povolením činnosti ze strany Československé strany lidové (ČSL) lze z části dohledat již v období první republiky. Řevnivost mezi oběma subjekty se datuje již k pozemkové reformě, kdy ČSL odmítala republikány prosazenou podobu pozemkové reformy, která se týkala také církevního majetku.²⁸⁷ Návrh na zdanění majetku církve prošel v Republikánské straně i z důvodu tradice

---

²⁸² Jan Dobeš: c. d., s. 144-145.

²⁸³ Němci cíleně ničili struktury Republikánské strany, a to včetně perzekuce a zabavování majetku jejím straníkům např. R. Berana. Vladimír Kristen: c. d., s. 233.

Ve vězení či popravami zahynulo 13 osob z třicetičlenného výboru strany a dalších 40 vedoucích představitelů bylo uvězněno. Mary Hrabík Šámal: c. d., s. 187.

²⁸⁴ Např. Dr. Josef Černý, další významný pozdější představitel Zelené internacionály, byl u soudu osvobozen. Mary Hrabík Šámal: c. d., s. 187.

Obhajovací řeč R. Berana trvala dva dny a to od 28. do 29. 3. 1947. MV, Sbíрка různých písemností, a. j. S-122-1, s. 1-66.

²⁸⁵ Ve vězení měl R. Beran, nehledě na pokročilý věk, obtížné podmínky a byl umístěn ve studené cele ve Valdčích. Dočasné, i když zřejmě neúmyslné, zmírnění podmínek jeho přesunem na polní práce do Krkonoš vyvolalo politický skandál a útoky KSČ, které způsobili opětovný přesun R. Berana nazpět do kartouzy ve Valdčích. Prokop Drtina: Československo můj osud. Praha: Melantrich 1992, Svazek II, kniha 2, s. 306-310. Dne 27. června 1946 byli Národním soudem Judr. J. Krejčí a A. Hrubý odsouzeni k trestu smrti, R. Bienert dostal 20 let a dr. Kamenický a dr. Kalfus byli osvobozeni. Nátlak KSČ a sovětského velvyslance V. Zorina na revizi procesu, pro jejich nesouhlas s výší trestů, byl velký. Sovětský svaz, ústy svého velvyslance a KSČ, požadoval tři tresty smrti a pro zbytek obžalovaných doživotí. Na podporu jejich požadavků se v Praze odehrávaly stávky organizované odbory a komunistický československý a sovětský tisk kritizoval ministra spravedlnosti P. Drtinu z bránění „spravedlivému“ rozsudku nad kolaboranty. Revizní řízení nakonec potvrdilo původní rozsudek a dle F. Peroutky se jednalo o vůbec poslední výhru nekomunistických stran nad požadavky KSČ před únorem 1948. Prokop Drtina: Československo můj osud. Praha: Melantrich 1992, Svazek II, kniha 2, s. 189-218.

²⁸⁶ Prokop Drtina ve své autobiografii omlouvá nečinnost tím, že strana Národně socialistická neměla sílu obnovení prosadit. Z textu však jasně plyne přání, že větší část původních voličů agrární strany se stane voliči národních socialistů. Prokop Drtina: Československo můj osud. Praha: Melantrich 1992, Svazek II, kniha 1, s. 23.

²⁸⁷ ČSL se především podařilo odvrátit zábor lesů olomouckého arcibiskupství. Reformě ale podlehla značná část zemědělské půdy církevních velkostatků. Navíc odpor vůči agrární straně lze sledovat i v roce 1938 v souvislosti se zákazem ČSL. Miloš Trapl: Zemědělská politika Československé strany lidové. In: Sborník Agrární strany ve

agrárního hnutí, které v Československu mělo výhrady ke katolické církvi. Z dalších faktorů lze uvést i vzájemný konkurenční boj při ovládnutí řady hospodářských institucí, a to hlavně ve 30. letech. Tato vzájemná animozita způsobila, že většina funkcionářů bývalé Republikánské strany se po jejím zániku přesunula spíše k národním socialistům než do strany Lidové.²⁸⁸ Odpor Komunistické strany byl veden převážně ideovými důvody a snahou využít rolníky v boji o moc ve státě.²⁸⁹ Vzhledem k vstřícnému postoji KSČ a jeho ministerstva zemědělství vůči nejnižším vrstvám venkova při přidělu uvolněné půdy v Sudetech a chystané pozemkové reformě se této straně skutečně podařilo na venkově uspět a valná část původních voličů Republikánské strany ve volbách v roce 1946 volila stranu Komunistickou.²⁹⁰

Přechod bývalých funkcionářů agrární strany do ostatních nekomunistických stran byl individuální. Doporučení bývalých předáků Republikánské strany, aby se její funkcionáři rozptýlili do všech ostatních povolených stran, se týkalo i strany Komunistické, neboť část voličů a bývalých činných agrárníků věřila, že hromadným vstupem do strany Komunistické se tuto stranu podaří ovládnout a její politiku pozměnit.²⁹¹ Do strany Lidové, jak již bylo výše poznamenáno, byl vstup agrárníků omezen kvůli bývalým rozporům mezi těmito stranami. Z významnějších představitelů můžeme jmenovat jediného bývalého republikána ve vedení ČSL Š. Bendu a dále bývalého ministra dr. J. Zadinu či členy budoucího zemědělského výboru Národního shromáždění za ČSL R. Sochorce, S. Broje, J. Plesla, kteří se stali velkými odpůrci nové pozemkové reformy a agresivní politiky KSČ na vesnici.²⁹² Je ostatně příznačné, že právě v zemědělských orgánech nového Národního shromáždění a v dalších organizacích podobného zaměření, hráli bývalí republikáni nyní již za národní demokraty a

---

vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slováké muzeum 2008, s. 94-95.

²⁸⁸ Pokud se tak již stalo, jako např. na Mladoboleslavsku, tak byly tyto funkcionáři obratem vyhazováni. Situace se změnila až po volbách v roce 1946, které byly pro ČSL neúspěšné, kdy si lidovci uvědomili, že pomoc bývalých agrárníků může ČSL na vesnici pomoci. Miloš Trapl: c. d., s. 153-155.

²⁸⁹ Zákaz Republikánské strany využila KSČ i jinak a hned v roce 1946 obsadila a zabrala původní agrárnický tisk včetně Venkova a hlavně jejich vydavatelství např. Novinu. NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 316, Svobodné Slovo, 28. 3. 1947.

²⁹⁰ Komunistická strana uspěla ve volbách v roce 1946 na vesnici i díky slibům, že „kolchozy zavedeny nebudou“. NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 105, volební materiál KSČ tzv. materiál „pro schůze na vesnici a besedy rolníků“.

Zajímavou hypotézu o budoucím vývoji bez zániku agrární strany uvádí autor Ivo Feierabend, který srovnává vývoj ve Finsku, kde k zániku agrární strany nedošlo, s ČSR. Důvod, proč se Finsko vyhnulo osudu ČSR, a to přes podobně silný tlak ze strany Sovětského svazu, vidí tento autor právě ve skutečnosti, že si Finsko ponechalo silnou agrární stranu s velkým vlivem na vesnici, čímž byl eliminován vliv komunistů na zemědělce. Ivo K. Feirabend: Agrární strany v osudu československé a finské demokracie. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinum 2001, s. 159-173.

²⁹¹ Prokop Drtina: Československo můj osud. Praha: Melantrich 1992, Svazek II, kniha 1, s. 161.

²⁹² Po únorovém převratu byli J. Plesl a S. Broj popraveni a R. Sochorce ubit ve vězení. Š. Benda dokázal brzy po únoru emigrovat. Miloš Trapl: c. d., s. 154-155.

lidovce významnou roli.²⁹³ Ve straně Národně demokratické se prosadila převážně aktivní část mladších funkcionářů Republikánské strany v čele s L. Feierabandem a O. Suchým, kteří sice nebyli nominováni do užšího vedení strany, ale byli ve vedení důležitých organizací za tuto stranu.²⁹⁴ Ve volbách v květnu 1946 bylo nominováno 12 členů bývalé Republikánské strany a šest z nich bylo zvoleno do nového Národního shromáždění. Po volbách pak tyto bývalí republikáni určovali zemědělskou politiku národních socialistů, kteří se dostávali do prudkých sporů s KSČ ohledně podoby pozemkové reformy, kde chtěli prosadit větší právní jistoty zemědělců k nově získané půdě.²⁹⁵ Na rozdíl od slovenské Demokratické strany jejich vliv ve straně Národně socialistické postupně rostl,²⁹⁶ a to zejména po překonání nedůvěry v tradičně levicově zaměřené straně, a také díky stále silnější konfrontaci se stranou Komunistickou.²⁹⁷

Po únoru 1948 byla většina vysokých bývalých funkcionářů Republikánské strany, kterým se nepodařilo včas emigrovat, postupně pozatýkána či pravidelně sledována až do roku 1968.²⁹⁸

---

²⁹³ Významnou úlohu hráli nejen v boji proti komunisty prosazované formě pozemkové reformy, ale i při schvalování dalších zemědělských zákonů, které oslabovaly vlastnictví vůči státem kontrolovaným orgánům. Velkou roli hráli také v Ústřední jednotě hospodářských družstev tzv. Kooperativě, kde byl do vedení v roce 1947, přes odpor komunistů, zvolen její předválečný předseda L. Feierabend. Ten pak do výkonného výboru dosadil další agrárníky O. Suchého, J. Nováka a J. Ševčíka. Jan Dobeš: c. d., s. 148-149.

²⁹⁴ Ostatně L. Feierabend byl od roku 1946 až do února 1948 terčem nenávistné kampaně komunistického tisku, a to zřejmě právě pro jeho zkušenosti a vliv v zemědělských organizacích. Stal se také jedním z mála, který se přes svou protektorátní činnost, domohl význačného postavení nejen za první republiky, ale i v emigraci v Londýně a v období po osvobození do února 1948. Po emigraci se stal i významným funkcionářem „Zelené internacionály“. Jan Dobeš: c. d., s. 148-149.

Prokop Drtina: Československo můj osud. Praha: Melantrich 1992, Svazek II, kniha 1, s. 161-162.

²⁹⁵ Jan Dobeš: c. d., s. 148-149.

²⁹⁶ Slábnutí vlivu agrárníků v Demokratické straně souviselo s pádem předsedy J. Lettricha a posílením vlivu J. Ursínyho, který nebyl tolik spjat s původní Republikánskou stranou. Jan Dobeš: c. d., s. 145.

²⁹⁷ Význam bývalých agrárníků vzrůstal, a to jak z praktického hlediska, tak i z hlediska teoretického jako např. na formování programových zásad. Jan Dobeš: c. d., s. 144-145.

²⁹⁸ Pavel Žáček: Nástin zpracování "problematiky agrárníci" Státní bezpečností v padesátých a šedesátých letech 20. století. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001, s. 173-186.

3.1.2 Širší politické a ekonomické kontexty politického procesu

Politické procesy v první polovině padesátých let v Československu jsou kontinuálně propojeny se stejným projevem upevňování režimů v celém mocensko-politickém bloku spadajícího pod Sovětský svaz. Také jejich politické motivy jsou obdobné. Jedním z hlavních důvodů jejich vzniku je vývoj a změny v zahraniční politice Sovětského svazu vůči západním státům. K těmto změnám lze počítat i zahraničně-politické vzájemné vztahy s Jugoslávií a Izraelem, kdy Sovětský svaz po neúspěchu své politiky v těchto zemích, začal odmítat liberálnější politiku svých satelitů.

Jedním z hlavních vnitropolitických důvodů pro vznik politických procesů lze, kromě snahy se vypořádat s opozicí, počítat i ekonomické problémy nového režimu. Nový režim zásahem do ekonomické struktury státu oslabeného válkou, rozvrátil několik pilířů ekonomického motoru poválečné obnovy ČSR a na vzniklé obtíže potřeboval najít viníka.²⁹⁹

Z časového hlediska lze politické procesy rozčlenit do několika skupin. V první fázi si režim vyřizoval účty se svými předúnorovými partnery a bývalými politiky, pak následovali aktivní odpůrci režimu, neprověřeni důstojníci, duchovní, pracovníci zahraničních institucí a nakonec procesy hospodářské. V poslední fázi procesů v padesátých letech byli postiženi i jejich vlastní tvůrci a došlo na vnitropolitický boj ve vlastní straně. Každá z těchto skupin se sice vyznačovala částečně vlastní předem připravenou koncepcí, přesto však ve většině případů byla obvinění založena na vylicení obětí jako údajných úhlavních nepřátel režimu, kteří z třídní nenávisti usilovali o změnu režimu. Jejich cílem mělo být údajně vytržení Československa z vlivu Sovětského svazu a jeho návrat ke kapitalismu za pomoci spojení s cizí velmocí. Na veřejnost také účinně působila hrozba možné nové války spojená s obavou z nacismu a fašismu.³⁰⁰ Koncepce hospodářských procesů byla obdobná a navíc vinila své oběti z toho, že se snaží sabotážemi brzdít výstavbu státu a tím utočit proti společenskému zřízení.³⁰¹

Ve vzniku politického procesu s tzv. odnoží Zelené internacionály v Československu můžeme vidět, kromě výše uvedených obecných důvodů, i snahu o ovládnutí venkova, a to

²⁹⁹ K. Kaplan: *Nekrvavá revoluce*, Praha: MF 1993, s. 325-329.

³⁰⁰ Časté otázky soudu na změnu politického zřízení pomocí války a roly Německa v této válce na území Československa patřily i do procesu se „Zelenou internacionálou“. Např. výslech F. Topola před Státním soudem Praha dne 23. dubna 1952. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, s. 11/2. Výslech V. Kneborta tamtéž. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, s. 27/4.

³⁰¹ K. Kaplan: c. d., s. 239-243.

všech jeho částí. Venkov se po roce 1945 ubírá jiným směrem tedy od náboženství, konzervatismu a tradici a obrací se k ideálům socialismu a to pro výdobytky nové pozemkové reformy, pojištění atd. Zemědělci již tedy nejsou svázáni s družstevním hnutím na soukromé bázi, kampeličkami a dalšími projevy předválečného zemědělství. Ale jsou nově připoutáni ke Svazu zemědělců a postupně i k myšlence jednotných hospodářských družstev, které jsou postaveny na zcela jiném ekonomickém i sociálním základě než původní předválečná soukromá oborová družstva. Je tu nové systematické úsilí Národní fronty o diskontinuitu vývoje, tedy snahu o zničení stavovství, které je nedílnou součástí agrarismu.

Nový režim si záměrně vybíral majetnější vrstvy zemědělců, kteří byli největší oporou předválečného agrárního hnutí, a u této skupiny zemědělců pak usiloval o jejich vydělení ze společnosti. Od roku 1948 má zápas podobu boje o jednotné družstevnictví, které je pro tuto vrstvu z důvodu potlačení jejich ekonomicko-sociálního vlivu nepřijatelné. Jedním z nástrojů, který měl zbavit vlivu tuto vrstvu venkovského obyvatelstva, která byla hlavním nositelem principů agrarismu, stavovství a určité výlučnosti venkovského způsobu života, je pak i politický proces se „Zelenou internacionálou“.

Jedním z cílů procesu, které jsou společné i pro ostatní politické procesy, můžeme jmenovat snahu ukázat obžalované jako agenty západních velmocí. Snaha dosáhnout tohoto cíle je patrná ve snaze o vytvoření mezinárodního rozsahu celého procesu a tímto způsobem ovlivnit situaci i v zahraničí. Při procesu je tedy využito mezinárodních kontaktů obviněných katolických spisovatelů. V tomto bodě je jejich obvinění obráceno především na církevní struktury, Vatikán a Itálii obecně. Např. Josef Kostohryz, významný ruralistický, katolický básník a překladatel,³⁰² který mezi lety 1934 až 1936 přednášel Český jazyk na Ústavu východní Evropy v Římě a v Orientálním ústavu v Neapoli, měl řadu osobních kontaktů na osoby v Itálii i na italském vyslanectví v Praze.³⁰³ Prostřednictvím těchto osobností si tedy skutečně dopisoval i po únoru se svými přáteli v Itálii a dostával přes italskou ambasádu jejich odpovědi.³⁰⁴ Obdobný byl i případ Vlastimila Klímy, který měl kontakty na

---

³⁰² NA, knihovna SÚA, Lexikon České literatury, Academia, 1993, 96.383, s. 873-874.

³⁰³ Skutečně se tedy znal a občasně stýkal s prof. Logattim i G. Albertim z italského ústavu v Praze a stejně tak si dopisoval s řadou významných církevních osobností, jako byl opat Opasek či arcibiskup Beran. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, s. 2, 3, 4. MV, Sekretariát MV, a. j. A2/2-196.

Zora Dvořáková uvádí, že G. Alberti byl skutečně špión pracující pro italskou vládu. Z. Dvořáková: c. d., s. 155.

³⁰⁴ Na své kontakty s italskou ambasádou byl tázán již během výslechu v roce 1950, tedy ještě před svým zatčením, a to v souvislosti s obviněním JUDr. O. Albrechta. NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, neuspořádáno. J. Kostohryz mimo jiné často překládal básně a knihy italských autorů do češtiny, např. knihu „Život“ od Fabia Tombariho. NA, Národní Obnova, 4. 3. 1939, s. 5.

francouzskou ambasádu.³⁰⁵ Cílem „prokázání“ spojení J. Kostohryze s italskou ambasádou během procesu a jeho zveřejnění, totiž byla snaha zdiskreditovat italské kulturní středisko a prokázat, že jejich skutečným účelem byla mezinárodní špionáž.³⁰⁶ Tímto způsobem měl politický proces působit na italskou veřejnost, které měla být tímto způsobem ukázána reakčnost a přetrvávající fašismus jejich vlády s cílem destabilizovat situaci v Itálii.³⁰⁷ Státní bezpečnost apelovala na ministerstvo zahraničí, aby vyhostilo diplomata G. Albertiho ještě před ukončením jeho mandátu, který měl vypršet dne 1. března 1952. Ministerstvo zahraničí mělo odeslat oficiální nótu, která by odhalovala jeho špionážní činnost.³⁰⁸ Podobný způsob byl použit i při „prokázání“ napojení církve na fašistické organizace, kdy byli obvinění tázáni na vysoké církevní činitele a na propojení církve s orgány fašistické Itálie. Toto směřování výslechů bylo vedeno cílem zdiskreditovat církev a Vatikán a jako doklad tohoto „spojení“ byl před soud opakovaně přiváděn i již odsouzený opat Jan Opasek.³⁰⁹

Snaha „prokázat“ mezinárodní přesah politického procesu se projevila i v případě poukázání na vazby obžalovaných s poválečnou „Zelenou internacionálou“ tedy Mezinárodní selskou unií. Výsledky zatčených vedené Státní bezpečností směřující na jejich vazby se „Zelenou internacionálou“ lze v dokumentech nalézt až přibližně tři měsíce po jejich zatčení,³¹⁰ což svědčí o skutečnosti, že cíle procesu se profilovaly, tak jak to bylo u politických procesů obvyklé, až během vyšetřování. Během procesu byla „Zelená internacionála“ ukazována veřejnosti jako organizace, jejíž politický význam je v západní Evropě zcela zásadní,³¹¹ a která měla spolu s USA možnosti a dispozice k změně politického režimu v Československu, které mělo za cíl ztrátu ekonomické a politické samostatnosti

---

³⁰⁵ Obvinění se týkalo styků s jeho známým leteckým attaché J. Richerem. V. Klíma měl osobní kontakty i na velvyslance M. Dejeana a byl bývalým členem francouzského kulturního institutu. Z. Dvořáková: c. d., s. 104-106.

NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, s. 19/4, 20/1, 20/2.

³⁰⁶ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, s. 24-26.

³⁰⁷ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, s. 35.

³⁰⁸ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, s. 35.

³⁰⁹ Např. výslech J. Kostohryze ze dne 24. dubna 1952. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, str. 5/4. „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 11.

Otakar Balaš: c. d., s. 30.

³¹⁰ Výsledky směřující na „Zelenou internacionálu“ se začaly odehrávat až během srpna 1951, kdy již bylo rozhodnuto o využití propojení Republikánské strany v exilu se „Zelenou internacionálou“. Příklad výslechu obviněného Fr. Kadrnky z 31. srpna 1951 u státní bezpečnosti Brno. NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, s. 5. Zatčení většiny obžalovaných spisovatelů však proběhlo již v květnu 1951. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, 25. 4. 1952, str. 17/1.

³¹¹ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech V. Klímy před Státním soudem Praha 23. 4. 1952. s. 16/4.

státu.³¹² Tyto cíle měla tato organizace uskutečnit ve spojení s bývalými členy Republikánské strany a agrárního hnutí, které doufaly v návrat prvorepublikového zřízení.³¹³

Jedním ze dvou hlavních cílů procesu s vnitrostátním zaměřením pak bylo poukázat na nebezpečnost bývalé Republikánské strany a její vliv ze zahraničí do Československa, a touto cestou ovlivnit veřejné mínění na vesnici v neprospěch bývalých agrárníků. Tímto směrem byly také směřovány výslechy zadržovaných od samého počátku.³¹⁴ Republikánská strana v zahraničí a její „přísluhovači“ v Československu byli líčeni jako největší nepřátelé vesnice, jejichž cílem je připravit zemědělce o výtěžky jejich práce a přivodit návrat moci jejich organizací a velkých sedláků,³¹⁵ kteří budou opětovně „vykořisťovat“ drobné a střední zemědělce.³¹⁶

S tímto cílem byli do procesu zařazeni někteří bývalí agrárníci, a také řada katolických spisovatelů, kteří ve svých dílech propagovali původní tradiční hodnoty venkova.³¹⁷ Vyšetřovatelům úlohu usnadnila skutečná snaha obviněných vypracovat jakýsi program možné budoucí strany, která měla v této nové straně spojit i příznivce strany agrární, lidové a případně politicky nezařazené literáty. Tato jejich iniciativa měla nést název křesťansko-demokratická strana, ale i jen její program byl pouze ve stádiu teoretických příprav či akademických debat.³¹⁸ Vyšetřovatelům, kteří během procesu novou stranu vydávali za

---

³¹² NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech J. Kostohryze před Státním soudem Praha 24. 4. 1952, s. 5/3.

NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech J. Kepky před Státním soudem Praha 25. 4. 1952, s. 4/2-4/3.

„Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 4-6.

Otakar Balaš: c. d., s. 16.

³¹³ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech V. Renče před Státním soudem Praha 24. 4. 1952, s. 12/1+12/2+12/3.

³¹⁴ Např. výslech F. Kadrnky. NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, s. 3-7, neuspořádáno.

³¹⁵ Výslovně je zmiňována např. Kooperativa. „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 43-46.

Otakar Balaš: c. d., s. 9.

³¹⁶ Např. Výslech Dr. V. Vrábka dne před Státním soudem Praha 23. dubna 1952. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, s. 35/1.

„Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 18, 21, 34, 35, 41, 43, 44, 47, 70, 71, 77, 78, 79, 81.

Otakar Balaš: c. d., s. 12.

³¹⁷ Do procesu zařazeni tito bývalí členové agrární strany: J. Fouska, A. Švehla, Judr. J. Žilka, Ing. V. Cihlář, F. Dostoupil, F. Veverka, L. Žilková- Bradáčová. NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, nezařazeno.

³¹⁸ Výpovědi zatčených při vyšetřování o stadiu příprav nové strany. Z programu byla dokončena pouze část, kterou měl vypracovat V. Renč. Ostatní své části programu dokončeny neměli. Výpověď O. Albrechta po jeho zatčení před stb. MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0002, a. j. 19-22.

MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0003, a. j. 21-24, výpověď L. Karhana po jeho zatčení před stb. MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-898 BR-osobní spis Hověžák Václav, a. j. 24-27, výpověď V. Hověžáka po jeho zatčení před stb.

MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-898 BR-osobní spis Kadrnka František, a. j. 16-17, výpověď F. Kadrnky po jeho zatčení před stb.

dokončenou, se podobná činnost obviněných hodila do koncepce a již během přípravy procesu se začalo hovořit o tzv. Agro-lido organizaci,³¹⁹ za kterou byla pak vydávána i „Zelená internacionála“, která se při propagaci procesu měnila ze „zelené“ na „černo-žlutou organizaci“.³²⁰

Druhým zásadním cílem s vnitrostátní tematikou bylo ukázat obžalované jako škůdce ekonomiky jednotných zemědělských družstev (JZD), čímž byly vysvětlovány neúspěchy v jejich hospodaření a zároveň neochota zemědělců vstupovat do těchto organizačních struktur. Tyto osoby během procesu vystupují nejen jako šířitelé nenávistné kampaně proti vstupu do JZD,³²¹ ale jako přímí vykonavatelé škod na hospodářstvích JZD a i na svých vlastních, kde bylo jejich cílem neplnit požadované odvody, a tím vlastně i vysvětlit problémy v zásobování obyvatelstva základními zemědělskými produkty.³²² Z tohoto důvodu byli do procesu zapojeni i „velcí“ statkáři jako vykonavatelé myšlenek hlavních obžalovaných, kteří se ve své činnosti dle organizátorů procesu nezastavili ani před násilím.³²³ Ve skutečnosti se však o žádné velké statkáře nejedná, ale díky pozemkové reformě se jedná o střední vrstvu zemědělců. Např. Václav Tlustý hospodařil na pozemcích o výměře 20 ha, Ladislav Markvart na 22 ha, Karel Šrámek na 38 ha, František Andras na 22 ha, Miroslav Vobořil na 38 ha, Čestmír Hrdlík na 15 ha, Václav Šebek se živil jako pomocný dělník a František Vlček pracoval jako sklářský dělník (před pozemkovou reformou jeho rodina vlastnila pozemky o výměře 98 ha).³²⁴

---

³¹⁹ „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 17, 49, 50, 69.

³²⁰ Zelenou barvou byly míněny původní agrární organizace. Černo žlutou barvou bylo míněno spojení církevních a agrárních struktur za finanční prebendy. Žlutou barvou byla míněna barva zlata. „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 16.

Otakar Balaš: c. d., s. 5, 7, 11.

³²¹ O. Čapek byl u soudu nucen vypovídat o tom, jak zabránil založení JZD v Bučovicích. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, s. 32/1.

³²² „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 17, 18, 19, 22, 23, 25, 47, 54, 55, 59, 61, 68, 69, 73, 74, 82, 83, 86, 89.

Otakar Balaš: c. d., s. 8, 9, 10.

³²³ Obžalovaní měli vytvářet teroristické bojůvky a pomocí hrubého násilí a teroru usnadnit západním státům vojenské obsazení Československa. „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 24, 26, 56, 67.

Otakar Balaš: c. d., s. 9, 14, 15.

NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech V. Vrábka před Státním soudem Praha dne 23. 4. 1952. s. 35/3.

NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech J. Kepky před Státním soudem Praha dne 25. 4. 1952, s. 3/2- 4/1.

³²⁴ NA, Krajská prokuratura Ústí n. Labem, č. j. 5Tsi 48/52, zpráva o osobní charakteristice obviněných.

Protesty proti socializaci vesnice³²⁵ totiž nabyly od počátku kolektivizace v roce 1949 masových rozměrů.³²⁶ Již v tomto roce bylo jen za slovní protesty odsouzeno na území Čech a Moravy celkem 63 zemědělců s průměrným nepodmíněným trestem v délce dvou měsíců.³²⁷ Jedním z důvodů protestů zemědělců byly vysoké předepsané povinné odvody zemědělských produktů, které neodpovídaly možnostem a realitě na venkově.³²⁸ Tudíž tyto dávky pak nebyli zemědělci i při vysokém nasazení schopni plnit.³²⁹ Zde je patrný hlavní cíl procesu a tím bylo zastrašení zemědělců, kteří odmítali vstup do jednotných zemědělských družstev, či nebyli schopni odvádět předepsané dávky.³³⁰ Dle zprávy ministerstva spravedlnosti ze 4. června 1952 bylo spácháno v období od začátku srpna 1950 do konce března 1952 celkem 714 841 přestupků proti předepsaným odvodům zemědělských dávek.³³¹ Tento proces se „Zelenou internacionálou“ byl dalším z řady procesů proti části zemědělců, svým významem v tomto směru byl však jedním z největších.³³²

Menší, svým rozsahem převážně okresní veřejné procesy, byly i určitou formou násilné kolektivizace, neboť postihovaly malé prohřešky proti odvodům neúměrně vysokými tresty.³³³ Jen v dubnu 1951 bylo odsouzeno na území Čech a Moravy 13 lidí s výměrou větší než 20 ha za drobné prohřešky proti odvodům.³³⁴ Tresty se skládaly nejen z převážně nepodmíněného odsouzení, udělení peněžitých pokut, ale často u větších zemědělců i ze

---

³²⁵ Zpráva Státní prokuratury Praha okresním prokuraturám hovoří o nutnosti tvrdě soudně stíhat všechny projevy proti socializaci vesnice. NA, Klosův archiv, karton č. 178 a, a. j. 258-256, zpráva Státní prokuratury Praha z 5. 12. 1949.

³²⁶ Již v roce 1949 byli souzeni zemědělci za převážně slovní protesty při zakládání JZD. NA, Klosův archiv, karton č. 178 a, a. j. 294-292, zpráva okresních prokuratur o stíhání akcí proti zakládání JZD. NA, Klosův archiv, karton č. 178 a, a. j. 294-277.

³²⁷ NA, Klosův archiv, karton č. 178a, a. j. 296, zpráva ministerstva spravedlnosti o sabotážních akcích při zakládání JZD ze 17. 1. 1950.

³²⁸ I zpráva zemědělského oddělení ze 17. února 1950 připouští, že rozpisy neodpovídají realitě. Doporučení zprávy je stíhat malé zemědělce do 5 Ha pouze správně a nikoliv trestně. NA, Klosův archiv, karton č. 178 a, a. j. 229-228.

Stíhání rolníků pro nedodržení zemědělských dávek bylo možné podle paragrafu 38 zákona č. 231/48 Sb. Pozn. aut.

³²⁹ Jako příklad můžeme použít jeden z prvních veřejných procesů, který byl veden dne 5. července 1951 proti zemědělci Bohuslavu Blažkovi ze Slušovic, který byl za nedodržení dávek mléka a masa odsouzen k nepodmíněnému trestu na 3 roky a ke ztrátě veškerého majetku. Tento zemědělec měl 5 krav, z toho 3 jalovice a 2 dojnice. Pokud měl dodržet předepsanou dávku mléka, musel by nechat zabřeznout i jalovice, ale pak by neodvedl předepsanou dávku masa a naopak, zvolil tedy kompromis, čímž ovšem nedodržel ani jednu ze dvou předepsaných dávek. Pozn. aut.

³³⁰ NA, Klosův archiv, karton č. 178 b, a. j. T 830/51-II, výnos ministra vnitra, bezpečnosti a spravedlnosti ohledně přísného trestání „sabotérů“ zásobování z 25. 6. 1951.

³³¹ NA, Klosův archiv, karton č. 178 b, a. j. 721, zpráva Ministerstva spravedlnosti ze 4. 6. 1952.

³³² Ve zprávě ministerstva spravedlnosti ze 17. května 1951 je připraven návod, jak bude takový to proces proti „vesnickým boháčům“ vyroben. NA, Klosův archiv, karton č. 178 b, a. j. 813-808.

³³³ Nedatovaná a nepodepsaná zpráva z října 1950 o rozsudcích při neplnění dávek kritizuje krajské prokuratury a soudy, že nepochopily dostatečně prosazovanou třídní diferenci a v případech velkých zemědělců jsou tresty příliš mírné a jejich tresty jsou v podobné výši jako u středních zemědělců. Tato zpráva také uvádí vysoké počty odsouzených za období leden až září 1950. NA, Klosův archiv, karton č. 178 a, a. j. 269-263.

³³⁴ NA, Klosův archiv, karton č. 178 b, a. j. 832-824.

zabavení celého majetku, který byl pak předán do správy místním jednotným zemědělským družstvům. Zpráva Zemědělské komise z 21. května 1951 udává, že za rok 1950 bylo u drobných přestupků u zemědělců s výměrou větší než 20 ha použito v 90% nepodmíněného trestu v rozmezí 6 měsíců až 10 let. V 90% byla uložena peněžitá pokuta a v 32% byl zabaven veškerý majetek.³³⁵

Zvůle komunistického režimu spočívala i ve skutečnosti, že dopředu vyhledávala osoby vhodné k možnému zařazení do politického procesu, kterým měla být teprve nějaká trestná činnost prokázána. Zpráva z 21. května 1951 s názvem „Provedení instruktáže krajských prokurátorů o způsobu provedení akce urychleného postižení vesnických boháčů pro nesplnění dodávkové povinnosti“ přímo vyzývala k vyhledání vhodných větších zemědělců s vlivem na vesnici. A to minimálně v počtu tří osob na okres, kterým mělo být dokázáno nesplnění dodávek a při soudu provedeno zabavení veškerého majetku, který měl být jako odstrašující příklad předán místním JZD.³³⁶ Podobný obsah má i zpráva Ministerstva spravedlnosti o přípravě tzv. „Kulacké akce“, která instruuje, jakým způsobem mají být vhodné osoby vyhledány a exemplárně trestány. Zpráva i detailně upřesňuje výši trestů s tím, že odnětí svobody musí být v minimální délce 5 ti let nepodmíněně, a to včetně zabavení veškerého majetku.³³⁷ Tyto neúměrně vysoké tresty a ztráta majetku navíc postihovaly i rodiny odsouzených, protože jejich rodinní příslušníci byli nuceni se vystěhovat ze svého bydliště. Těmto osobám bylo nejen zakázáno navštěvovat místo svého bydliště, ale byl jim určen i okres nového místa pobytu a nějaké většinou podřadné místo převážně na státních velkostatkách.³³⁸ Např. jen za období leden až duben roku 1952 bylo takto vysídleno 240 osob.³³⁹

Nedílnou propagační součástí procesu byla tedy potom i snaha předvést zemědělcům, jak dobře se daří vesnicím,³⁴⁰ kde již proběhlo založení jednotných hospodářských družstev.³⁴¹

³³⁵ NA, Klosův archív, karton č. 178 b, a. j. 733.

³³⁶ NA, Klosův archív, karton č. 178 a, a. j. 229-228.

³³⁷ NA, Klosův archív, karton č. 178 b, a. j. 822-816.

³³⁸ Teprve na zasedání na Ministerstvu spravedlnosti konaném dne 25. srpna 1952 bylo řešeno, kde ubytovat takto vysídlené osoby a jakou jim zajistit obživu. NA, Klosův archív, karton č. 178 b, a. j. 773-769.

³³⁹ NA, Klosův archív, karton č. 178 b, a. j. 721.

³⁴⁰ Např. zveřejňované zprávy, které srovnávaly výkony zemědělství v letech 1919 až 1921 a rok 1948. Vyznění zpráv samozřejmě vyznělo ve prospěch roku 1948. NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 105, zpráva o práci ÚAV NF č. 3 z 22. 5. 1948.

³⁴¹ „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 89-94.

3.1.3 Konstrukce politického procesu se „Zelenou internacionálou“

Konstrukce politických procesů v 50. letech se u jednotlivých procesů vytvářela během vyšetřování již zatčených osob, kdy jejich nucené výpovědi směřované určitým směrem znamenaly zatýkání dalších osob, které se hodily do navrženého schématu. Původním záměrem vyšetřování bylo zdiskreditování bývalé Republikánské strany s velkým vlivem na vesnici a proniknutí agentů státní bezpečnosti do struktur této strany v exilu.³⁴² K tomuto výsledku měla posloužit skupina bývalých funkcionářů, zemědělců a katolicky orientovaných spisovatelů. Teprve později byla pozornost zaměřena i na „Zelenou internacionálu“, o které většina obviněných nikdy neslyšela.

Umělé propojování skupin obžalovaných osob bylo podobně jako v jiných procesech krkolomné a spočívalo na skutečnosti, že navzájem se znající, většinou ale nijak nespolupracující osoby, se odebíraly z okruhu svých známých a přidávaly do skupin osob, se kterými neměli obžalovaní až na výjimky nic společného. Tento postup měl za následek i tu skutečnost, že i málo politicky angažující osoby se dostávaly do čela podobně vytvořených skupin, což mělo vliv i na jejich výši trestů.³⁴³

První část vyšetřování se váže již k roku 1948, kdy byl zatčen bývalý národní socialista František Fejgl, který během výslechů doznal, že slyšel o agrární organizaci v ilegality, jejímž vedoucím představitelem má snad být ing. Josef Sobotka. Státní bezpečnost na základě této výpovědi vypracovala plán na proniknutí do agrární organizace v exilu, který spočíval na tajném zatčení ing. J. Sobotky a v jeho využití k proniknutí do Republikánské strany v zahraničí a na domácí půdě.³⁴⁴ K zatčení skutečně došlo a J. Sobotka byl unesen pracovníky Státní bezpečnosti na opuštěnou chytu v Krkonoších,³⁴⁵ kde jej při fyzickém týrání přinutili ke spolupráci spočívající v kontaktování jeho známých z bývalého agrárního hnutí v zahraničí a doma. Ing. J. Sobotka byl nucen sepsat celkem 6 dopisů,³⁴⁶ které předával

³⁴² MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-55, výslech mjr. K. Žlábka před inspekcí MV dne 12. 4. 1956.

³⁴³ MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 4-5.

³⁴⁴ MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-53-56, výslech J. Sobotky před inspekcí MV z 9. 4. 1956.

J. Sobotka a osoby na něj napojené se v procesu se „Zelenou internacionálou“ vůbec neobjevily a byly souzeny již v červnu 1949, kdy byl J. Sobotka odsouzen v nepřítomnosti na doživotí a rozsudek mu byl doručen do vězení až v dubnu 1950. MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-254-260, zpráva MS úřadu pro dokumentaci zločinů komunismu ze dne 27. 7. 1994.

³⁴⁵ V době zatčení měl u sebe J. Sobotka i dva dopisy určené jeho známým v Německu. MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-53-56, výslech mjr. K. Žlábka před inspekcí MV dne 12. 4. 1956.

³⁴⁶ Šlo o celkem 6 dopisů do Německa a místním bývalým funkcionářům agrární strany. MV, Velitelství Státní bezpečnosti, a. j. 310-98-5, zpráva inspekce ministerstva vnitra z 11. 4. 1956.

agent Státní bezpečnosti,³⁴⁷ a který nabádal kontaktované osoby k nelegální činnosti a k aktivní snaze vybudovat organizaci agrární strany v ilegalitě. Při pobytu ve vězení, kde strávil nelegálně bezmála rok bez jakéhokoliv právního dokumentu a kontaktů se světem,³⁴⁸ byl pak J. Sobotka přinucen sepsat tzv. zprávu „Ilegální struktura agrární organizace“, kde uvedl do vedoucích pozic osoby, o kterých se domníval, že by mohly případně podobné funkce vykonávat.³⁴⁹

Jednu z těchto funkcí měl zastávat i Antonín Chloupek, bývalý poslanec za Republikánskou stranu, který byl posléze sledován v rámci tzv. akce „Kulak“ a „Léto“ řízené státní bezpečností.³⁵⁰ Tato zpráva při procesu sloužila jako hlavní bod obžaloby A. Chloupka, který byl obviňován ze spolupráce s J. Sobotkou v období, kdy již byl J. Sobotka tajně vězněn.³⁵¹ Tuto zinscenovanou zprávu mu měl dle obžaloby předat další souzený Josef Kepka,³⁵² se kterým se však A. Chloupek již v této době vůbec nesešel. Josef Kepka přešel svému dříve chystanému zatčení a uprchl do zahraničí, kde se dal naverbovat k CIC.³⁵³ Na její příkaz se ale vybaven penězi a zbraní vrátil do Československa, kde měl za úkol vybudovat určitou skupinu, která by odesílala do zahraničí různé zprávy.³⁵⁴ Po svém příchodu do vlasti kontaktoval řadu svých známých včetně A. Chloupka, kterého doma ale nezastihl a JUDr. Miloš Chloupek ml., který viděl v jeho počínání provokaci Státní bezpečnosti, jej ohlásil na bezpečnosti, která J. Kepku při opakované návštěvě zatkla.³⁵⁵ Státní bezpečnost rozhodla, že zatčený J. Kepka bude převezen do věznice v Litoměřicích a později bude souzen v Ústí nad

---

³⁴⁷ Jednalo se o ppor. P. Faltejska, který vystupoval pod krycím jménem Karel Hrubeš. MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-42, výslech npor. Kováře před inspekcí MV dne 14. 4. 1956.

MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-254-260, výslech ppor. Faltejska před inspekcí MV dne 11. 4. 1956.

³⁴⁸ Ing. J. Sobotka byl tajně vězněn od 18. prosince 1948 až do 6. dubna 1950, kdy byl teprve „oficiálně“ zatčen.

MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-53-56, výslech J. Sobotky před inspekcí MV z 9. 4. 1956.

MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-53-56, výslech mjr. K. Žlábka před inspekcí min. vnitra dne 12. 4. 1956.

³⁴⁹ MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-42, výslech npor. Kováře před inspekcí MV dne 14. 4. 1956.

MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-53-56, výslech mjr. K. Žlábka před inspekcí min. vnitra dne 12. 4. 1956.

³⁵⁰ Tato akce byla řízena mjr. K. Žlábkem. MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-42, výslech npor. Kováře před inspekcí MV dne 14. 4. 1956.

³⁵¹ Druhým hlavním bodem obžaloby A. Chloupka byli jeho dopisy do ciziny, ze kterých obžaloba učinila špionážní zprávy. Ve skutečnosti se však jednalo o jeho dopisy rodině, konkrétně bratrovi, neboť část jeho rodiny se přihlásila k německé národnosti a byla po válce odsunuta. MV, Různé bezpečnostní spisy po r. 1945, a. j. 304-15-5.

³⁵² J. Kepka a A. Chloupek se skutečně často stýkali a debatovali o možnosti změny poměrů. MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-254-260, výslech A. Chloupka před inspekcí MV dne 17. 4. 1956.

³⁵³ Z. Dvořáková: c. d., s. 120-135.

³⁵⁴ MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-254-260, výslech npor. M. Worzfelda před inspekcí MV dne 22. 3. 1956.

³⁵⁵ MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-254-260, výslech A. Chloupka před inspekcí MV dne 17. 4. 1956.

Podrobnosti o zatčení J. Kepky u rodiny Chloupkových. MV, Velitelství Státní bezpečnosti, a. j. 310-98-5.

J. Kepka hledal u A. Chloupka možnost ubytování. Když jej nezastihl, ubytoval se u bývalého předsedy Národního souručenství Josefa Nebeského. MV, Zemský odbor bezpečnosti II v Praze, a. č. 315-247-4, a. j. 60.

Labem se skupinou zemědělců vedených Václavem Tlustým, se kterým se skutečně znal a dříve spolupracoval.³⁵⁶ Při plánování procesu byla úloha J. Kepky změněna a jako skutečný aktivní odpůrce režimu byl pasován do hlavní role v celém politickém procesu. Díky této změně byl z původně řadového obžalovaného Václava Tlustého, najednou hlavní obžalovaný v krajském procesu v Ústí n. Labem s mnohem vyšší trestní sazbou.³⁵⁷ Václav Tlustý, jakožto aktivní zemědělec, se provinil neplněním předepsaných dávek potravin a také tím, že přemlouval další zemědělce, aby odmítali vstup do JZD.³⁵⁸ Za tuto svoji činnost byl souzen jako hlavní obžalovaný ve skupině zemědělců z Litoměřicka a z okolí Roudnice nad Labem.³⁵⁹

Tito zemědělci byli soudem využiti jako výstraha zemědělcům odmítajících vstup do JZD. Samotný Josef Kepka byl souzen v procesu v Praze jako hlavní obžalovaný, kde z dalších obžalovaných znal jen Antonína Chloupeka, se kterým se před svým útekem skutečně přátelsky stýkal.³⁶⁰ A. Chloupek³⁶¹ z obžalovaných v této pražské části politického procesu mimo J. Kepky znal i dr. Otakara Čapka a Františka Topola, ale s jejich činností neměl nic společného.³⁶² Činnost F. Topola a O. Čapka spočívala ve spojení s již zemřelým ing. Markvartem, se kterým se snažili sjednotit bývalé agrárníky a v teoretické rovině jednali o

---

³⁵⁶ MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-254-260, výslech npor. M. Worzfelda před inspekcí MV dne 22. 3. 1956.

To se však již nestalo a J. Kepka byl souzen jako hlavní obžalovaný v procesu v Praze, kde pro svůj aktivní odpor proti režimu dostal trest smrti, který byl vykonán dne 11. října 1952. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, 22729/52.

³⁵⁷ V. Tlustý byl odsouzen k trestu smrti, který mu byl snižen na doživotí při odvolacím soudu dne 4. listopadu 1952. NA, Krajská prokuratura Ústí n. Labem, č. j. 5Tsi 48/52, a. j. To IV 352/52.

Žaloba Vlastimila Tlustého a spol. v procesu v Ústí nad Labem ze 17. června 1952. NA, Krajská prokuratura Ústí n. Labem, č. j. 5Tsi 48/52, a. j. 312-319.

³⁵⁸ Z výslechu soudu svědka M. Vobořila vyplynulo, že J. Kepka a V. Tlustý opatrným zemědělcům zdůrazňovali problémy v JZD. Např. v případě zakládání JZD v Radešíně, okres Kralupy n. Vltavou, upozorňovali zemědělce na skutečnost, že díky jejich malému počtu nedokážou obhospodařovat všechny pozemky na katastru obce. Zemědělci se tedy místo založení vlastního JZD rozhodli vstoupit pod státní statek Roušnice, kde ale neměli zájem o jejich budovy. Takže ze založení JZD nakonec skutečně sešlo. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, z 25. dubna 1952, s. 15/1-15/4.

I svědek M. Vobořil byl odsouzen ke ztrátě veškerého majetku, který byl včetně podílu jeho sestry celý předán JZD. NA, Krajská prokuratura Ústí n. Labem, č. j. 5Tsi 48/52, a. j. 753.

³⁵⁹ V. Tlustý skutečně vytvořil skupinu zemědělců, která sabotovala dávky a aktivně přemlouvala další zemědělce proti vstupu do JZD. Z. Dvořáková: c. d., s. 119-121.

³⁶⁰ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. Rk 384/56, vyjádření Generální prokuratury o skutečné vině obžalovaných z 22. 12. 1956.

³⁶¹ Přestože byl A. Chloupkovi přidělen advokát, tak se před soudem odvážně hájil sám. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, z 25. 4. 1952, s. 9/1-10/1.

NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, z 25. 4. 1952, s. 22/2-22/3.

A byl také jako jeden z prvních z vězení propuštěn a to dne 18. května 1957. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. NZ-2880/57.

³⁶² NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. Rk 384/56, vyjádření Generální prokuratury o skutečné vině obžalovaných z 22. 12. 1956.

možnosti vytvoření agrární organizace v ilegality.³⁶³ Ve snaze vytvořit tuto agrární organizaci kontaktovali i bývalé poslance za národní demokracii dr. Vlastimila Klímu a Viléma Kneborta. A také se spojili, přes Dr. B. Vlka a J. Doubka, s V. Prokúpkem a J. Kostohryzem z okruhu moravských katolických spisovatelů.³⁶⁴ Stejně jako tato uměle vytvořená skupina osob, jejíž členové se ve většině případů žádné trestné činnosti nedopustili, byly vytvořeny i další skupiny osob např. kolem Michala Švirgy.³⁶⁵ Do „Zelené internacionály“ byly osoby z okruhu M. Švirgy zařazeny pro skutečně vyzvednuté balíky nezjištěného obsahu ze zahraničí, ze kterých se během procesu staly zásilky zbraní pro teroristickou činnost. „Výhodou“ této skupiny osob byla i skutečnost, že její členové měli agrárnickou minulost.³⁶⁶

Takto velmi komplikovaně byly uměle vytvořeny celkem 4 hlavní skupiny, které byly souzeny v Ústí n. Labem, v Praze, v Brně a menší část moravských zemědělců i před soudem v Olomouci.³⁶⁷ Nakolik se na tvorbě konstrukce politického procesu podíleli sovětští experti, není zcela jasné,³⁶⁸ ale jejich pozvání a seznam úkolů, se kterými měli vyšetřovatelům Státní bezpečnosti pomoci, byl vypracován.³⁶⁹

S výjimkou Josefa Kepky by byla vina ostatních odsouzených ve skutečnosti při spravedlivém soudu neprokazatelná, neboť ani posílané dopisy či memoranda do zahraničí neobsahovaly žádnou utajovanou skutečnost. Kromě skupiny zemědělců se ostatní osoby vlastně zabývaly pouze teoretickými možnostmi na obnovení činnosti jejich původních stran. Z tohoto důvodu se snažily teoreticky vypracovat jejich základní stanovy a budovaly možné spojení s emigrací. To je nakonec případ i skupiny spisovatelů, která během schůzky ve

---

³⁶³ Tyto pokusy, kromě dopisů do zahraničí, trvaly pouze v roce 1948 a 1949 a posléze ustaly. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. Rk 384/56, vyjádření Generální prokuratury o skutečné vině obžalovaných z 22. 12. 1956.

³⁶⁴ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, Politická linie procesu dle návrhu Státní prokuratury ze dne 29. 2. 1952. s. 61-68.

³⁶⁵ Skupina byla nakonec souzena samostatně později než ostatní a to v Brně 6. června 1953. MV, Sekretariát MV, a. j. A2/2-196.

³⁶⁶ Všichni obvinění z této skupiny přiznávali i později, že se zúčastnili jednoho shozu balíků z letadla. Tyto balíky, ale předali dále a nikdo z nich jejich obsah neviděl. Ani později se Státní bezpečnosti nepodařilo balíky či zbraně objevit, přesto během procesu v Praze byla tato příhoda o „prokázaných“ zbraních použita. A to přes skutečnost, že tato skupina neměla s obžalovanými v procesu v Praze nic společného. MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-254-260, výpověď ppor. J. Řezníčka před inspekcí MV z 21. 4. 1956.

³⁶⁷ NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, a. j. T 27/54.

³⁶⁸ Tyto sovětské poradce působící při tomto procesu ale neznáme jménem a to na rozdíl např. od procesu s M. Horákovou, kde se jednalo hlavně o dva sovětské poradce Lichačova a Makarova (jednalo se o první proces, kdy byli poradci pro údajnou nezkušenost našich orgánů nasazeni). Účast dalších dvou Galkina a Bojarského nebyla prokázána. K. Kaplan: c. d., s. 273-4.

³⁶⁹ Urgence pozvání sovětských expertů na podobné procesy. NA, Klosův archiv, karton č. 85, a. j. 265, Zápis z porady na MS konané dne 1. 4. 1952. Zápis z porady konané na MS dne 25. března 1952, kde byl vypracován seznam otázek na sovětské experty. NA, Klosův archiv, karton č. 85, a. j. 263 a 238.

Starovičkách u Brna probírala možnosti vybudování nové křesťansko-demokratické strany,³⁷⁰ ze které se stal během procesu tzv. program Agro-lido,³⁷¹ jehož název byl změněn pravděpodobně z důvodu větší hanlivosti názvu. V roce 1950 byl její člen Josef Kostohryz několikrát pozván k výslechu pro své styky s italskou ambasadou a nucen ke spolupráci se Státní bezpečností. Stejný postup zvolila Stb i v případě Ladislava Jehličky. Také on byl na konci roku 1950 kontaktován a vyzván ke spolupráci. Psychický nátlak směřující k uzavření spolupráce, opakující se výslechy a informativní schůzky bezpečnosti s oběma spisovateli vyústili v jejich psychické zhroucení a ve snahu ukrýt se před vlivem Státní bezpečností v ústavu choromyslných.³⁷² Všichni později zatčení byli během výslechů dotazováni na stejné záležitosti ohledně vytvoření programu jejich strany. Z tohoto důvodu se v jejich výpovědích objevují shodné popisy schůzek a zejména pasáže o schůzce ve Starovičkách u Brna. V tomto bodě se jejich popisy ale rozcházejí, neboť podle některých bylo na programu pracováno a podle jiných se jednalo jen o stadium příprav.³⁷³

Příznačným prvkem politických procesů je skutečnost, že část údajů o obžalovaných, které jsou ukázány během procesu a jeho medializace, je skutečně pravdivá. Zásadní věcí ovšem je, že jejich význam je založen na ovlivněné výpovědi obžalovaných a nikoliv na důkazu. Prezentované důkazy jsou tedy značně překrouceny a vyjmuty ze souvislostí. Všechna tato obvinění byla také silně nadsazena v neprospěch obžalovaných.³⁷⁴ Obviněné osoby se ve skutečnosti v drtivé většině případů nedopouštěly žádné trestné činnosti, neboť jejich přátelské schůzky, kde se debatovalo i o politice, byly vydávány za špionážní a konspirační schůzky.

Významná část obžaloby spisovatelů se týkala jejich spolupráce s fašistickými organizacemi. V této záležitosti jsou obvinění Státní bezpečnosti částečně založena na reálném chování obviněných během druhé republiky a v období okupace. Jednalo se o publikační činnost obviněných v době jejich působení v redakci týdeníku Národní obnova a

---

³⁷⁰ Kam je na vinobraní pozval V. Hověžák pracující v nakladatelství Vyšehrad, odkud se všichni spisovatelé znali. MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-898 BR-osobní spis Václav Hověžák, a. j. 33.

³⁷¹ Výpověď V. Hověžáka při vyšetřování z 31. srpna 1951, kde uvádí podrobnosti o programu a kdo jaké konkrétní části vypracovával. MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-898 BR-osobní spis Hověžák Václav, a. j. 24-27.

³⁷² J. Kostohryz byl zatčen krátce po svém propuštění z ústavu choromyslných v Brně Kateřinkách a L. Jehlička byl zatčen přímo v ústavu v Bohnicích, kam byl umístěn po pokusu o sebevraždu. MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0001, a. j. 185-187.

³⁷³ Např. výpověď S. Berounského po jeho zatčení z 3. července 1951, kde Berounský uváděl, že svojí část měl hotovou pouze V. Renč, ostatní ji měli zatím pouze rozpracovanou. MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0001, a. j. 176-183.

³⁷⁴ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. 1To6/67, Zpráva krajské prokuratury Praha z 22. 12. 1956. s. 276.

revue Řád, které měly pro své názory, nekorespondující s demokratickým politickým systémem Československa, velké problémy s úřady již během roku 1938. Státní orgány v tomto roce několik čísel týdeníku Národní obnova zabavily pro nenávistné útoky redakce směřující proti židovské komunitě.³⁷⁵ Přes snahu spisovatelů po válce tuto epizodu zlehčovat,³⁷⁶ nebyli jejich veřejné projevy od roku 1938 zcela v souladu s očekávaným chováním občanů během tragické situace Československa. Důkazem jsou články Ladislava Jehličky jako např. „Němci a my“³⁷⁷, či „Ještě problém česko-německý“³⁷⁸, které odsuzovaly občany volající po udržení národní svébytnosti a žádaly čtenáře, aby se s novou situací státu vyrovnali s tím, že mají možnost se zapojit do budování nové a lepší Evropy. Jiné články od Václava Renče např. „O očistu českých měst“³⁷⁹ a „Každý hrdinou a každý po svém“³⁸⁰ odsuzovaly plány na budoucí znovuobrození národa a navrhovaly zrušení názvů veřejných prostranství po již „neaktuálních“ osobnostech z české a světové historie.

Radikální náboženské přesvědčení redaktorů tohoto týdeníku a snaha o konzervaci poměrů na venkově z doby Rakouska-Uherska, vedla tyto autory k prudkým veřejným útokům proti první republice. Článek Václava Renče s názvem „V naději a mlčení“³⁸¹ uvádí, že se první republika provinila proti českému státnímu právu a pod nic neříkajícím heslem „pravda vítězí“ nepostihovala různé nepřizpůsobivé skupiny obyvatel. Jiný článek Ladislava

---

³⁷⁵ Zabaveno bylo např. vydání ze dne 3. září 1938 pro články namířené proti židovské komunitě, viz článek s názvem „O židovském desateru“. NA, fond PZÚ-AMV 207, karton č. 272.

Zabaveno bylo také vydání ze dne 10. září 1938. NA, fond PZÚ-AMV 207, karton č. 1202.

Dle zprávy pražského policejního ředitelství se z vydání Obnovy z 3. září 1938 podařilo z celkových 4 tisíc zabavit 380 výtisků. NA, PZÚ-AMV 207, karton č. 272.

³⁷⁶ Např. S. Berounský o své redaktorské činnosti nemluvil pravdu ani před vyšetřovací komisí inspekce MV v roce 1956, kde svou roli bagatelizoval a obsah listu vydával za výhradně katolický. MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0001, a. j. 184.

Ve skutečnosti bylo jeho místo v redakci tohoto listu nezastupitelné a již v roce 1938 spoluorganizoval přesun týdeníku z Opavy do Prahy. Jako doklad jeho významu v tomto týdeníku slouží žádost S. Berounského o přesun týdeníku z 21. června 1938 směřovaná na pražské policejní ředitelství. NA, PZÚ-AMV 207, karton č. 1202.

³⁷⁷ Článek odsuzuje myšlení osob bránících se „srdečnému“ vztahu s Německem a odsuzuje také levicově smýšlející občany, kteří volají po udržení národní nezávislosti. „České“ myšlení a svébytnost hodnotí jako „červotočivou veteš“ a doufá, že mladá generace nemá oči „zalepené hnísem“, aby k ní nepronikly myšlenky nové lepší Evropy. NA, Národní Obnova, sobota 18. 2. 1939.

³⁷⁸ Článek propaguje založení česko-německé kulturní společnosti, která by nám umožnila přebírat vyšší německou kulturu. Dále článek vyčítá bývalému vedení státu, že nás včlenilo do slabého mocenského bloku, který byl slabší nejen mocensky a politicky, ale především nám byl ideově vzdálen. NA, Národní obnova, sobota 4. 3. 1939.

³⁷⁹ Článek podepsaný pseudonymem „Dr. Václav Ryneš“, volá po „národní očistě“ názvů ulic, náměstí či nádraží, které jsou pojmenované po „pochybně slavných“ osobnostech západních a jiných nám „lhostejných“ států jako je např. Willsonovo nádraží. Volá po národní výchově a kázni, kdy má národ sám hledět, aby z jeho života zmizely všechny pozůstatky na doby, kdy se ještě věřilo na „sebeurčení“. NA, Národní obnova, sobota 18. 2. 1939.

³⁸⁰ Článek vyčítá národu apatii a volá po činnosti v práci. Odsuzuje radikalismus, schůzování atd. A protestuje proti „matení“ pracujících „nějakými nesmyslnými národními plány a programy“. NA, Národní obnova, sobota 18. 2. 1939

³⁸¹ Článek podepsaný pseudonymem Václav Ryneš dále uvádí, že k nápravě neblahého hesla „pravda vítězí“ došlo až po 21. 9. 1938. NA, Národní obnova, sobota 7. 1. 1939.

Jehličky „Dvojitá kolej v politice“³⁸² odsuzoval parlamentní demokracii jako zastaralý mocenský nástroj naprosto se nehodící se do 20. století. V reakci redakce na článek dr. Zdeňka Kalisty „O potřebě duchovního zřetele při dějinách selství“³⁸³, který žádal odsouzení modernismu, se vyčítala první republice postupná bolševizace státu.

Útoky redaktorů se neomezovali jenom na politické zřízení první republiky, ale odsuzovali také její čelní politické a kulturní představitele. Např. článek Václava Renče s názvem „Smrt Karla Čapka“³⁸⁴ odsuzuje dílo tohoto „nepřítele národa č. 3“. Jiný článek Ladislava Jehličky „Tajemství propagandy“³⁸⁵ obdivuje nacistické Německo a osobu Josefa Goebelse a jako protipól staví „neschopného“ Edvarda Beneše.

Pravidelně plnily stránky tohoto týdeníku články připojující se k útokům proti židovské komunitě, jako např. článek „Strach před židovským bojkotem“³⁸⁶, který volá po očištění veřejného života od židovských spoluobčanů a hlásí se k obdivu k fašistickým státům v Evropě.³⁸⁷ Toto zaměření mají především články jiných později odsouzených, a to Stanislava Berounského a Ladislava Jehličky jako např. „Uznejme Národní Španělsko“³⁸⁸ a „Na chvíli s diktátorem“³⁸⁹.

Názory tohoto listu a jeho redaktorů se postupně ještě více vyhrcovaly a vyvrcholily během období druhé republiky. Např. článek „Věrní zůstaneme“³⁹⁰ od Václava Renče zpochybňuje legálnost vzniku první republiky. Jiný článek dr. Zdeňka Kalisty „Pro česko-německé dorozumění“³⁹¹ například nabádá občany k hledání upřímné cesty k Německu.

Po okupaci se proklamované názory tohoto periodika postupně mírní a Národní obnova se stále více zaměřovala na kulturu a politické články se až na několik výjimek omezily.³⁹² Jednou z těchto výjimek je např. článek Ladislava Jehličky „Čistá srdce a moudré

---

³⁸² Tento článek dále volá po nastolení absolutní monarchie. NA, Národní obnova 1939, sobota 14. 1. 1939.

³⁸³ NA, Národní Obnova 1939, sobota 14. 1. 1939.

³⁸⁴ Článek je podepsán iniciály „Rč“. NA, Národní obnova 1939, sobota 7. 1. 1939.

³⁸⁵ NA, Národní obnova 1939, sobota 28. 1. 1939.

³⁸⁶ Článek je podepsán pseudonymem Vojtěch Nigrýn. NA, Národní obnova 1939, sobota 11. 3. 1939.

³⁸⁷ Např. velká část vydání Národní obnovy z 21. ledna 1939 je věnována Španělsku a obdivu k režimu diktátora Franka. NA, Národní obnova 1939, sobota 21. 1. 1939.

³⁸⁸ Článek podepsaný S. Berounským volá po vytvoření stejného režimu v Československu jako v Portugalsku či Španělsku. Dle autora pouze tyto režimy uznávají tradici, jsou příkladem zdárného vývoje, a to na rozdíl od předchozí vlády v Československu. NA, Národní obnova 1939, sobota 21. 1. 1939.

³⁸⁹ Tento článek L. Jehličky obdivuje portugalského diktátora Salazara. NA, Národní Obnova 1939, sobota 27. 5. 1939.

³⁹⁰ Článek se hlásí k odkazu historika Josefa Pekaře, ale zároveň uvádí, že Versaillským mírem došlo k vytvoření Československa nelegální cestou. NA, Národní obnova 1939, sobota 21. 1. 1939.

³⁹¹ Článek dr. Z. Kalisty s názvem "Pro česko-německé dorozumění" volá po větším kulturním sepětí s Velkoněmeckou říší a nabádá, vzhledem k okolnostem, k hledání upřímné cesty k Německu. NA, Národní obnova, sobota 7. 1. 1939.

³⁹² Václav Renč, Antonín Kostohryz, Ladislav Jehlička a František Křelina i nadále po okupaci zůstali aktivními redaktory v Národní obnově.

hlavy³⁹³, kde autor propagoval pokojnou práci za účelem rozkvětu státu a Velkoněmecké říše.

V roce 1940 byla Národní obnova bez předchozího upozornění náhle zakázána³⁹⁴ a redaktoři odešli pracovat do jiných nadále vycházejících listů.³⁹⁵

Možnost identifikovat některé články se jmény autorů je ztížena nejen proto, že již pravděpodobně nelze v archívech dohledat seznam redaktorů tohoto listu,³⁹⁶ ale také z důvodu toho, že velká část článků je podepisována pouze pseudonymy či zkratkami.³⁹⁷ Jmenný seznam redaktorů je tak k dispozici pouze z výpovědi Stanislava Berounského během vyšetřování při procesu se „Zelenou internacionálou“, kde uvedl jména: S. Berounský, V. Renč, J. Franz, dr. Hertl, F. Lazecký, R. Voříšek, J. Hobza, T. Vodička, dr. L. Jehlička a J. Kostohryz.³⁹⁸

K této jejich sporné publikační činnosti je nutné přičíst i členství některých obviněných v řadě fašistických organizací, jako byla např. Vlajka, Národní souručenství, či Liga proti bolševismu, na což byl později u soudu se „Zelenou internacionálou“ také kladen důraz.³⁹⁹ Přes tyto jejich aktivity neměli obžalovaní po válce výraznější problémy s úřady,⁴⁰⁰

---

³⁹³ NA, Národní Obnova 1940, číslo 31, sobota 3. 8. 1940.

³⁹⁴ Poslední číslo Národní obnovy vyšlo v sobotu 7. září 1940 a jednalo se o číslo 36. Další číslo již bez udání důvodu a bez předchozího upozornění nevyšlo. NA, fond PZÚ-AMV 207, karton č. 272.

³⁹⁵ Po jejím zrušení byl např. V. Prokúpek redaktorem listu Svoboda, který byl vydáván bývalým agrárním nakladatelstvím Novina v Brně. J. Zahradníček byl redaktorem bývalého agrárního tisku Venkov. MV, sbírka různých písemností, a. č. S-23-4, a. j. 9.

³⁹⁶ S používanými pseudonymy či zkratkami je problém i z důvodu neexistence seznamu redaktorů tohoto listu v Národním archívu ve fondu Pražského policejního ředitelství či na Ministerstvu vnitra. Pozn. aut.

³⁹⁷ Níže uvedené zkratky jsou dedukcí autora po porovnání obsahu článků podepsaných a anonymních.

Josef Zahradníček se podepisoval také pod jménem Antonín Zahradníček či pod zkratkou „A.Z.“.

Dr. Václav Renč se podepisoval také pod „Václav Renč“, „Václav Ryněš“, „Dr.Václav Ryněš“, nebo zkratkami „V.R“, „VRŠ“, „RČ“ či „Rn“. Ladislav Jehlička se podepisoval pod články také pod zkratkou „LJ“, „Jhl“ či pod jménem „Robert Jehlička“. Josef Kostohryz podepisoval své články také jménem „Antonín Kostohryz“ či zkratkou „Akz“. Tvrzení o tom, že např. zkratka „RČ“ skutečně patří osobě Václava Renče je opřeno např. o vydání Národní obnovy č. 2 v roce 1940, kde je v úvodu v seznamu článků na straně 1 uvedeno „Václav Renč – článek R. Medek padesátiletý“ a samotný článek na straně 5 v tomto čísle je pak podepsán zkratkou „RČ“.

Zjištění autora se opírají také o hesla jednotlivých autorů, uvedených v lexikonu České literatury, kde jsou u jednotlivých jmen uvedeny i seznamy nejčastěji používaných pseudonymů a zkratk. NA, knihovna SÚA, Lexikon České literatury, Praha: Academia 2000.

³⁹⁸ MV, fond operativních svazků kontrarozvědky, a. č. 598639/4MV, a. j. 126, výslech S. Berounského z 14. 8. 1951.

³⁹⁹ F. András byl zatčen dne 21. srpna 1946 pro členství ve Svatováclavské rotě, ale brzy byl propuštěn. MV, Ústředna státní bezpečnosti po r. 1945, a. č. 305-82-7, a. j. 98-100.

MV, Zemský odbor bezpečnosti II v Praze, a. č. 315-4-7, a. j. 149, obvinění dr. V. Renče z členství ve Vlajce z 30. 4. 1946.

Členství dr. Z. Kalisty ve Vlajce doloženo v dopise kulturně politického oddělení Vlajky ze 4. února 1942 dr. E. Moravcovi. MV, Zemský odbor bezpečnosti II v Praze, a. č. 315-4-7, a. j. 200.

Záznam o činnosti V. Hověžáka za okupace z 8. května 1947. MV, Ústředna státní bezpečnosti po r. 1945, a. č. 305-624-3, a. j. 56.

V. Knebort byl delegátem na sjezdech za organizace Národní obec fašistická a Národní tábor. MV, Zemský odbor bezpečnosti II v Praze, a. j. 315-32-110. A také ve výboru Národní pospolitosti kam byl dne 23. března

kteře se spokojily s poměrně jednoduchým vysvětlením.⁴⁰¹ K výsledkům se musel dostavit i např. Václav Renč, ale po jeho vysvětlení obsahu jednoho článku s názvem „Německá kultura za války“ v časopisu Brázda se komise jinou činností nezabývala.⁴⁰² S vysvětlením se komise spokojila i v případě Stanislava Berounského, který za války obdržel vyznamenání tzv. Svatováclavskou orlicí.⁴⁰³ Stanislav Berounský před komisí uvedl, že toto vyznamenání obdržel jako náhradník za jinou osobu, která náhle onemocněla.⁴⁰⁴

Je pravděpodobné, že úřady pro malý veřejný dopad těchto periodik a pro velké množství podobných prohrěšků, nedělaly výrazné závěry z činnosti, jejíž vrchol byl již v období druhé republiky.

Na reálném základě jsou založená i obvinění obžalovaných při procesu se „Zelenou internacionálou“ vztahující se k jejich osobnímu obohacování během jejich působení v nakladatelství Vyšehrad. Jejich činnost spočívala na skutečnosti, že prodávali knihy ze skladů či vykazovaly menší počet prodaných knih. Tento nelegální výdělek pak používali na finanční pomoc pro spisovatele a jejich rodiny, kteří měli publikační činnost zakázanou či omezenou.⁴⁰⁵

Snaha vyšetřovatelů vyrobít velký soudní proces, podobně jako v případě vzorového procesu se skupinou okolo Milady Horákové,⁴⁰⁶ je patrná ve snaze rozdělit jej na několik částí. Státní bezpečnost a prokuratura počítaly s řadou krajských souběžných procesů

1939 jmenován ministrem Havelkou. Cílem této organizace bylo stabilizovat poměry v protektorátu. MV, fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, a. j. 301-64-2, s. 1-3.

L. Jehlička byl členem Vlajky od 2. dubna 1937. MV, fond Bezpečnostních složek Praha, nezařazeno.

⁴⁰⁰ Jediná osoba, která měla problémy za články v Národní obnově, byl nakonec dr. Jaroslav Durych, a to za článek z 10. prosince 1938 a názvem „Tito lidé....“, kde odsuzoval T. G. Masaryka za odborný diletantismus. MV, fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, a. j. 301-103-2.

⁴⁰¹ Za činnost proti republice hrozilo válce obvinění podle tzv. retribučních dekretů. Obvinění bylo upraveno podle zákona č. 138/1945 Sb. a po únoru podle zákona č. 34/1948 Sb. Podle zpráv z archivu Kanceláře prezidenta republiky bylo mezi lety 1945 až 1948 v Československu odsouzeno v rámci tzv. retribučních 31824 osob.

⁴⁰² K výsledkům se dostavil na zemský úřad v Brně a v Olomouci. Zde přiznal pouze jeden ironický článek v Brázdě, což nebylo shledáno jako závažné provinění. Ostatní články v Národní obnově komise nezkoumala. Článek vyšel v Brázdě, revuální týdeník, ročník III., č. 39, z 25. 9. 1940. MV, fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, a. j. 301-103-2.

⁴⁰³ S. Berounský obdržel vyznamenání tzv. Svatováclavskou orlicí 3. stupně. MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0001, a. j. 17.

⁴⁰⁴ MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0001, a. j. 222.

O skutečnosti, ale svědčí zpráva nalezená po válce na 6. oddělení gestapa s názvem „Die politischen Gruppierungen der Čechen zur Protektoratszeit“. MV, fond výpovědi zaměstnanců gestapa, a. č. 52-38-14, a. j. 40.

⁴⁰⁵ MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0001, a. j. 164-166, výpověď S. Berounského z 22. 5. 1951. MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, výpověď V. Prokūpka před inspekcí MV z 11. 6. 1963. s. 6-9.

⁴⁰⁶ NA, Klosův archív, karton č. 79, a. j. 4 Spt 119/51, Zpráva MS o politické linii procesu ze 4. 2. 1952. s. 29.

konaných v Praze, Brně, Ústí nad Labem, Olomouci a Jihlavě.⁴⁰⁷ Tyto doprovodné procesy by se členily nejen podle jednotlivých skupin obžalovaných, ale i podle charakteru obvinění. Státní bezpečnost sice uváděla, že koncepce společného procesu se všemi obviněnými má sice tu výhodu, že by poukázala na celou šířku ilegality bývalých stran, ale jednalo by se v podstatě pouze o opakování procesu s Miladou Horákovou, i když více se zaměřením na fašistickou ideologii.⁴⁰⁸ Této koncepci navíc odporovala i samotná šetření Stb, která uváděla, že se nejednalo o jednolitou organizaci,⁴⁰⁹ ale o řadu menších skupin bez zjištěného zastřešení.⁴¹⁰ Státní prokuratura se také obávala skutečnosti, že by v takovém novém monstrprocesu ve velkém množství obvinění zapadly informace o sabotážích JZD, na což měl být dán zásadní důraz.⁴¹¹

Pražská část procesu se tedy měla zaměřit více na špionáž a práci proti socializaci vesnice, a to v časovém harmonogramu konání procesu nejpozději do zahájení jarních prací, či brzy po jejich zahájení, aby se dostalo procesu široké publicity. Tento časový plán byl vypracován proto, aby bylo možné odkrýt důvod, proč socializace vesnice postupuje pomaleji než by měla.⁴¹²

Proces v Brně se skupinou spisovatelů naproti tomu měl poukázat na katolickou kulturní sabotáž obnovy venkova a⁴¹³ ukázat tak veřejnosti, že spisovatel je spisovatelem jen za podmínky, že slouží lidu.⁴¹⁴ Tito katoličtí spisovatelé se, podle Stb a prokuratury, však místo této služby lidu raději věnovali špionáži ve prospěch Vatikánu a Itálie za peníze, a tímto se snažili podle obžaloby rozvrátit mravní uvědomění venkova.⁴¹⁵

Finální podoba procesu byla nakonec kompromisem mezi představami Stb a prokuratury na straně jedné a Ministerstvem spravedlnosti na straně druhé. Státní prokurátor JUDr. Bohumil Ziegler se nakonec rozhodl poskládat proces v Praze tak, aby vynikla celá šíře

---

⁴⁰⁷ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt 119/51, Zpráva MS o politické linii procesu ze 4. 2. 1952, s. 29.

⁴⁰⁸ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, návrh státní prokuratury Praha na politickou podobu procesu z 29. 2. 1952, s. 64.

⁴⁰⁹ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt 119/51, Zpráva MS o politické linii procesu ze 4. 2. 1952, s. 31.

⁴¹⁰ STB si stěžovala na MNB (Ministerstvo národní bezpečnosti), že nedokázalo organizačně vyšetřování zvládnout a včas propojit tyto skupiny, ale nechávala místo toho jednotlivým krajským velitelstvím volnou ruku. NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt 119/51, Zpráva MS o politické linii procesu ze 4. 2. 1952, s. 29.

⁴¹¹ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, návrh státní prokuratury Praha na politickou podobu procesu z 29. 2. 1952, s. 64.

⁴¹² NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, návrh státní prokuratury Praha na politickou podobu procesu z 29. 2. 1952, s. 63.

⁴¹³ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, návrh státní prokuratury Praha na politickou podobu procesu z 29. 2. 1952, s. 64.

⁴¹⁴ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, návrh státní prokuratury Praha na politickou podobu procesu z 29. 2. 1952, s. 63.

⁴¹⁵ NA, Klosův archiv, karton č. 79, a. j. 4 Spt I 119/51, návrh státní prokuratury Praha na politickou podobu procesu z 29. 2. 1952, s. 62.

agrární ilegality. Tedy bez ohledu na skutečnost, že vzájemné propojení jednotlivých obžalovaných vypadalo kostrbatě. A i z toho důvodu, že nebylo zjištěno celkového zastřešení všech skupin, tak hlavní roly převzala „Zelená internacionála“, která byla představena jako řídicí prvek všech těchto skupin.

Přání ministerstva spravedlnosti a státní prokuratury, aby vyznění procesu na veřejnost dopadlo přesně podle jejich představ, bylo umožněno několika okolnostmi.

První podmínkou byla skutečnost, že obžalovaní se museli učit obviněním nazpaměť.⁴¹⁶ Na překážku nebyla ani ta okolnost, že výpovědi obžalovaných před soudem pak vypadaly nevěrohodně, protože používali slovník vyšetřovatelů Státní bezpečnosti.⁴¹⁷ Tyto donucené výpovědi před soudem měly navíc zásadní vliv na výši trestů, neboť obžalovaní se přiznávali i k trestním činům, které nespáchali.⁴¹⁸

A druhou podmínkou bylo vynucení jejich spolupráce s prokurátorem během soudu, kde měli souzení vypovídat přesně podle nachystaného scénáře. Tyto dvě podmínky úspěšného naplnění představ jeho organizátorů mohly být naplněny pouze fyzickým a psychickým násilím na obžalovaných během vyšetřování. Paušalizovat podíl fyzického týrání na obžalovaných ale nelze, přestože bylo v letech 1948 až 1952 hojně používáno.⁴¹⁹ Ze zápisů inspekce ministerstva vnitra z roku 1956 a z pozdějších let je patrné,⁴²⁰ že v některých nápravných zařízeních bylo používání nezákonných metod zcela běžné, ale v jiných se jednalo o jednotlivé případy selhání některých vyšetřovatelů.⁴²¹ Záleželo tedy na umístění obžalovaných v jednotlivých věznicích, zdali se setkali s touto i tehdy nezákonnou metodou vyšetřování.⁴²² V případě tohoto procesu byli vězni fyzicky týráni např. ve věznicích v Ústí

⁴¹⁶ MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 4-5.

⁴¹⁷ MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 4-5.

⁴¹⁸ MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 4-5.

⁴¹⁹ Záznam o provedené inspekci MV o používání fyzického násilí v letech 1951-52 v Litoměřicích a Ústí nad Labem ze 7. května 1956. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. Rk 384/56, str. 1-2.

⁴²⁰ Vyjádření PhMgr. J. Novákové z 27. července 1994 z Úřadu pro vyšetřování zločinů komunismu s návrhem na stíhání těchto zločinů. V této zprávě je uveden popis mučení u obžalovaných A. Chloupka, J. Sobotky a M. Švirga ve věznicích v Litoměřicích a v Praze na Ruzyni včetně popisu drcení prstů, polévání vodou, mlácení obušky přes chodidla atd. MV, Inspekce ministerstva vnitra, a. j. A8-255-90-93, s. 91-94.

⁴²¹ Výpověď L. Jehličky před inspekci MV z 15. června 1963 uvádí, že jej jednou bil vyšetřovatel v Praze v Bartolomějské ulici, ale u jiných vyšetřovatelů se s podobným počínáním nesetkal. MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, inv. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 1-3.

Výpověď potvrzuje i M. Skácel, který před inspekci MV v roce 1956 uvedl, že mu bylo v Praze v Bartolomějské ulici vyhrožováno psychicky, ale fyzicky bit nebyl. MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, inv. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 3.

⁴²² S fyzickým násilím se během svého vyšetřování v Praze či v Brně nesetkali obžalovaní v tomto procesu J. Langar, L. Karhan ani např. L. Kuncíř atd. MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 87-92.

nad Labem, Litoměřicích⁴²³ či v Brně Hlinkách⁴²⁴, ale např. v Praze ve vyšetřovací vazbě v Bartolomějské ulici se jednalo „pouze“ o občasné nezákonné jednání některých vyšetřovatelů a ve vyšetřovací věznici Brno-město se těchto metod prakticky neužívalo vůbec.⁴²⁵

Vyjádření odporu se vznesenými obviněními během průběhu soudu je ale možné označit za skutečnost, která se obviněným vyplatila. V tomto procesu se např. jednalo o případ Antonína Chloupeka, kde jeho vlastní obhajoba a věcná argumentace s výroky soudu vedla k významnému snížení trestu.⁴²⁶ Původně byl A. Chloupek veden jako vedoucí celé jedné skupiny obviněných, ale skutečně odpykaný trest byl nakonec jeden z nejnižších.⁴²⁷ Za podobný případ lze označit v jiném politickém procesu s Miladou Horákovou a spol. i obžalovanou Fráňu Zemínovou. Tato obviněná byla v původní verzi procesu zamýšlena jako hlavní obžalovaná.⁴²⁸ Pro její odpor s obviněními během vyšetřování státní bezpečností, ale posléze tato úloha připadla Miladě Horákové a Fráňe Zemínové dostala výrazně nižší trest.⁴²⁹

I pozdější zprávy inspekce ministerstva vnitra připouštěly, že přísné tresty v tomto politickém procesu se „Zelenou internacionálou“ byly uloženy převážně proto, že šlo o bývalé poslance (A. Chloupek, V. Knebort, V. Klíma) a „reakční spisovatele“ (J. Kostohryz, V. Renč atd.).⁴³⁰ Této skutečnosti odpovídá i okolnost, že ministerstvo spravedlnosti měnilo znění

---

⁴²³ Zpráva inspekce MV o poměrech ve věznici v Litoměřicích, dle výpovědi ppor. J. Krause z 19. dubna 1956. MV, Inspekce ministra vnitra, a. j. A8-254-260, s. 135.

⁴²⁴ V Brně Hlinkách se jednalo o vyšetřovací vazbu Stb, kde bylo fyzické násilí hojně používáno minimálně skupinou pěti vyšetřovatelů, kteří byli již během roku 1951 od Stb pro používání nezákonných metod propuštěni. NA, Generální prokuratura, č. j. SPT 54/52, a. j. T383/52, výslech por. M. Drmoly před inspekcí MV z 25. 9. 1958, s. 1-2.

NA, Generální prokuratura, č. j. SPT 54/52, a. j. T383/52, stížnost odsouzeného J. Roupce inspekcí MV z 30. 9. 1958, s. 1-4.

⁴²⁵ O bití v Bartolomějské ulici vypovídal před inspekcí MV S. Berounský v roce 1965, jednalo se zřejmě ale o účelovou výpověď, neboť jím popisované skutečnosti nepotvrdil žádný z jím uvedených svědků, kteří s ním byli ve stejné cele. MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 75. Jeho výpověď nepotvrdil ani Josef Pokorný dne 15. října 1963. MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 78-79.

Ani další jeho svědek Miroslav Ureš dne 30. září 1963. MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 80-81.

Ostatně v případě S. Berounského se jednalo zřejmě o nevěrohodného svědka, neboť před inspekcí MV evidentně lhal i o své činnosti v periodikách Řád a Národní obnova v období druhé republiky a za okupace. MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396, a. j. KIO-00159/10-63, s. 73-74.

⁴²⁶ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, z 25. dubna 1952, s. 9/1-10/1.

⁴²⁷ A. Chloupek byl propuštěn jako druhý odsouzený a to dne 18. května 1957. Tedy celková délka trestu byla 5 let a 10 dní. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. NZ-2880/57, s. 240.

⁴²⁸ NA, Klosův archív, karton č. 43e, a. j. 310-70-15, zpráva MS o tzv. akci střed - přehled sociálního a politického rozvrstvení zatčených osob z 23. 3. 1950.

⁴²⁹ NA, fond Státní prokuratury Praha, a. j. 774/50 + RK 364/56.

⁴³⁰ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. 5/57-4, přezkoumání rozsudku generální prokuraturou ve věci stížnosti A. Chloupeka č. 68/57 z 22. 2. 1957. s. 1-3.

činnosti odsouzených ve zdůvodnění výše rozsudku, aby nebylo patrné, že spisovatelé byli ve skutečnosti odsouzeni za nevhodnou literární činnost.⁴³¹

Přes nespravedlivé odsouzení většina obžalovaných později vinila některé ze svých spoluvězňů, že jejich podíl na odsouzení byl větší než u jiných. Např. Václav Prokůpek ještě v roce 1967 uváděl, že hlavními viníky jejich odsouzení byli Josef Kostohryz, Václav Renč a hlavně Ladislav Jehlička, kterým vytýkal, že spekulovali o změně režimu a podobnými aktivitami chtěli získat zásluhy za odbojovou činnost při možné změně režimu.⁴³² Vinou Josefa Kostohryze mělo být dle V. Prokůpka ta skutečnost, že sepisoval různé zprávy a memoranda, které přes italskou ambasádu posílal do ciziny.⁴³³ Ke spoluvězňům měl i další výhrady, jako např., že V. Renč si během výslechů vymýšlel a z nevinného posezení u vína v roce 1950, v bytě bývalého protektorátního ministra Kratochvíla, udělal při vyšetřování bez většího nátlaku protistátní schůzku.⁴³⁴

Celkem bylo v politických procesech spojených s tzv. odnoží Zelené internacionály odsouzeno celkem 61 osob. Jednalo se nejen o obžalované spojené, dle Státní bezpečnosti a prokuratury, přímo s činností „Zelené internacionály“, ale např. i o zemědělce z pohraničí, kteří pomáhali některým osobám z tohoto okruhu osob v překročení státní hranice.

Z toho v hlavním procesu v Praze konaném ve dnech 23. až 26. dubna 1952 bylo odsouzeno 8 osob (srovnej obrázek č. 9 a 10 přílohy). A to Josef Kepka, který byl odsouzen k trestu smrti a později popraven, Antonín Chloupek, František Topol, Otakar Čapek, Vilém Knebert, Vlastimil Klíma a Josef Kostohryz byli odsouzeni na doživotí a Václav Renč na 25 let. Všechny tyto osoby byly odsouzeny navíc i ke ztrátě veškerého majetku.⁴³⁵

V dalším procesu v Praze ve dnech 21. až 22. července 1952 bylo odsouzeno 16 osob. Z toho Jan Doubek byl odsouzen k 19 letům, Josef Fousek na 18 let, Jan Hřebec na 18 let, Josef Šámal na 16 let, Antonín Jonák na 20 let, Bohuslav Knošek na 12 let, František Koranda na 7 let, Rudolf Kubát na 10 let, Vladimír Hoza na 2 roky, Anna Hozová na 2 a ½ roku,

---

⁴³¹ Zpráva MS ze 4. července 1952, kde doporučuje změnu znění několika vět, aby nebylo patrné, že jsou spisovatelé souzeni za nevhodnou literární činnost. NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, nezařazeno.

⁴³² Dle výpovědi tajného spolupracovníka STB, který vedl dne 22. října 1967 rozhovor s V. Prokůpkem, který neměl o jeho činnosti tušení. Zároveň zpráva dokazuje, že ještě v roce 1967 byl v. Prokůpek sledován STB. MV, fond operativních svazků kontrarozvědky, a. č. 598639/4MV, a. j. 121-123.

⁴³³ MV, fond operativních svazků kontrarozvědky, a. č. 598639/4MV, a. j. 126.

⁴³⁴ Při vyšetřování toto zaměření schůzky Kratochvíla a Prokůpka odmítali a byli za to bití, ale STB věřila Renčovi. Václav Prokůpek přestože bydlel v 60. letech v Brně blízko V. Renče, tak mu neodpustil a nestýkal se s ním. MV, fond operativních svazků kontrarozvědky, a. č. 598639/4MV, a. j. 121-123.

⁴³⁵ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. 4Spt-54/52-3.

NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. 5TsI 31/52, s. 1-52.

Vladimír Zeman na 12 let, Františka Šťastná na 1 a ½ roku, Jaroslav Tichota na 3 roky, Vojtěch Pařízek na 8 let, Jaroslav Tůma na 10 let a Kamila Modunová na 1 rok. Doplňující trest znamenal u 10 osob konfiskaci celého jmění, u 5 osob ½ jmění a u jedné osoby ¾ jmění.⁴³⁶

Ve skupině literátů souzených v Brně ve dnech 2. až 4. července 1952 bylo odsouzeno 15 osob (srovnej obrázek č. 11 přílohy). Václav Prokůpek byl odsouzen k 22 letům, Stanislav Berounský na 20 let, Oldřich Albrecht na 20 let, Ladislav Jehlička na 14 let, Bedřich Fučík na 15 let, Miloslav Skácel na 17 let, Ladislav Karhan na 18 let, Zdeněk Kalista na 15 let, Josef Knap na 11 let, Ladislav Kuncíř na 10 let, František Křelina na 12 let, Jan Zahradníček na 13 let, Václav Hovězák na 17 let, František Kadrnka na 5 let a Jan Langar na 7 let.⁴³⁷

Ve skupině zemědělců souzených u soudu v Ústí nad Labem ve dnech 25. až 27. června 1952 bylo odsouzeno 10 osob. Václav Tlustý byl odsouzen k trestu smrti, který mu byl ale v odvolacím řízení zmírněn na doživotí. Ladislav Lukášek byl odsouzen na 25 let, Jaroslav Hrnčál na 12 let, Karel Šrámek na 20 let, František András na 22 let, Ladislav Markvart na 16 let, František Vlček na 23 let, Miloslav Vobořil na 19 let, Václav Šebek na 11 let a Čestmír Hrdlík na 7 let. U 8 osob bylo vysloveno propadnutí celého jmění a k tomu u 4 osob byla vyměřena pokuta vyšší než 100tisíc Kčs.⁴³⁸

Před soudem v Praze konaným dne 2. září 1952 byly odsouzeny 2 osoby za napomáhání překročení státní hranice, a to František Dostoupil, který byl odsouzen na 12 let a Ferdinand Veverka na 4 roky.⁴³⁹

Soudem v Brně ve dnech 5. až 6. června 1953 bylo odsouzeno 6 osob. Michal Švirga byl odsouzen k 23 letům. Josef Blažek na 14 let, V. Smyčka na 13 let, R. Hrubý na 15 let, Václav Adamec na 16 let a J. Kocourek na 15let.⁴⁴⁰

A nakonec soud v Olomouci konaný dne 29. října 1954 se skupinou zemědělců odsoudil 4 osoby. A v tomto případě se jednalo o Františka Zmeškala, Františka Štambachera, Josefa Tomáška a Františka Veleny.⁴⁴¹

---

⁴³⁶ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. To III 211/52.

⁴³⁷ NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, s. 1-3.

NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, a. j. 4 Ts I 54/52, s. 1-23.

⁴³⁸ NA, Krajská prokuratura Ústí n. Labem, č. j. 5Tsi 48/52, a. j. 4 SPTi 72/52, s. 1-3.

⁴³⁹ Zora Dvořáková: c. d., s. 26-28.

⁴⁴⁰ Zora Dvořáková: c. d., s. 29.

⁴⁴¹ U těchto osob se nepodařilo nalézt v archívu rozsudek s výší trestů. Pozn. aut.

Pouze jeden list z rehabilitačního řízení Krajské prokuratury v Olomouci ze 7. července 1956. NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, a. j. T 27/54.

3.1.4 Propagace politického procesu

Nedílnou, ale pro Ministerstvo spravedlnosti hlavní součástí politických procesů byla otázka jejich propagace před veřejností. Tato propagace byla vedena snahou dosáhnout požadovaného efektu na veřejnost a hlavně na tu její část, na kterou byl politický proces namířen. Dalším cílem bylo dosáhnout požadovaného vyznění procesu směrem do zahraničí (viz kapitola 3.1.2). Datum konání procesu bylo vybráno již dopředu, a to jak pražské části, tak i navazující brněnské. Hlavní roly zde hrály zkušenosti z podobných dříve konstruovaných veřejných „představení“. Na základě těchto zkušeností bylo v tomto konkrétním případě určeno, že po pražském procesu bude následovat rozsáhlá porada s diskuzí všech zúčastněných složek, aby bylo možné v navazující brněnské části procesu zdůraznit některé části obvinění, či odstranit případné nedostatky. Teprve po této poradě pak měla následovat brněnská část procesu, která se měla konat uprostřed pracovního týdne, aby bylo možné tuto část procesu se spisovatelem rozsáhle komentovat v sobotních literárních novinách.⁴⁴²

Vyznění politického procesu můžeme rozčlenit na několik částí, a to na část organizace obecnostva při vlastním průběhu soudního řízení, a dále na rozhlasové vysílání a reakce tištěných médií. Organizace zajištění dostatečného počtu přihlížející obecnostva vlastního soudu byla prováděna Ministerstvem spravedlnosti, a to tak, že polovina vstupenek byla distribuována prezidiem Státního soudu stálým divákům a druhá polovina byla distribuována na venkově přes JZD. Čelní funkcionáři z Jednotných zemědělských družstev měli účast doporučenu, aby mohli touto cestou informovat venkovské obyvatelstvo. Povinnou účast naproti tomu měli všichni nově jmenovaní členové Státní prokuratury a Státního soudu ze školících důvodů, kteří měli do budoucna sami organizovat podobné procesy v krajích.⁴⁴³

Druhou formou propagace bylo rozhlasové vysílání spočívající v jedné relaci Českého rozhlasu po ukončení každého ze samostatných procesů.⁴⁴⁴

Poslední a nejmasovější možností propagace byly reakce tisku na politický proces a vydání a distribuce propagačních brožur státními úřady. S organizací tisku měla Komunistická strana zkušenosti již před únorem 1948. K této skutečnosti přispěl nejen zákon

---

⁴⁴² NA, Krajská prokuratura Praha, a. j. 54/52, č. j. 4Spt 32/52, zpráva JUDr. B. Zieglera MS z 13. 3. 1952, s. 1-2.

⁴⁴³ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. A-1367/601, s. 2.

⁴⁴⁴ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. A-1367/601, s. 2.

Záznam o samotném uskutečněném vysílání v rozhlase se nepodařilo v archivu Českého rozhlasu dohledat. Pozn. aut.

z roku 1946, který omezil svobodu tisku v případě, že by vydávané články odporovaly veřejnému zájmu,⁴⁴⁵ ale i regulací platů redaktorů upravených vyhláškou z r. 1947 a novelizované v r. 1951.⁴⁴⁶ Snaha o skryté ovládnutí deníků jiných stran byla patrná již před rokem 1948,⁴⁴⁷ ale v období po únoru 1948 se tak dělo již zcela otevřeně. Možností, jak potlačit tištěná média jiných stran, nakladatelství, tiskáren, nebo i dalších subjektů, jako např. církevních tiskovin, bylo hned několik způsobů. Nejčastější zvolenou formou, jak omezit svobodu slova byla cesta okamžitého zákazu.⁴⁴⁸ Používaly se ale i jiné metody, jako např. přidělování stále menších zásob papíru nutných k provozu,⁴⁴⁹ nebo nahrazení původních médií tiskem ovládaným Komunistickou stranou s obdobným či stejným názvem.⁴⁵⁰

V době tohoto politického procesu již byla situace ohledně deníků z pohledu KSČ stabilizovaná. Jejich svoboda slova byla omezena na minimum, což je patrné v přejímání celých článků deníky od hlavního stranického tisku. Komentování průběhu procesu se věnovaly zejména tři deníky a to Rudé právo, Lidová demokracie a Zemědělské noviny. Pražskou část procesu komentovalo Rudé právo dvěma články na straně dvě s názvem „Proces s bandou záškodníků našeho zemědělství“, které vyšly pod stejným názvem v první dva dny konání procesu v rozsahu čtvrt strany.⁴⁵¹ Další dva drobné články vyšly v třetí a čtvrtý den procesu pod názvy „Z procesu s bandou záškodníků našeho zemědělství“⁴⁵² a „Proces s bandou záškodníků našeho zemědělství“.⁴⁵³ A velký shrnující článek na půl strany vyšel den po skončení procesu pod názvem „Bahno“.⁴⁵⁴

---

⁴⁴⁵ Jednalo se o paragraf 2 tiskového zákona z r. 1947. NA, ASYN, karton č. 306, a. j. 306/1.

Důvodová zpráva tohoto zákona o možnosti omezit svobodu slova je již z r. 1946. NA, ASYN, karton č. 306, a. j. 306/1.

⁴⁴⁶ Tabulky redaktorů a možnosti jejich navyšování či snižování včetně důvodů byly upravovány vyhláškou Ministerstva sociální péče. Možnost zvýšení platů až o 20% byla právě vázána na souhlas šéfredaktora kontrolovaného tiskovým odborem. NA, ASYN, karton č. 306, a. j. 306/1.

⁴⁴⁷ Jako příklad může sloužit deník Lidová demokracie, kde byli postupně měněni redaktori za příznivce KSČ. NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 105, s. 1-7.

⁴⁴⁸ Příklady zabavování církevního tisku a likvidace jejich nakladatelství. NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 33, Zpráva o činnosti č. 6 z 26. 9. 1949.

Zpráva o zastavování týdeníků a krajských časopisů deníků Československé strany sociálně-demokratické. NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 105, a. j. 926-927.

⁴⁴⁹ Rušení deníků pro obtíže se zásobování papírem, které bylo jen záminkou pro skutečné důvody, bylo projednáváno na poradě ÚAV NF dne 4. ledna 1952. NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 105.

⁴⁵⁰ V tomto případě jako příklad může být použita tzv. Katolická akce. V jejímž rámci byly NF expedovány tzv. Katolické noviny, o které ale nebyl mezi věřícími zájem a akce s tímto tiskem byla neúspěšná. NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 32, a. j. 873, 917.

⁴⁵¹ NA, Rudé Právo čtvrtek 24. 4. 1952, s. 2. NA, Rudé Právo, pátek 25. 4. 1952, s. 2.

⁴⁵² NA, Rudé Právo, sobota 26. 4. 1952, s. 2.

⁴⁵³ NA, Rudé Právo, neděle 27. 4. 1952, s. 4.

⁴⁵⁴ NA, Rudé Právo, pondělí 28. 4. 1952, s. 2.

Prakticky totožná byla situace i u deníku Lidová demokracie. Kde vyšly taktéž dva stejnojmenné články s názvem „Proces se skupinou záškodníků našeho zemědělství“⁴⁵⁵ v první dva dny konání procesu a drobný článek vydaný třetí den procesu s názvem „Výslech členů spiknutí“.⁴⁵⁶ Komentář byl obdobný s jediným rozdílem, a to tím, že celostránkový komentář procesu vyšel již v neděli tedy v poslední den konání procesu pod dvěma názvy „Proces s bandou...“ a „Závěrečná řeč prokurátora M. Kolaji“.⁴⁵⁷ A o dva dny později po skončení procesu vyšel již jen krátký článek „Štáb bez vojska“, kde bylo krátké zhodnocení celého politického procesu.⁴⁵⁸

Zemědělské noviny se procesu věnovaly méně a pouze převzaly části článků vyšlých v Rudém právu. Jednalo se o půl stránkový článek v první den konání procesu s názvem „Proces s bandou záškodníků“⁴⁵⁹ a celostránkový článek „Spravedlivé tresty záškodníkům našeho zemědělství“⁴⁶⁰ v závěrečný den procesu.

Brněnská část procesu byla komentována podstatně méně, a to v každém z uvedených deníků pouze jedním krátkým článkem. Jednalo se o články „Proces s klerofašistickou odnoží tzv. Zelené internacionály v Brně“⁴⁶¹ vydaný v Rudém právu, „Proces s odnoží zelené internacionály“⁴⁶², který vyšel v Lidové demokracii a konečně o článek s názvem „Proces s odnoží tzv. zelené internacionály“⁴⁶³ otištěný v Zemědělských novinách.

Další formu propagace tvořily dvě brožury vydané po skončení procesu, které převzaly nejen větší část argumentace obžaloby, ale zdůraznily mezinárodní přesah politického procesu. Jednu z nich vypracovalo Ministerstvo spravedlnosti pod názvem „Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“ (Praha: Orbis 1952).⁴⁶⁴ A druhou propagační brožuru o procesu se Zelenou internacionálou napsal předseda státního soudu v Praze Otakar Baláš, který byl soudcem v pražské části procesu a to pod názvem „Zelená internacionála – prodloužená ruka imperialistických nepřátel našeho lidu“ (Praha: Svoboda 1952).

---

⁴⁵⁵ NA, Lidová demokracie duben 1952, čtvrtek 24. 4. 1952, s. 3. NA, Lidová demokracie duben 1952, pátek 25. 4. 1952, s. 2.

⁴⁵⁶ NA, Lidová demokracie duben 1952, sobota 26. 4. 1952, s. 2.

⁴⁵⁷ NA, Lidová demokracie duben 1952, neděle 27. 4. 1952, s. 2.

⁴⁵⁸ NA, Lidová demokracie duben 1952, úterý 29. 4. 1952, s. 2.

⁴⁵⁹ NA, Zemědělské noviny duben 1952, čtvrtek 24. 4. 1952, s. 2.

⁴⁶⁰ NA, Zemědělské noviny duben 1952, neděle 27. 4. 1952, s. 2.

⁴⁶¹ NA, N8 1952 5-8, Rudé Právo, sobota 5. 7. 1952, s. 2.

⁴⁶² NA, Lidová demokracie červenec 1952, sobota 5. 7. 1952, s. 3.

⁴⁶³ NA, Zemědělské noviny červenec 1952, sobota 5. 7. 1952, s. 2.

⁴⁶⁴ Rukopis s názvem „agenti zelené internacionály“, byl vypracován znalcem státní bezpečnosti z oboru státní bezpečnostního a politického zpravodajství a který byl celý prakticky nezměněn převzat do tisku. Rukopis je nedatován a pouze nečitelně podepsáno, takže není patrné, kdo je autorem této publikace. NA, Krajská prokuratura Ústí n. Labem, č. j. 5Tsi 48/52, nezařazeno, s. 1-10.

3.1.5 Shrnutí

Vznik politického procesu s tzv. odnoží Zelené internacionály je jedním z výsledků procesu nastartovaného změnou politického režimu v Československu. Jeho hlavním cílem bylo potlačení původní agrární ideologie a s ní spojených organizací na venkově. Snaha o prosazení nového režimu vedla k potlačení sociálních skupin, které byly největší oporou bývalé Republikánské strany, ale i potencionálním oponentem komunistického režimu. Komunistický režim chtěl změnit všechny průvodní jevy spojené s politicky agilní voličskou základnou této strany a obrátit méně politicky angažované skupiny obyvatel k „ideálům socialismu“. Pro podporu této zásadní kulturně-sociální změny pak nabízel režim části převážně středních a drobných zemědělců i určité výhody jako např. rozšíření pozemkové reformy či různé formy pojištění, jako bylo pojištění proti neúrodě či starobní pojištění. Tyto nové střední sociální vrstvy na vesnici navíc nebyly spojeny s agrární ideologií, neboť prosazením pozemkové reformy došlo k velkým přesunům, kdy původně sociálně nejchudší vrstvy obyvatel se posunuly do středního stavu. Vrstvy, které s novým režimem nesouhlasily, byly soustavně perzekuovány celou řadou opatření a represí a jedním z těchto opatření bylo i vytvoření tohoto politického procesu.

Na podporu izolace majetnějších skupin zemědělců ve společnosti je pak také organizována propagace politického procesu, která v médiích obžalované představuje jako velmi bohaté občany, kteří pracují proti prospěchu ostatních obyvatel venkova. Obžalovaní jsou dále vykreslováni jako osoby, které pouze parazitují na práci těžce pracujících zemědělců za účelem bezpracného výdělku a výsledky jejich práce záměrně poškozují. Dle obžaloby bylo cílem obviněných zvrátit vývoj a nastolit zpět „nelidské“ podmínky za první republiky a později za okupace, za které se tyto skupiny zemědělců domohly majetku vykořisťováním drobných zemědělců a službou fašistickému režimu. Tisk přináší čtenářům vysvětlení činnosti obviněných v tom smyslu, že se nedokázali ztotožnit s režimem a s nastupující cestou socializace vesnice, které přinášejí „podstatné zlepšení životní úrovně pro pracující vrstvy zemědělců“. Tímto způsobem byly tedy tiskem čtenářům vysvětleny neúspěchy v postupující socializaci vesnice, která nepřinášela očekávaná zlepšení, a režim tedy takto svaloval vinu za tyto neúspěchy na jiné subjekty.

Nejvíce se propagaci politického procesu věnoval deník Lidová demokracie, který přinášel nejenom převzaté články z Rudého práva, ale i vlastní komentáře. Rudé Právo sice politickému procesu věnovalo dostatek místa, nicméně celkový dojem zaniká ve velkém

množství článků věnovaných korejské válce, které podávají „zaručené“ zprávy o „zvěrstvech“ páchaných Spojenými státy a o použití bakteriologických zbraní ze strany USA.

Nejméně politický proces komentovaly Zemědělské noviny, a to je neobvyklé zjištění, neboť právě ony byly svojí podstatou orientovány na venkovské obyvatelstvo. Daleko více se však zaměřovaly na proces s „Rozšiřovateli padělaných lístků na potraviny“, který procesu se „Zelenou internacionálou“ předcházela. Velká snaha státních orgánů o propagaci procesu tak vyzněla rozpačitě. Veřejnost daleko větší zájem projevovala o válku v Koreji. O nezájmu čtenářů hovoří i rubrika Zemědělských novin „O čem se hovoří“, kde za celou dobu trvání obou procesů není jediná zmínka o této události, a to ani ze strany občanů ani ze strany redakce listu. Vysvětlením může být určitá forma lhostejnosti k podobným událostem, a to pro jejich velký počet. Zemědělské noviny rozsáhleji komentovaly proces s padělanými potravinovými lístky, který skončil pouhé tři dny před začátkem pražské části procesu se „Zelenou internacionálou“. Potvrzením určitého nezájmu veřejnosti a i vlastních komunistických funkcionářů může nasvědčovat i fakt, že za celou dobu trvání politických procesů se „Zelenou internacionálou“ přišly na adresu soudu pouhé tři rezoluce občanů, které se vztahovaly navíc nikoliv k hlavní pražské či brněnské části procesu, ale k procesu v Ústí nad Labem.⁴⁶⁵ Jednalo se o rezoluce občanů vesnic z Litoměřicka, ze kterých pocházeli obžalovaní zemědělci. Zde je možné použít jako protiklad velké množství podobných rezolucí, které dorazily k soudu o dva roky dříve při procesu s Miladou Horákovou.⁴⁶⁶ Nezájem o proces projevovaly i vlastní stranické místní organizace, které měly s tvorbou podobných rezolucí vyjadřující „spravedlivý hněv lidu“ velké zkušenosti. Jejich nezájem svědčí o skutečnosti, že tento politický proces vlastně nepředstavoval zásadní opatření proti nevyhovující části zemědělců, ale byl jen jejich drobnou součástí. Zaměření tohoto politického procesu bylo navíc spíše preventivní, protože nereagoval již na blížící se hrozbu, ale na možnost eventuálního problému, a tomu odpovídal i nedostatek zájmu veřejnosti.

Nezájmu o tento politický proces v zahraničí svědčí i absence jeho komentáře ve světových médiích. Snaha o politickou propagaci procesu v zahraničí ze strany státních orgánů tedy nevyzněla tak, jak bylo původně plánováno.

---

⁴⁶⁵ Na adresu soudu v Ústí n. Labem dorazily celkem tři rezoluce. Z toho jedna od MNV z Budyně nad Ohří a druhá od místní organizace KSČ, taktéž z Budyně n. Ohří. Obě se vztahovaly k osobě L. Lukáška. Třetí dorazila tamtéž od mysliveckého spolku v Roudnici n. Labem a vztahovala se obecně ke všem obžalovaným. Všechny tři rezoluce požadovaly přísné tresty pro obžalované za rozvracení Roudnicka. NA, Krajská prokuratura Ústí n. Labem, č. j. 5Tsi 48/52, a. j. nezařazeno.

⁴⁶⁶ K procesu s M. Horákovou dorazilo nakonec přes 6 tisíc rezolucí od občanů, závodů atd. Celková zpráva o procesech proti záškodnickému spiknutí z 9. listopadu 1950. NA, fond Státní prokuratury Praha, č. j. 100/1, sv. 70, a. j. 554.

4 Závěr

V meziválečném období založená „Zelená internacionála“ se sídlem v Praze, která nesla název Mezinárodní agrárního bureau (MAB) bylo nesporně významnou politickou agrární organizací, která měla zásadní podíl na prosazování ideologie agrarismu v oblasti střední a východní Evropy. Jejímž hlavním cílem byla politická emancipace zemědělců, a která se i rámcově podílela na snaze o řešení palčivých problémů zemědělců před druhou světovou válkou spojených hlavně s bojem s hospodářskou krizí. Přes politickou a finanční sílu československé Republikánské strany, která byla hlavní složkou organizace, se nepodařilo prosadit tyto převážně politické požadavky zúčastněných agrárních stran, neboť drtivá většina ostatních agrárních stran neměla dostatečnou politickou podporu ve svých zemích a jejich vliv byl v jejich politickém systému marginální.⁴⁶⁷ Důvodů, proč se nepodařilo prosadit tuto základní myšlenku „Zelené internacionály“, bylo hned několik. Jedním z důvodů byla skutečnost, že myšlenky na zrovnoprávnění zemědělců a jejich zájmy byli často v přímém rozporu se zájmy ostatních institucí a organizací a dalším důvodem neúspěchu byla nejednotnost organizace, která se objevila v době hledání řešení hospodářské krize. Ukázalo se, že nemožnost nalézt shodu v ekonomických otázkách převážila základní význam organizace, tedy posílit vliv selství a agrarismu.

Po druhé světové válce ve Spojených státech založená „Zelená internacionála“ s názvem Mezinárodní selská unie (IPU) se profilovala pouze politicky a vlastně žádný hospodářský program ani neměla. Možnosti této poválečné organizace, jak dosáhnout svých politických cílů byly ale jen minimální, neboť ztratila svoji původní masivní voličskou základnu a s tím spojený politický a finanční vliv. Její jedinou politickou devízou, tak byla řada čelních známých osobností z oblasti střední a východní Evropy. Její omezený politický vliv byl dán chybějící klientelou, která měla nejen za následek nedostatek finančních prostředků k uskutečnění jejich cílů, ale také nedostatek zájmu o její program ze strany západních zemí. Důvodem ztráty této klientely byl dán nejen neaktuálností agrárních myšlenek po 2. světové válce, ale i přerušením možnosti jejího legálního působení v zemích východní Evropy.

---

⁴⁶⁷ Zelená internacionála, tak nedokázala naplnit svůj hlavní cíl, opakovaně zdůrazňovaný ústy svého předsedy Karla Mečíře, a to tezi o prosazení politické moci agrárních stran v jednotlivých státech. Jan Gebhart: c. d., s. 122.

Tato nová organizace také již nezastupovala pouze agrární strany v exilu a jejich převážně politický program, ale jak sama proklamovala, byla připravena přijmout jakoukoliv organizaci, která měla společný zájem na změně politických poměrů ve střední a východní Evropě. Tento fakt je ale pochopitelný, pokud si uvědomíme, že organizace vznikla za zcela jiné politické a hospodářské konstelace, kdy v této době již nebyly aktuální otázky původního agrarismu spojené se sedláky, jako např. stavovství, ale hlavní náplní zemědělských organizací byla snaha řešit odbytové možnosti velkých zemědělských závodů a farem, které tvořily většinu zemědělské produkce Evropy a zámoří.

Jediným reálným pojítkem obou organizací je tak vlastně pouze jejich podobný název a fakt, že se na jejich činnosti nějakým způsobem podílela československá Republikánská strana.

V zemědělských otázkách, které byly na pro poválečnou „Zelenou internacionálu“ zcela podružné, a to na rozdíl od předválečné MAB, měly tedy hlavní slovo jiné nově založené organizace, jako např. FAO (Organizace pro zemědělství a výživu při OSN)⁴⁶⁸ a IFAP (Mezinárodní federace zemědělců)⁴⁶⁹. Organizace IFAP, která existuje doposud, se snažila řešit problémy vyvážení nabídky a poptávky u zemědělských produktů v různých částech světa a zastupovala taktéž zemědělce u mezinárodních organizací např. u výše zmíněné organizace FAO.

Problémy zemědělců v Evropě po druhé světové válce, jako např. konkurence levných produktů ze zámoří, či jejich podfinancování, které zemědělci sami odhadovali ve výši cca 5 miliard dolarů, řešily i další organizace, které převzaly i myšlenku na sjednocení zemědělského hospodářského trhu západní Evropy.⁴⁷⁰ Tyto organizace jako např. F. I. P. A. (Mezinárodní federace zemědělských výrobců) byly postupně začleňovány pod vznikající struktury sjednocované Evropy, jako byla např. Evropská platební unie. Sjednocovací

---

⁴⁶⁸ FAO je hlavním orgánem OSN pro otázky rozvoje zemědělských oblastí, která svou činností usiluje o zmírňování chudoby a hladu. FAO byla založena na konferenci v Quebecu 16. října 1945 a tato organizace, která sídlila v Římě ve vile Borghese, v roce 1946 pohltila i Mezinárodní zemědělský ústav se sídlem v Římě, předválečného konkurenta „Zelené internacionály“ se sídlem v Praze. NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, Národní osvobození, 7. 4. 1946.

NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, Lidové noviny, 23. 7. 1949.

⁴⁶⁹ Organizace byla založena v roce 1947 ve Francii a sdružovala v počátku řadu zemědělských stran např. z USA, Kanady, Velké Británie, Francie, Nizozemí, Jižní Afriky, Keni atd. Tato organizace měla podobně jako Zelená internacionála formu sdružení s poradním hlasem za účelem zvyšovat konkurenční schopnost a přinášet nové poznatky svým členům. Neměla tedy žádnou rozhodovací či výkonnou moc. Guelph: „Farmers of the World,“ The Times, 30. 5. 1949, s. 2.

⁴⁷⁰ „L'Europe va essayer ses ressources agricoles“. NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, LE Monde, 13. 11. 1952.

myšlenka v oblasti zemědělství tzv. „Pool vert“ tedy myšlenka Zeleného stolu⁴⁷¹ se totiž zabývala na rozdíl od poválečné „Zelené internacionály“ skutečně aktuálními problémy zemědělců. A i přes velký odpor,⁴⁷² který tato idea založená na vytvoření bezcelní unie nejprve spojeného trhu se zemědělskými výrobky v Evropě a později USA vyvolávala,⁴⁷³ se jednalo o skutečnou snahu na politicko-ekonomické rovině, jak řešit skomírající trh se zemědělskými produkty. A jako taková měla velkou prioritu u vlád západoevropských zemí.⁴⁷⁴

Původní ideu sjednocení agrárních stran střední a východní Evropy, tak beze zbytku přejala západní Evropa. Ale charakter zemědělství se změnil i v západní Evropě, a to zejména vznikem větších farem a velkých zemědělských producentů. Tito velkovýrobci se již neztotožňovali s ideologií agrarismu.

Je příznačné, že velké množství tištěných medií, které se problematice sjednocování Evropy věnovalo, však neuvádělo, že tato iniciativa vzešla kdysi od „Zelené internacionály, ale naopak články zdůrazňovaly, že jde o završení původně západoevropských válkou přerušovaných snah o sjednocení.⁴⁷⁵ O původní předválečné „Zelené internacionále“, která byla jedním z hlavních propagátorů této myšlenky, se žádný z těchto listů nezmínil a nevěnoval jí sebemenší pozornost.⁴⁷⁶

Snaha Státní bezpečnosti a orgánů prokázat mezinárodní přesah politického procesu s tzv. „Zelenou internacionálou“ v Československu odkazem na spojení obžalovaných s touto organizací byla vykonstruována. Ve skutečnosti žádný z obžalovaných nejen neměl s touto

---

⁴⁷¹ Projekt „Zeleného stolu“ odstartoval 25. března 1952. „Gren Poll" Talks To Start March 25". The N. Y. Herald Tribune, 20. 3. 1952, s. 1.

Myšlenku této ideje pak vysvětluje článek s názvem: „Green Pool Idea Is Indorsed By U. S. on Eve of Conference". The N. Y. Herald Tribune, 24. 3. 1952, s. 1.

⁴⁷² Myšlenka společného trhu byla silně odmítána pro rozdíly ve výkonnosti hospodářství jednotlivých evropských zemí a USA. Válkou těžce postižené země či hospodářsky více zaostalé se obávaly pohlcení svých hospodářských podniků ze strany zemí vyspělejších a hlavně ze strany USA. Z tohoto důvodu také neuspěla konference 13 ministrů zemědělství v Paříži v březnu 1952. „Poradní shromáždění Evropské rady dnes zamítlo myšlenku Zeleného stolu“. NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, ČTK, 23. 9. 1954.

„Vytvoření jednotného trhu zemědělských výrobků v západní Evropě znovu odloženo“. NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, Zemědělské Noviny, 8. 8. 1954.

„Krach pokusů o jednotný evropský trh“. NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, Rudé Právo, 15. 4. 1953.

„Krach konference o vytvoření jednotného evropského zemědělského trhu“. NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, Zemědělské Noviny, 15. 4. 1953.

⁴⁷³ O protestech evropských zemědělců informoval i východní tisk. "Hrozba Zeleného společenství v západní Evropě". NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, Zemědělské noviny 15. 11. 1952.

„Italští věřící vystupují proti americkému područí". NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, Pravda, 20. 11. 1952.

⁴⁷⁴ „Aujourd'hui á Paris conférence préparatoire sur le pool vert". NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, Combat, 25. 3. 1952.

⁴⁷⁵ „Le Poll-Vert". NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663, L'Humanite, 12. 11. 1952.

⁴⁷⁶ Žádný z článků se nezmiňuje o Zelené internacionále a to jak předválečné, tak v této době působící. Pozn. aut.

organizací nic společného, ale valná většina z nich se o této organizaci dozvěděla až z otázek vyšetřovatelů. Určité povědomí o této instituci, tak měli pouze bývalí členové Republikánské strany, kteří navázali nějaké spojení s emigrací. Jednalo se však pouze o informace týkající se vstupu bývalých agrárníků do této organizace, a pokud již navázali určité spojení s emigrací, pak se tento kontakt odvíjel pouze v rámci bývalé Republikánské strany.

I Josef Kepka, který měl být na území Československa vyslán podle vyšetřovatelů také „Zelenou internacionálou“, jednal plně v intencích pouze CIC a v jeho kontaktech se známými v Československu nerozhodovala stranická příslušnost. Zamýšlené spojení obžalovaných se „Zelenou internacionálou“ se tak vytvořilo ve skutečnosti až během příprav k procesu, neboť se jednalo o jeden z projevů bývalého agrárního hnutí, a navíc emigranti z bývalé Republikánské strany se podíleli na založení nové stejnojmenné organizace ve Spojených státech. Výsledky zatčených Státní bezpečností se také krátce po jejich uvěznění „Zelenou internacionálou“ vůbec nezabývaly a teprve se značným časovým zpožděním tří měsíců byly předkládány zatčeným otázky směřující i tímto směrem. Ostatně také původní politický cíl vyšetřování byl zcela jiný, a to proniknout do agrárních organizací v exilu. A na domácí půdě měl politický proces především zasáhnout bývalé struktury Republikánské strany na venkově, potlačit původní myšlenky agrarismu a donutit větší část venkova přijmout hospodářsko-sociální podmínky nového režimu.

Důraz, který byl kladen na „Zelenou internacionálu“ vyšetřovateli a obžalobou se tak objevil až během politického procesu, kdy je tato organizace ukazována veřejnosti v Československu jako instituce se zcela zásadním politickým významem,⁴⁷⁷ která měla údajně jako prostředník Spojených států zcela potlačit ekonomicko-politickou samostatnost Československa a východní Evropy.⁴⁷⁸ Jejím cílem mělo být podle komunistické propagandy vytvoření mezinárodní středoevropské federace, která měla usnadnit Spojeným státům ovládnutí tohoto prostoru a přivodit, tak návrat prvorepublikového zřízení. A to ve spojení s bývalou Republikánskou stranou,⁴⁷⁹ reprezentovanou nyní jejími bývalými funkcionáři, kteří vstoupili do nové Zelené internacionály.

---

⁴⁷⁷ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech V. Klímy před Státním soudem Praha 23. 4. 1952, s. 16/4.

⁴⁷⁸ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech J. Kostohryze před Státním soudem Praha 24. 4. 1952, s. 5/3.

NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech J. Kepky před Státním soudem Praha 25. 4. 1952, s. 4/2-4/3.

„Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. c. d., s. 4-6.

Otakar Balaš: c. d., s. 16.

⁴⁷⁹ NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71, výslech V. Renče před Státním soudem Praha 24. 4. 1952, s. 12/1+12/2+12/3.

Určitá nemorálnost komunistického režimu spočívala při přípravě tohoto politického procesu mimo jiné i na skutečnosti, že byly dopředu okresními prokuraturami vyhledávány osoby, které by byly vhodné k zařazení do politického procesu, a kterým se měla teprve dodatečně nějaká trestná činnost „prokázat“. Různé zprávy (viz kapitola 3.1.2) ukazují návod, jak podobné „vytipování“ vhodných osob mělo vypadat.

Snaha vyšetřovatelů „vyrobit“ mezinárodní politický proces se ovšem neomezila jen na „Zelenou internacionálu“, ale do koncepce procesu byly zapojeny i další organizace napojené na církev, případně na diplomatická zastoupení několika zemí. Tento záměr vyšetřovatelů, kteří se snažili „prokázáním“ několika obviněních ze špionáže u pracovníků diplomatických zastoupení či kulturních institucí ovlivnit politickou situaci v cizí zemi, a to především v Itálii, se nenaplnil. Počet podobných „odhalení“ byl totiž v tomto období velkého množství politických procesů v zemích východního bloku dosti vysoký a jejich účinek tím byl zcela jistě značně devalvován. Je pravděpodobné, že navození situace, která by silně ovlivnila italské veřejné mínění a vedla k destabilizaci politické situace v této zemi, by bylo krajně obtížné.

Také k tomuto scénáři nedošlo a naopak paradoxně mezinárodní politické zaměření procesu využila právě Mezinárodní selská unie, proti které byl tento politický proces vlastně namířen. Do centrály IPU se brožura s názvem „Agenti zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“ dostala oklikou přes Vatikán.⁴⁸⁰ Snaha o vlastní propagační využití této brožury ze strany „Zelené internacionály“ byla usilovná a Mezinárodní selské unii sloužila nejen jako doklad perzekuce jejích příslušníků, ale i jako doklad o její důležitosti v oblasti střední a východní Evropy.⁴⁸¹ Mezinárodní selská unie z tohoto důvodu před státními orgány Spojených států proces komentovala jako důkaz jejího vlivu a tvrdila, že konkrétně v Československu již kromě její organizace, žádná jiná rezistence vůči komunistickým úřadům neexistuje. Jako názorný příklad uváděla poslední procesy se zemědělci, konkrétně Babický případ a právě Josefa Kepku, Antonína Chloupek či Františka Křelinu. Mezinárodní selská unie si také přivlastňovala zásluhy o zásobovací potíže v Československu a na podporu tohoto svého značně nepřesného tvrzení nechala přeložit právě pasáže z této brožury do Anglického jazyka. Jedná se zejména o části textu, kde je zveličována sabotážní činnost její a bývalých členů z Republikánské strany na vesnicích a v boji proti JZD.⁴⁸² Komentář

⁴⁸⁰ Brožura se dostala do ruky Mezinárodní selské unie s ½ ročním zpožděním. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis Josefa Šámala M. Hrabíkovi z 3. 4. 1953.

⁴⁸¹ NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2, dopis Josefa Šámala M. Hrabíkovi z 3. 4. 1953.

⁴⁸² NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5, dopis dr. J. Černého M. Hrabíkovi z 13. 1. 1953.

k procesu prosadila Mezinárodní selská unie navíc i do vysílání Rádia svobodná Evropa určeného do Československa.⁴⁸³

Závěrem lze shrnout, že tento politický proces s „odnoží Zelené internacionály“ v Československu na počátku padesátých let postrádá racionální jádro a byl jako většina podobných politických procesů zcela vykonstruován. Jeho cílem mělo být preventivní zmrtvení části možné opozice na vesnici a zastrašení zemědělců odmítajících probíhající socializaci vesnice. Název této, z hlediska mezinárodní politiky nevýznamné poválečné politické organizace, tzv. „Zelené internacionály“ byl v procesu použit strůjci procesu nikoliv jako doklad důležitosti této organizace, ale jen jako nástroj k potlačení případné agrární opozice. Ačkoliv se jedná svým rozsahem o velký proces, který byl i široce komentován zejména v československém tisku, tak svým dopadem na veřejnost se jedná o proces marginální.

---

⁴⁸³ Vysílání s komentářem proběhlo zřejmě někdy v září 1952. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 6, dopis J. Brycha M. Hrabíkovi z 9. 1. 1953.

5 Prameny

5.1.1 Archivní

MV, fond inspekce ministerstva vnitra ČSR-ČSSR-A 8/1, i. č. 1396.

MV, fond inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-53-56.

MV, fond inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-42.

MV, fond inspekce ministra vnitra, a. j. A8-254-260.

MV, fond inspekce ministra vnitra, a. j. A8-255-90-93.

MV, fond operativních svazků kontrarozvědky, a. č. 598639/4MV.

MV, fond Různé bezpečnostní spisy po r. 1945.

MV, fond Sběrka různých písemností, a. j. S-122-1.

MV, fond Sběrka různých písemností, a. č. S-23-4.

MV, fond Sekretariát MV, a. j. A2/2-196.

MV, Ústředna státní bezpečnosti po r. 1945, a. č. 305-82-7.

MV, fond Velitelství Státní bezpečnosti, a. j. 310-98-5.

MV, fond výpovědi zaměstnanců gestapa, a. č. 52-38-14.

MV, fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při MV, a. j. 301-103-2.

MV, fond vyšetřovacích spisů, a. j. V-898 BR.

MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0001.

MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0002.

MV, fond vyšetřovacích spisů, a. č. V-2300MV-0003.

MV, Zemský odbor bezpečnosti II v Praze, a. č. 315-4-7.

MV, Zemský odbor bezpečnosti II v Praze, a. č. 315-247-4.

NA, ASYN, karton č. 306.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 1.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 2.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 3.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 5.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 6.

NA, fond Martin Hrabík, karton č. 7.

NA, Generální prokuratura, č. j. SPT 54/52.

NA, Klosův archív, karton č. 43e.

NA, Klosův archív, karton č. 79.

NA, Klosův archív, karton č. 85.

NA, Klosův archív, karton č. 178 a.

NA, Klosův archív, karton č. 178 b.

NA, knihovna SÚA, 34.173.

NA, knihovna SÚA, 48.399.

NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 071/71.

NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52.

NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51.

NA, Krajská prokuratura Ústí n. Labem, č. j. 5Tsi 48/52.

NA, Státní prokuratury Praha, č. j. 100/1.

NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 32.

NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 33.

NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 105.

NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 316.

NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 53.

NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74.

NA, MZV-VA III 1952-1966, karton č. 663.

NA, fond PZÚ-AMV 207, karton č. 272.

NA, fond PZÚ-AMV 207, karton č. 1202.

NA, ÚAV NF 1948-1955, karton č. 105.

NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „Ferenc Nagy, 1940-1979“, box 1955.

NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „International peasant union file, 1948-1966“, folder 1 (1948), box 118.

NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „International peasant union file, 1948-1966“, folder 2 (1949), box 121.

NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „Stanislaw Mikolajczyk Paper, 1899-1966“, the file mf. 100103, box 1947.

NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „Stanislaw Mikolajczyk Paper, 1899-1966“, the file mf. 100103, box 1948.

NARA, Hoover Institution, Stanford university California, USA, fond „Stanislaw Mikolajczyk Paper, 1899-1966“, the file mf. 100103, box 1949.

NS RČR 1929-1935, Senát, 111. schůze dne 16. července 1931.

NS RČS 1925-1929, PS, tisk 1198.

ZPK, MAB, 1933, C10.094/1933.

ZPK, MAB, 1934, C10.094/1934.

ZPK, MAB, 1935, C10.094/1935.

5.1.2 Tištěné

„Agenti Zelené internacionály, Nepřátelé naší vesnice“. Praha, Orbis 1952.

Balaš, Otakar: „Zelená internacionála – prodloužená ruka imperialistických nepřátel našeho lidu“. Praha, Svoboda 1952.

Margolin, D. Arnold: „Free Leader’s Plea“. Voice of Eastern Europe, 13. července 1947.

Rutaj, Jerzy: Peasant International in Action. London: Melville Press 1948

5.1.3 Paměti

Dršina, Prokop: Československo můj osud. Praha: Melantrich 1992, Svazek II, kniha 1.

Dršina, Prokop: Československo můj osud. Praha: Melantrich 1992, Svazek II, kniha 2.

5.1.4 Periodický tisk

NA, Brázda, č. 39, z 25. září 1940.

NA, Lidová demokracie duben 1952.

NA, Lidová demokracie červenec 1952.

NA, Národní obnova, ročník 1938.

NA, Národní obnova, ročník 1939.

NA, Národní obnova, ročník 1940.

NA, N7 1952 1-4, Rudé Právo, leden – duben 1952.

NA, N8 1952 5-8, Rudé Právo, květen – srpen 1952.

NA, Zemědělské noviny duben 1952.

NA, Zemědělské noviny květen 1952

NA, Zemědělské noviny červenec 1952.

NARA, The N. Y. Herald Tribune, 20. března 1952.

NARA, The N. Y. Herald Tribune, 24 března 1952.

NARA, The Washington Post, 4. července 1947.

NARA, The New York Times, 4. července 1947.

NARA, Special to The New York Times, 12. února 1951.

archív The Times, 30. května 1949.

5.1.5 Elektronické databáze

http://www.columbia.edu/cu/lweb/archival/collections/ldpd_4079757/. – 10. 4. 2010. seznam k fondu Ferenc Nagy, The Online Archive of Columbia University, USA.

<http://www.oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/tf658004nd>. - 10. 4. 2010. seznam k fondu Stanislav Mikolajczyk, NARA, The Online Archive of California, USA.

<http://etd.ohiolink.edu/sebd-pdf.cgi/LEVY%20JONATHAN%20H.pdf?ucin1147397806>. - Levy, H. Jonathan: „Madison, Wilson, and East Central European Federalism“. Dissertation, Department of Political Science in College of Arts and Sciences, San Francisco State University. Diplomová práce obhájená 8. května 2006, Universita of Cincinnati, USA, odkaz ke dni 10. 4. 2010.

5.1.6 Seznam použité literatury

Bártlová, Alena: Dr. Milan Hodža vo funkcii ministra poľnohospodárstva. In: Sborník k úloze a významu agrárneho hnutí v českých a československých dejinách, Praha: Karolinium 2001.

Burešová, Jana: Zájem liberálně orientovaných ženských spolků. O postavení venkovských žen v první polovině 20. století. In: Sborník k úloze a významu agrárneho hnutí v českých a československých dejinách, Praha: Karolinium 2001.

Dobeš, Jan: Agrární politikové ve stranách Národní fronty v letech 1945-1948. In: Sborník k úloze a významu agrárneho hnutí v českých a československých dejinách, Praha: Karolinium 2001.

Doležalová, Antonie: O ukradených myšlenkách aneb Ideologie agrarismu vs. Ekonomicko-politická realita. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slovácké muzeum 2008.

Dvořák, Jiří: K podílu agrárneho hnutí, agrární strany a jejich představitelů na vzniku a činnosti národohospodářských sborů v meziválečném Československu. In: Sborník k úloze a významu agrárneho hnutí v českých a československých dejinách, Praha: Karolinium 2001.

Dvořáková, Zora: Navzdory nenávisti a mstě, Z politických procesů 1952 a 1953. Třebíč: Tempo 2002.

Feirabend, Ivo K.: Agrární strany v osudu československé a finské demokracie. In: Sborník k úloze a významu agrárneho hnutí v českých a československých dejinách, Praha: Karolinium 2001.

Gebhart, Jan: K činnosti středoevropské agrární instituce ve 20. a 30. letech. In: Sborník k dejinám 19. a 20. století, Praha: AV 1989.

Gotovská-Henze, Teodorička: G.M.Dimitrov - osobnost představující "alternativu" v BZLS. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slovácké muzeum 2008.

Harna, Josef: Republikánská strana ve vládách a v parlamentu první Československé republiky. Konflikt partikulárních a obecných zájmů. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slovácké muzeum 2008.

Holec, Roman: Slovenský agrarizmus jako súčasť česko-slovenských vzťahov před vznikom ČSR. In: Sborník k úloze a významu agrárneho hnutí v českých a československých dejinách, Praha: Karolinium 2001.

Hrabík, Mary Šámal: Republikánská strana v exilu. In: Sborník k úloze a významu agrárneho hnutí v českých a československých dejinách, Praha: Karolinium 2001.

Janko, Jan: Názor agrární inteligence na řízené hospodářství. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Juněcová, Jiřina: Zemědělské expozice ČSR na mezinárodních výstavách v letech 1918-1938. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Kaplan, Karel: Nekrvavá revoluce, Praha: MF 1993.

Kohárová, Marta: Významné osobnosti agrární strany a obranyschopnost Československé republiky (1918-1938). In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Krajčovičová, Natalie: Agrarismus v politice Milana Hodžu. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Kristen, Vladimír: Ústřední jednota hospodářských družstev a její úloha v agrárním hnutí. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Kubů, Eduard Šouša, Jiří: Sen o slovanské agrární spolupráci (Antonín Švehla-ideový a organizační tvůrce Mezinárodního agrárního bureau). In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slováké muzeum 2008.

Kubů, Eduard Šouša, Jiří: Středoevropský a slovinský agrarismus v komparativní dimenzi (1918-1928), Češi a Slováci v moderní době. Praha: v tisku 2010.

Kuklík, Jan: Úloha agrární strany při změně politického systému druhé republiky a vzniku Strany národní jednoty. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Lacina, Vlastislav: Agrární strana a pozemková reforma. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Lacina, Vlastislav: Formování československé ekonomiky. Praha: Academia 1990.

Lacina, Vlastislav: Změny priorit v programových dokumentech české agrární strany. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slováké muzeum 2008.

Lacina, Vlastislav: Změny priorit v programových dokumentech české agrární strany. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slovákcké muzeum 2008.

Lapáček, Jiří: K organizaci agrárního tisku na Moravě 1909-1916. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Levy, H. Jonathan: „Madison, Wilson, and East Central European Federalism“. Dissertation, Department of Political Science in College of Arts and Sciences, San Francisco State University. Diplomová práce obhájená 8. května 2006, Universita of Cincinnati, USA. Dostupná na [www: http://etd.ohiolink.edu/sebd-pdf.cgi/LEVY%20JONATHAN%20H.pdf?ucin1147397806](http://etd.ohiolink.edu/sebd-pdf.cgi/LEVY%20JONATHAN%20H.pdf?ucin1147397806).

Marečková, Sylvie: K počátkům česko-slovenského agrárního hnutí, Politické vystoupení Milana Hodži na Slovenské hospodářské výstavě 13. srpna 1905 v Hodoníně. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Miller, Daniel E.: Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. Praha: Argo 2001.

Miller, Daniel E.: Kolonizace jako alternativa pozemkové reformy v prvních letech Československé republiky. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Novotný, Jiří Šouša, Jiří: Úloha Agrární banky v českém agrárním hnutí a při financování Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu (1918-1938). In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Pšeničková, Jana: Zbytkové statky v Čechách na Moravě a ve Slezsku. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Rokoský, Jaroslav: Antonín Švehla, státník ve službách demokracie. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Slezák, Lubomír: Agrární strana a svobodné učení selské. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Šamberger, Zdeněk: Význam českého odboru Zemědělské rady (1891-1914). In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Trapl, Miloš: Politici bývalé agrární (republikánské) strany v Československé straně lidové v letech 1945-1948. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Trapl, Miloš: Zemědělská politika Československé strany lidové. In: Sborník Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami 13/2008, Uherské hradiště: Slováké muzeum 2008.

Velek, Luboš: Agrární proud v mladočeské straně v 90. letech 19. století. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

Žáček, Pavel: Nástin zpracování "problematiky agrárníci" Státní bezpečností v padesátých a šedesátých letech 20. století. In: Sborník k úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách, Praha: Karolinium 2001.

5.1.7 Seznam příloh

1. úvodní strana bulletinu MAB. ZPK, MAB, 1933, C10.094/1933.
2. foto Ferenc Nagy
3. Článek o založení Zelené Internacionály. Bertram D. Hules: „East Europe exiles seek Peasant unity“. NARA, The New York Times, 4. července 1947, s. 1.
4. Článek o „cílech Mezinárodního selského svazu“. NA, MZV-VA 1948-1951, karton č. 74, The New York Herald Tribune, 23. listopadu 1947.
5. Hlavičkový papír IPU z roku 1951. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 4.
6. oběžník IPU. NA, fond Martin Hrabík, karton č. 1
7. foto Stanislaw Mikolajczyk
8. „Text of Liberation Declaration by Exiles from Communist Lands“. NARA, Special to The New York Times, 12. února 1951, s. 5.
9. Rozsudek Státního soudu Praha z 26. 4. 1952. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. 5TsI 31/52, s. 1.
10. Rozsudek Státního soudu Praha z 26. 4. 1952. NA, Krajská prokuratura Praha, č. j. 54/52, a. j. 5TsI 31/52, s. 2.
11. Rozsudek Státního soudu Brno ze 4. 7. 1952. NA, Krajská prokuratura Brno, č. j. 4 Spt I 119/51, s. 1.

